

♦ A tartalomról: ♦

Prof. Boris Schatz: A „Mult és Jövő“ olvasóihoz. — Dr. Kecskeméti Lipót: A zsidóság megújodása. — Patai György: a „Becalél“ 25 éve. — Somlyó Zoltán: Prokop prépost. — Anda Pinkerfeld (Tel-Aviv) héber verseiből: Sivatag. Légy áldott. Hymnus az éjhez. A fekete éjszakában. Napsugarat szitáltam. — Prof. dr. Krausz Sámuel (Wien): Nagy irodalmi esemény. — Herzl Tivadar: Utitársak. — Sebesi Ernő: Nagyapám. (Vers.) — Baruch Krupnik (Berlin): Jakob Klatzkin, a gondolkodó, nyelvművész és enciklopedista. — M. M. Ussiskin (Jeruzsálem): A chaluc. — Dr. Hajdu Miklós: A zsidó sajtó létkérdéséről. — A zsinagóga bojkottja. — Ussiskin levele. — Vér Andor: Istenem, istenem... (Vers.) — Csermely Gyula: Az elmaradt vadászat. — George Foot Moore: A zsidóság jellemzése. — Irodalmi tükör. — Zsidó humor. — Fodor Fülöp: Szlovenszkói levél. — Dr. Barsi Dezső: Hédád Albion. — Dr. Fürst Aladár: A Becalél a zsidó gimnáziumban. — Dr. Kiss Arnold: Az őszi haraszt muzsikál. Délvidéki verőfény. — Avigdor Hameiri: A pegázusok istállójában. (Vers.) — Tollhegyről. — Jedidia Seelenfreund. — Báró Hatvany Bertalan cikkéhez. — Krónika és Szemle. — Közgazdaság. — Szerkesztői üzenetek. — Huszonhat illusztráció és egy műmelléklet.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT

SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik minden hó elején. Telefonszám: 199-55. Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.
Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kč, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Klórmész nélkül

lágylított (eső) vízzel

egyedül

„KIRÁLY” GÖZMOSÓDA

Ruhafestő, Vegytisztító

Háztól és házhoz szállítás.

Vidékre posta-osztály.

BUDAPEST

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313-35.

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851-29.

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243-85.

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313-35.

V., Váci-út 170.

VIII., Rákóczi-tér 8.

Megbízható minimális tőkével rendelkező egyéneknek vidéken képviselőket adunk.

Elsőrangú konyha! **Menü-rendszer!**
orif. כשר kosher jól, olcsón a
Holländer-féle étkezéskében
lehet.

Kereskedők találkozóhelye,

Előfizetők előnyös árkedvezményben részesülnek.

Lakodalmak rendezését olcsón és ízletesen vállalom.

Budapest, VI., Király-utca 14, földszint 5.

Fürth A. Marcel

lakástakarító és fűregítő vállalata

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 37/6.

(Odeon-ház)

Telefon: J. 465-78.

Celkiismeretes munka. ☎ Prima referenciák

PRESSE REVUE.

A cionista szervezet által kiadott Presse Revue hétről-hétre hozza a sajtóvéleményeket különös tekintettel Palesztina héber lapjaira. Minden szám közli az aktuális eseményekhez fűzött sajtó állásfoglalásokat Palesztinából az arab sajtóvéleményeket is.

Előfizetés egész évre 10 shilling.

Cím: Zentralbüro der Zionistische Organisation, Verlag der „Presse Revue“ 77 Gt. Russel Street London W. C. 1.

Nyaralók figyelmébe!

Week-end! Elsőrangú konyha!

SIÓFOKON

a Fränkel Ignác budapesti (Rombach-u. 12.) orthodox (kóser) כשר vendéglős

pensiója a **Royal Pensió** István-út 5.

Figyelmes kiszolgálás.

Fényesen berendezett kényelmes szobák.

Rádióhangszóró a kerthelyiségben.

Lakodalmak és alkalmi összejövetelnek legalkalmasabb helye.

Ha Ipari, kereskedelmi, háztartási, alkalmi vagy bármilyen alkalmazottra van szüksége, írja meg pár sorban az

UJSÁG KIADÓHIVATALÁNAK
(VI., ARADI-UTCA 10.)

A borítékot így kell címezni:

Az »Ujság« kiadóhivatalának

„MUNKAALKALMAK”

Budapest, VI., Aradi-utca 10.

Az UJSÁG a beérkezett munkaalkalmakat »Munkapiac« rovatában mindennap közli.

Pontos és olvasható címet kérünk.

Sem szelvényt, sem bélyeget nem kell mellékelni.

Saját készítésű

SIRKÖVEK legolcsóbban kaphatók
MÓZES TESTVÉREK

sirkőkészítőknél BUDAPEST, X., KOZMA-UTCA 7.

A temetőnél. Telefon: Kőbánya 75-56.

Szombaton és ünnepnapon zárva.

„NÉPÜNK”

a nemzeti alapon álló vallásos zsidóság egyetlen magyar nyelvű hetilapja

Szerkeszti: **Wasserstrom Sándor**

Oradea (N.-Várad), Piata Mihály Vitezeaul 11A.

Vénus ételzsir

Snyders győri orth. főrabbi úr hechsereivel ellátva és

Vénus ételolaj

kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és ételmi-szerüzletben kapható. Gyártja:

OLAJMŰVEK RT. Kohn Adolf és Társa Győr-Budapest

VII., Erzsébet-körút 6. Telefon: József 388-11.

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 17. szám, Orczy-ház.
Telefon: J. 414-92.

Prof. Boris Schatz: A „Mult és Jövő” olvasóihoz

A *Mult és Jövő* olvasói számára nem kell bemutatnom és megmagyaráznom mi a „Becalél”. Ezeken a hasábokon már elég szó esett azokról a szinte kifejezhetetlen nagy áldozatokról, melyeket 25 év alatt hoztak egy ideálért, amely nem kevesebbet tűzött ki céljául, minthogy művészetet teremtsen egy sivatagban és utat törjön zsidó művészi fejlődés számára. Ezúttal csak segítségért fordulok a *Mult és Jövő* olvasóihoz, hogy 25 évnek munkáját megmentsük a pusztulástól.

Még mikor az Akadémia növendéke voltam Párisban, gondolkodtam azon, miért van az, hogy annyi fiatal tehetségből oly kevesen jutnak el a művészi fejlődés magasabb csúcsaira. És ennek fő-
okát abban találtam, hogy a legtöbb növendék túlkorán kénytelen a művészetét a kenyérkereset szolgálatába állítani és így csakhamar fáradtan megtorpannak már az út elején. Már ekkor határoztam el, hogy megalapítom a művészi iskolát Jeruzsálemben, ahol Izrael népének lelke lakozik, ahonnan a Biblia fénye terjedt világgá.

25 éve, hogy idejöttem Jeruzsálembe, fiatalon, teli energiával, erővel és reményekkel. Nem pénz vonzott ide — az volt nekem elég; nem dicsőség — az nem hiányzott azelőtt sem; s nem a galut kergetett, mert egyénileg az az én részemre megszűnt. Én is a „kivételek” közé kerültem, akiket tisztelettel vesznek körül. Jöttem, hogy segítsen a népemet, ki a galutból, megváltást akartam hozni népem fiainak a művészetben, hogy ne legyenek kénytelenek tehetségüket idegen vásárookra vinni. És új művésznemzedéket akartam nevelni, akik föllevenítik népünk régi szellemét. Meg akartam szabadítani templomainkat, tóráinkat és szent könyveinket idegen díszítésektől, idegen ékességektől. Héber stílust akartam teremteni, héber szellemmel, héber lélekkel. És dicsőséget akartam szerezni népünknek minden nemzetek szemében.

25 év telt el és ha visszatekintek erre az időre, megtelik szívem büszkeséggel és érzem, hogy nem hiába éltem és szenvedtem. Nincs egy sarok a földkerekség gálutában, ahol ne volna zsidó, aki tudja, hogy Jeruzsálemben van egy hely, a neve „Becalél”, ahonnan vigasztalások és emlékek jönnek ház és templom díszéül. És büszkén gondolok a múzeumunkra, sok-sok ezer ereklyéjére, amelyek az egész világ zsidóságának közkinccsei. És büszkén mosolyogva látom, hogy idegen üzletek párisi és nürnbergi emléktárgyakat „Becalél-munkák” néven árusítanak a Szentföld turistáinak és ugyanekkor fájdalommal gondolok arra, hogy mennyire megfélekeztek a Becalélról azok, akik a Szentföld feltámadását tűzték ki célul.

Nemcsak a háború tett pusztításokat a Beca-

Prof. Boris Schatz, Jeruzsálem (Moro)

lélban, hanem az „illetékes körök” közömbössége és a zsidó művészet iránt való érzéktelensége is. Én minden erőm megfeszítésével igyekeztem az intézményt fenntartani és megszilárdítani, de támogatás híján, amikor se kormány, se társadalom, se műkedvelők nem állnak mögöttem, mint hasonló intézmények mögött másutt, nem tudom folytatni a munkát. Én magam feláldoztam minden erőmet, minden vagyonomat, de fájdalom, az én áldozataim elégteleneknek bizonyultak.

A Becalél még vergődik élet és halál között, a múzeum, a kiállítások, a műhelyek a Becalél körül még fennállanak nagynehezen, de az iskola, amely a Becalél életének forrása, be van zárva, tanítványai szétszéledtek, tanárai pedig várják, honnan jön a segítség.

Nem tudom hinni, hogy a zsidó nép pusztulni hagyja ezt az intézményét. Nem tudom elképzelni, hogy megsemmisüljön az az iskola, amelynek vártáján állok 25 év óta.

A magyar zsidóság még alig tett valamit a Becalélért, habár dicsekednek azzal, hogy a Becalél munkái díszítik házaikat és templomaikat. Remélem, ezentúl azzal is fognak dicsekedhetni, hogy segítik és támogatják a Becalélt.

A KEREN KAJEMETH ARANYKÖNYVE (Becalél) DAS GOLDENE BUCH DES K. K. L.

Beilage des Mult és Jövő

A Mult és Jövő 1930. évi július—augusztusi műmelléklete

Supplément de Mult és Jövő

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XX. ÉVFOLYAM, 1930 JÚL.—AUG.

Dr. Kecskeméti Lipót: A zsidóság megújhodása

Dr. Kecskeméti Lipótot felkértük, világítsa meg a maga vallásfilozófiai felfogásának szempontjából a „Vissza a zsidósághoz” problémáját, amelyet Hatvany Bertalan báró cikke a *Mult és Jövő* hasábjain oly égető aktualitással felszínre vetett. Dr. Kecskeméti válaszában bejelentette, hogy a nagyfontosságú kérdésre reá fog térni jubileumi beszédében, melynek idevonatkozó részét rendelkezésünkre bocsátja:

Hogyne csüngött volna a lelkem a zsidóság megújhodásán — a zsidó élet levegője pedig, a haladóé, éppen a visszaújhodás jelszavával hangos. Szanaszét a szó: vissza a zsidó hagyományosságba — hát el is kelne az a „vissza”, el, az igazság nevében; hát nem a történettel nem számolón, meghasonlásokba nyugtalanítón; *בשובה ונחת תושעו* nincs üdv, csak a harmoniához vivő visszaújhodásban. Semmi a magunk inyére, a mi kényelmünkre való megreformálása a zsidó életnek, de semmi új ellenreformáció se; a „még előbbre” elvén könnyen kiveszne a kész is, a „hátrafelé” elvén magunk hazugságba esnénk és szégyenbe a multunk. Kell a „vissza”; csak hogy nem ami a modernséget neki már úttalan útra vinné, hanem amelyet szívesen és könnyen járhat, mert valójában előre visz, előre az igazság felé. Visszavállalni mindent-mindent az erkölcsi szépnek eszméiből; és visszaszokni egy és más az egyénire kelletlenhez is, ha az a szépért való. Vissza oda a zsidó néplélek eszményi világába: hogy életlátásunkban, egyéni filozófiánkban, ahogy a történetet nézzük és ahogy a jövőnek elébe várakozunk, meg ahogy a más-más nemzetet és az egész emberiséget a lelkünkbe fogjuk, szinesedjék fel bennünk a klasszikus hagyományos zsidó gondolkodás, az örök prófétai; és hogy künn meg otthon, dologtevésünk meg pihenésünk szellemében, ahogy a kenyerünket keressük és ahogy szegünk belőle magunknak és másoknak, meg ahogy a szülő ráhajol a gyermekére és a gyermek a szülőkre gondol, érezzenek meg a maguk elevenségében a zsidó életnek hagyományos hangulatai: az imádságos, ünnepes templomos ihletek, az örök zsoltári.

Hát annak a zsoltári elvnek az ihletében nem hagyhatja a zsidóság a neki kedvességére való

szépnek a hangulatait, szertartásokat, szokásokat, de nem keresi a számot, a sokat: beéri a kevéssel is, csak legyen az eleven értékei közül való. Szent-sége neki meg szépsége a szombat; a lelkéből lelkezte ki — mégis több-kevesebb könnyítésre ereszti az idő pszichológiájáért; az a sokat emlegetett másik, a hús-törvénye, künnről nőtt hozzá a lelkéhez, egyik legegységibb elemévé lett, mégis nagy-régóta úgy van vele, hogy mintha a relativitás elméletén át nézné; az emberre és időre méri, esett-e bűn rajta. Akárhány hagyomány, amit könnyen elenged; meg olyan is, amelyet maga is szívesen elejt: hogy nem kell neki a forma, amelynek annyira idegen az esztétikája, hogy nyomában a hangulat a vizájára fordul. Aztán az a mély megértés a maga természet- és történetlátásának külön igazságaiért, amelyek immár kritikai lehetlenségek, ha a mindenségről szólnak, ha a zsidóságról, a világ eredetéről, a Tóra eredetéről: hát drágák neki az erkölcsi szépért, ami mondanivalója volt és van ma is velük és lesz örökkéig — de lemond róla, hogy tudományul vegyék, ami nem tudomány; lemond róla az igazságért.

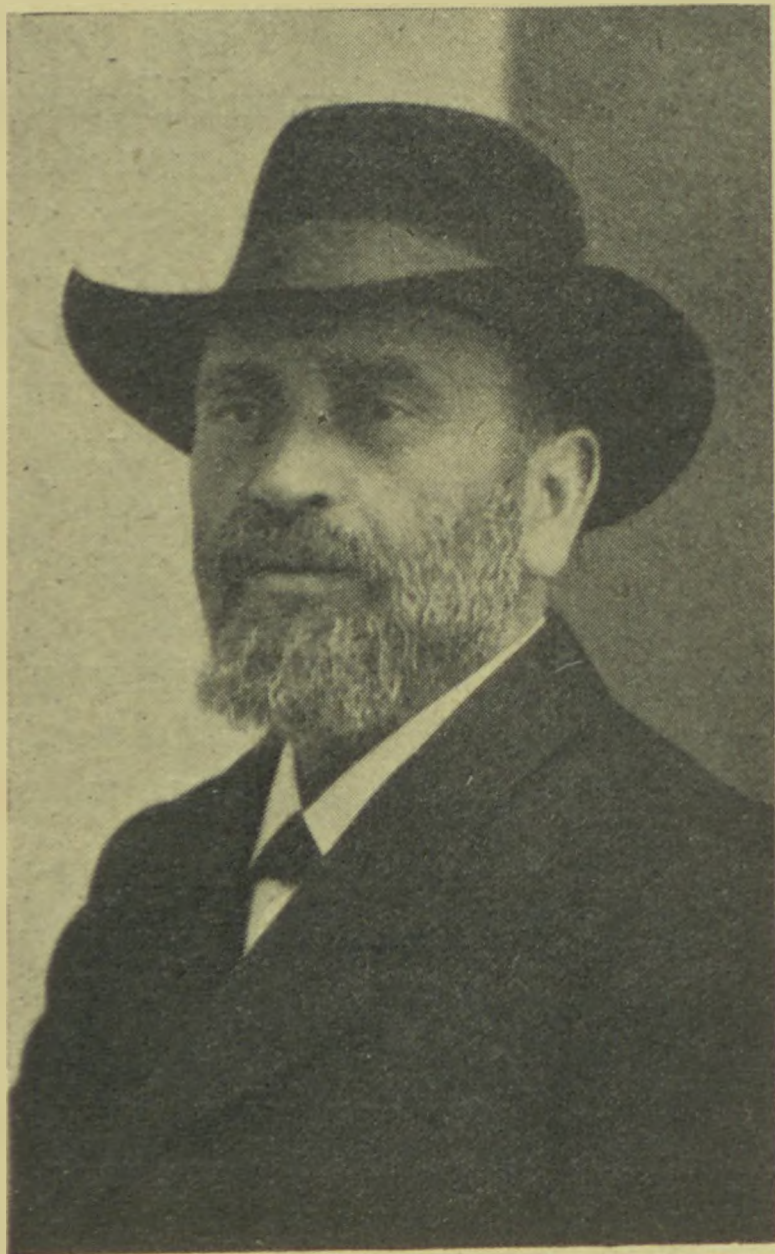
Első gondja pedig, minden-minden zsidóknak szólón, első gondja, első dolga a maga is remélte megújhodásban, hogy életét a maga teljességében a lelke szerint, a prófétai elvre, élhesse: az igazságosság vallásául. És a zsidó vallásnak az az eszménye ma az emberiség jó szellemének is az álma. Javíthatatlan az emberi faj, ha a mostani szenvedések és csalódások tüzeiben is rá nem tisztul lelke az igazság becsületére és az igazságosság akaratára. De ha belejön, ha nem, a népek lelke az állami és az egyéni élet igazságosságába: a zsidóság nem oly hatalmas, hogy válogathasson, akarja-e, nem-e *צדקה תציל ממות* öneki, hogy megmeneküljön a haláltól, akarnia kell az igazságosságot. A zsidóságnak belé kell újhodnia az igazságosság kultúrájába; vissza kell újhodnia a maga bibliájához, erkölcsi hagyományainak ahhoz a legbibliaibb elvéhez *והאל הקדוש נקדש בצדקה* hogy az ember azzal vallja szentnek Istent, azzal ismeri el Isten szentségét, hogy maga igazságos életet él. Ezeregy változatban hirdették ezt Izrael prófétái és Isten

sugallatára hirdették: a zsidó néplélekből érezték ki. A zsidó népléleknek nem zsidó, csak az igaz ember: **וְצִדִּיק יִסּוּד עֵילָם** és annak a zsidó népléleknek a gondolkozásában az igaz embereken áll meg a földi mindenség; vagy akár úgy is, hogy a magányos egy igaz ember is annyi, hogy a földi mindenségnek ő a fundamentuma.

Csodás értékelése az igazságosságnak; de semmi: a zsidó szellemnek csupa természetesség; legősbibb egyéni sajátja — föl is teszi minden gyermekében: magában, magáért kell neki; kell a belső zsidó életért: hogy zsidó legyen. Fölébe minden hagyományos gyakorlatoknak és fölébe minden hagyományos hangulatoknak, megint az igazságosságnak kell kerülnie a zsidó élet legzsidóbb követeléseül. Ez az igazi „vissza-vissza”: mindenkinek élén az igazságosság, csak utána a többi; de jön is az a többi, minél több. Ezekre is ránevelni a gyermekeinket, de mindenkinek elébe való az igazságra vivő erkölcsi nevelés. Magáért a belső zsidó életért is: túl azon, hogy zsidó legyen, azért is, hogy élet legyen. És hogy zsidó emberek zsidó élete ne egyre csak halódó élet legyen, mind-mind sokat érnek éltetőül; de hogy a halódás halálba is ne vigyen, kitérésbe, meg hogy az elevenség is át ne düljön hirtelen halálba — annak csak egy szere van: a zsidóság lelkének ez a megismerése; érte való az erkölcsi nevelés, az igazság szeretete, valóságos kultusza.

DR. KECSKEMÉTI LIPÓT NEGYVENÉVES PAPI JUBILEUMA párthatárokon túlemelkedő ünnepi esemény volt. Dr. Eisler Mátyás az egész erdélyi zsidóság érzését tolmácsolta a férfú iránt „kit a Gondviselés kiválasztott a kiváltságosak közül”. Dr. Konrád Béla hitközségi elnök a szűkebb hívek szeretetének adott kifejezést, de egyben be-

jelentette, hogy „a prófétákról írt műveinek kiadása lesz Kecskeméti magasztos papi és írói működésének megkoronázása”. Dr. Kabos Béla üdvözlése után a megye, a város és a különböző egyházak köszöntései következtek, majd dr. Adorján Armin, az erdélyi és bánáti hitközségek szövetsége nevében Löwy Ferenc dr. a rabbiszövetség, Fehér Dezső az ujságírók, Szemere Miklós és Nuszbaum Sándor a tanítványok nevében üdvözölték a főpapot, aki válaszában meghatóan mély lírai vallomásokba foglalta élete útját.

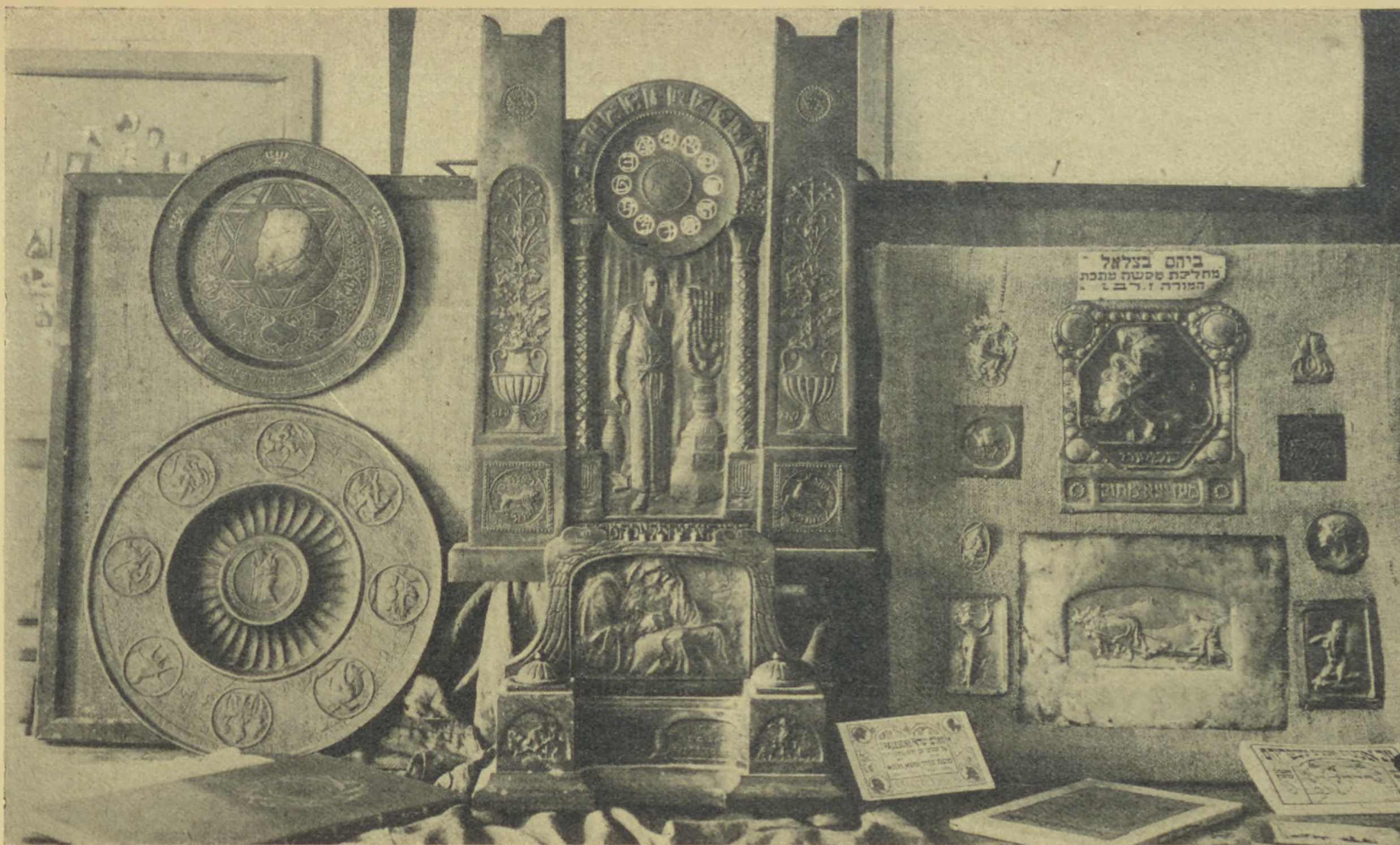
Dr. Kecskeméti Lipót.

Patai György: A „Becalél” 25 éve

Huszonötéves a „Becalél”. A jubileum hangos ovációinak kellene hangzani mindenütt, ahol méltányolni tudják a zsidó művészet jelentőségét, mint a zsidó renaissance egyik legfontosabb tényezőjét. Ehelyett Schatz mester segélykiáltása hallatszik: a Becalél anyagi nehézségekkel küzdök, fennmaradása nincs biztosítva! Pedig a Becalél fölbecsülhetetlen értéket képvisel az egész zsidóság számára. Az az anyagi haszon, amit Palesztina számára hozott azáltal, hogy több mint ezer embert foglalkoztatott, elenyészik hatalmas kulturális jelentőségével szemben. A Becalél az egyetlen hely nemcsak Keleten, hanem az egész világon, ahol igazán zsidó művészetet művelnek. Vannak nagyon kiváló zsidó művészeink a diaszpórában is, de ezeknek a művészete idegen hatások eredője. A Becalél művészete zsidó, ott gyökeredzik mélyen a zsidó földben, abban a földben, amelyből most ássák ki a több mint két évezredes menórákat, kőkorsókat, oroszlánfejeket.

Amikor Schatz professzor megalapította a Becalélt, nem gondolhatott arra, hogy egy negyedszázad sem lesz elegendő, hogy szilárd bázist adjon ennek az intézménynek, mely mindjárt alakulásának első esztendejében oly népszerűvé tette a zsidó képző- és iparművészet jelszavát Bombaytól Newyorkig, Shanghaitól Londonig. Röviddel a háború előtt is valóságos diadalutat jelentettek a Becalél számára azok a kiállítások, melyeket Európa és Amerika minden nagyobb városában rendeztek. Budapesten is az egész sajtó nagy elismeréssel méltatta a palesztinai művészetet, mikor 1913-ban a *Mult és Jövő* a Becalél-kiállítást rendezte.

1906-ban alapította Schatz prof. a Becalélt. Otthagyta a bulgáriai művészeti főiskolát, melynek vezetője volt, kiment Palesztinába és szinte hihetetlen energiával hozzáfogott a Becalél életbehívásához. Az első hónapokban a gyorsan föllendülő iskola még szinte tető és fedél nélkül volt, míg aztán 1906 augusztusában Schatz kérésére a cionista kongresszus két házat vásárolt számára Jeruzsálemben. Ezekben a házakban, Jeruzsálem két pompás, kiemelkedő épületében, vannak elhelyezve a Becalél tantermei, műtermei, műhelyei, múzeuma, könyvtára stb. A fejlődés évei következtek ezután. Bár az iskola szinte állandó pénzzavarral küzdött, mégis sikerült Schatznak áldozatkészségével, ügyességével és kitartásával a háború kitöréséig a művészi főszakokon kívül 35 iparművészeti ágat bevezetni. Ilyenek például a filigránmunkák, kameák és elefántcsontfaragások, kerámia, litografia, gyapjú és selyemszönyegszövés, aranyötvösség, fametszés, batikolás fára és ércre, terrakotta, technikai rajzolás, stb. stb. 1913-ban 483 növendéket és munkást foglalkoztatott a Becalél. Ezek közül sokan családostak voltak, úgy-

Becalél-kiállítás Newyorkban

Bezalel-Ausstellung in Newyork

hogy körülbelül 1000 léleknek adott a Becalél kenyeret.

A háború mindent tönkretett. A berlini „Becalel-Verein“, mely addig állandóan támogatta az iskolát, feloszlott. Tanárok, tanulók és munkások hadbavonultak. Nagynehezen sikerült csak Schatz professzornak a múzeum és könyvtár értékeit a pusztulástól megmenteni, még mielőtt Damaszkuszba internálták.

A háború után újult erővel indult meg a munka. A Becalélból kikerülő műtárgyak eladását rábízta Schatz professzor a végzett növendékekre, ő maga pedig egyedül az iskola vezetésének szentelte minden idejét. De ha egész nap tanított, vezetett és instrukciókat adott is, este és éjjel ott állt saját műtermében és megalkotta hatalmas, szívbemarkoló szobrainak és reliefjeinek egész sorát. Kettős művészi munkát végzett így Schatz. Életet varázsolt a holt anyagba, a formátlan bronzból emberi érzéseket, örömet, bánatot, fájdalmat kifejező alkotásokat idomított és tanítványainak fogékony szívét mesteri kézzel rávezette a formában rejtőző lélek szépségének titkaira.

A világ minden tájáról özönlenek a tanítványok a Becalélba. Sok zsidó tehetséget mentett már meg a Becalél a pusztulástól. Ha az európai zsidó ifjúságtól megvonják a lehetőséget, hogy az ottani akadémiákon tanuljon, akkor a Becalél az egyetlen menedékhelyük. És a jemeniek is ide menekülnek és itt nyugodt biztonsággal folytathatják az ezüst filigránmunkák készítését, melyben művészi tökéletességre tesznek szert és amely biztosítja nekik a megélhetést.

1927-ben nyílt levelet intézett Schatz prof. a cionista kongresszushoz, melyben feltárta a Becalél nehéz helyzetét. De a kongresszus százazezer fontos büdzséjéből nem adta meg azt az évi 1000 fontot, amelyet Schatz a Becalél számára kért. Az amerikai „Bnai-Brith“ páholy jött akkor a Becalél segítségére és ideiglenesen fedezte az iskola költségeit. Most újra szegényen áll a Becalél. Nemcsak, hogy nincsen pénze fenntartani múzeumát, mely pedig hivatva volna, hogy a zsidó nép Louvre-ja legyen, hanem nincs fedezete a tanárok fizetésére és a tanulók ellátására sem.

Huszonöt évig vezette prof. Schatz a Becalél. És most a *Múlt és Jövő*-höz intézett levelében elszomorító képét adja annak a küzdelemnek, amelyet a Becalél létének fenntartásáért folytatni kénytelen. Huszonöt év munkássága után most a zsidósághoz fordul, ne hagyja elveszni ezt az iskolát, melynek elpusztulása szégyene lenne az egész zsidóságnak. Gyöngélkedése és kora dacára újból Amerikába készül Schatz prof., hogy mecénásokat keressen a nagyhivatású intézmény számára. De nem lehet az összes zsidó intézményeket az „amerikai nagybácsi“ jóvoltától függővé tenni. Kell, hogy az egész zsidóság megmozduljon a Becalél megmentésére, mely feladat most, a palesztinai bevándorlás-tilalom idején nagyot növekedett jelentőségében. És módot kellene találni végre arra is, hogy az angol palesztinai kormány, mely az arab iskolákkal és tanintézetekkel szemben nem mutatkozik oly szűkkeblűnek, karolja fel méltó áldozatkészséggel a zsidóságnak ezt a kultúrintézményét is.

Somlyó Zoltán: Prokop prépost

A nagyapám, apám apja, kis zsidó tanító volt Jánosházán. A szónak igazi zsidó értelmében. Az iskola nem úgynevezett világi, állami népiskola volt, hanem afféle talmudiskola, ahol a szó szoros értelmében zsidóságra tanította azt a tucat zsidó fiúcskát, aki odajárt.

Apám már világi tudományokra oktató tanító volt, a szomszédos Devecserben. Uri keresztény házakhoz járt napi kosztért és pár forintért tanítani az elemi iskolai tananyagot. A hosszú-hosszú évtizedeken (évszázadokon) át zsidó hagyományokon élt és változatlan zsidó életet élő családból ezen a ponton különösképpen valami ősen szép magyarság virágzott ki. Apám olyan magyarsággal beszélt, hogy — az akkori felfogás szerint nem is számított zsidónak az előkelő keresztény familiáknál. Tanítani járt a szolgabíró kis lányához, egy franciás műveltségű grófi familiához, egy mérnök-családhoz. Azonkívül egy derecskei engros-üzletben mint magyar levelező is működött, igen nagy meglelésre.

A keresztény úri körök részéről megnyilvánuló nagy és megkülönböztető tisztelet a zsidóság szemében is valami különös fénnel vette körül apám alakját. Mint kimagasló alakra tekintettek rá. Még a rabbi is előre köszönt neki az utcán.

Szőnyegszövészet a Becalélban

Bezalel-Teppich

És később már valóságos magyar tanfolyam alakult ki az egyik zsidó háznál, ahol apám öreg és fiatal zsidókat magyar beszédre, helyes és ékes magyarságra tanított az esti órában, természetesen fizetség nélkül.

Eközben az elemi iskolás zsidó palánták fölcseperedtek, ki erre, ki arra került a városi középiskolába és miután az utánpótlás igen gyéren jelentkezett, apám lassan-lassan kenyér nélkül maradt. Amit az en-gros-üzletben folytatott levelezés fejében fizettek, abból nem lehetett megélni. És ekkor jelentkezett a nagy szerencse. A leggazdagabb zsidó fűszerkereskedő lányát ajánlották apámnak feleségül.

Apám járni kezdett a házhoz és rövid idő múlva már mint vőlegény. Apámtól mindig távol álltak a romantikus hajlamok. Meggondolt, számokkal dolgozó ember volt, aki tudta, hogy a hirtelen fellángoló szerelmi szenvedély jegyében nem mindig boldog a házaselet és hogy egy anyagilag jól megalapozott házaseletben a szerelem szenvedélyét áldásosan pótolja a szeretet és a megbecsülés.

Igen tekintélyes hozomány volt kikötve, amely az esketési szertartáskor fizetendő ki. Ezen a pénzen apám szerény rőföskereskedést akart be rendezni.

A házasságkötés napja elérkezett. Szép nyári nap volt, délelőtt tíz óra. A menyasszonyéknál a tágas udvaron gyűlt egybe a násznép, a középen, egy kis lugas előtt ott állt már a piros bársony chüpe. Apám feketében, a menyasszony ünnepélyes fehér selyemruhában. Már a rabbi is megérkezett fekete barettjével.

Apám ekkor, a megbeszélés szerint, bement a házba, leendő apósához, hogy a nedánt átvegye. A fűszerkereskedő ép a kézelőibe készült bekapcsolni a nagy aranygombokat, amikor apám elébe lépett.

— A nedán? — mondta kissé elsápadva. — Már elküldtem a takarékbba, az Általánoshoz, ide a szomszédba. Még nem hozták át. Nem baj, fiam, nyugodt lehetsz. Csak álljatok szépen a chüpe alá. Mire vége lesz az esküvőnek, itt lesz a pénz is.

Apám meghökkent. Ebben a pillanatban már eszébe jutott neki is, a minden szentimentalizmus nélkül való, megfontolt embernek is, a szerelem. Hát ha már lemond arról a nagy kincsről, amit ugyan maga nem ismert, de amiről annyi szépet és csodásat hallott és olvasott: a szerelemtől, akkor már nem helyes dolog, ha a pénzről is lemond. Egy szegényből két szegény, néhány év múlva három és ki tudja, még hány szegény... Ez így nem lesz jó...

Leginkább az ejtette gondolkodóba, hogy a mansettáját gombolható öregecske fűszerkereskedő megdöbbsen és el is sápadt az előbb... Apám szó nélkül kifordult a szobából, de nem ment az ud-

varra, hanem egy hátsó kijáraton át kilépett az utcára. Egyenesen az Általános Takarékpénztár felé tartott. Ott érdeklődött a dolog iránt az aligazgatónál, aki jó ismerőse és nagy tisztelője volt. Kiderült, hogy a leendő apósna egy fillér követelése sincs a takarékon.

A vőlegény többé vissza se ment a menyasszonyi házhoz. Csak izent. És már nem is volt vőlegény. Közben megtudta, hogy a fűszerkereskedő jótállt egyik bécsi fivéréért és a jótállás vitte el a nedán összegét. Tehát nem volt szó rossz szándékról. De mit lehetett tenni. Lehet, hogy más, apám helyén, pusztá gavallériából odaállt volna a hoppon maradt menyasszonnyal a chüpe alá, hogy ne vette fel légyen a szegény hiába a mirtuskoszorút meg a menyasszonyi fátyolt... De, amint mondtam, ő az élet embere volt, tizenkét éves kora óta maga kereste meg a kenyerét, a sors megkeményítette a gondolkodását. Ő nem volt hajlandó ilyesmire. De mindenesetre én lehetek az utolsó azok sorában, akik a cselekedetért netán elítélnék. Mert a fiú nem mondhat ítéletet apja fölött és egyébként is, hisz én az, aki ma vagyok, annak a ténynek köszönhetem életemet, hogy apám akkor nem volt hajlandó a chüpe alá állni...

*

Aztán elmúlt a tanítóskodás. Öt évvel később apám már komoly, megalapozott existenciában ült. Főhivatalnok lett egy európai hírű fakereskedő cégnek. Ez az állás biztos jövőt jelentett. Reggeltől estig munkát is, sietős, lázas tevékenységet, éber lelkiismeretességet, rengeteg felelősséget. Egy dráwaparti faluban volt a cégnek egyik nagy fadepot-ja, itt dolgozott apám. Javadalmazása tekintélyes havi fizetésén kívül szabad lakásul egy hat szobából álló, kúriaszerű szép, nagy falusi ház, három kerttel, külön épülettel a mosókonyha, fáskamra és más házi célokra. Ezenkívül kellő mennyiségű tüzelőfa és a cég még apám boráról is gondoskodott. Egy uraság tulajdona volt a nagy fakereskedelmi vállalat, három fivéré. Ezek mindhárman nagy tisztelettel vették körül a dolgát kitünően végző hivatalnokot, de meg is dolgoztatták alaposan. A falusi élet, a dráwaparti szellő sok mindent suttozhatott a dolgára siető és este dolgáról hazaballagó hivatalnoknak, aki most már elhatározta, hogy megnősül. Most már a nősülés nem volt pénzkérdés. Tehát titokban arra is gondolt, hogy figyelni fog most már a szívére: hátha megesik vele is, hogy szerelmes lesz...

És megesett. Egy üzleti útján a szokottnál hosszasan vesztegelt a vonata egy balatoni állomáson. Apám leszállt a vonatról, hogy a várakozást fel-alásétálva a perrónon kellemesebbé tegye. Egyszer csak két leány jelent meg az indóház bejáratánál. Két nővér. Az egyik törékeny, öregcske, finom alakú, a másik királynői termetű, elbájoló jelenség. Apámnak, talán nőt látva: életében legelőször megdobbant a szíve. És a komoly

*Sulamith. (Elefántcsontfaragás.)
Raban „Énekek Éneke” után (Becalél)*

üzletember, aki napjait a legszárazabb munka közt, számos szlopok fölé hajolva töltötte, aki képes volt első menyasszonyát a nedán kérdése miatt utolsó pillanatban otthagyni a rájuk várakozó esketési baldachin előtt, most azonnal megtudta egy vonatbeli ismerősétől, hogy ki ez a lány. Az illető ott nyomban bemutatta a kisasszonyoknak és két hónap múltán apám feleséget vitt a dráwaparti kis kúriára...

Boldogság és — gyermekek. Egy, kettő, három, négy, öt, hat. Hat gyermek. És ahogy a hatodik gyermek jött, az anya elment. Apám hat apró gyermekkel állt itt, asszony nélkül. Egy évig lehetett ez így. A gyászév leteltével apám, aki anyámat szinte földöntúli szerelemmel szerette, újból anyát szerzett a hat árvának — a sógornője személyében. Feleségül vette azt a törékeny, öregcske, finom vonalú nőt, akit a balatoni állomáson mutattak be neki anyámmal együtt. Ünnepeles csukott batárban hozta haza egy őszi estén az állomásról. Akkor a hat apróság fáslódva, sírva csókolt kezet az új mamának és az új mama is zokogva, a mártirok glóriájával feje körül, csókolt még a hat árvát...

*

Én már iskolásgyerek voltam. A falusi népiskolába jártam, ahol nem tanítottak zsidó hittant. Rabbi nem volt a muraközi faluban, ahol összesen hat zsidó család élt. Zsidó hittant nem tanítottak, de a bibliára igen sűrűn figyelmeztetett volna egy fájdalmas dolog, ha már akkor

ismertem volna a bibliát. A parasztfiúk, tanuló-társaim a legcsúnyább szidalmakkal üldözgettek zsidó voltom miatt.

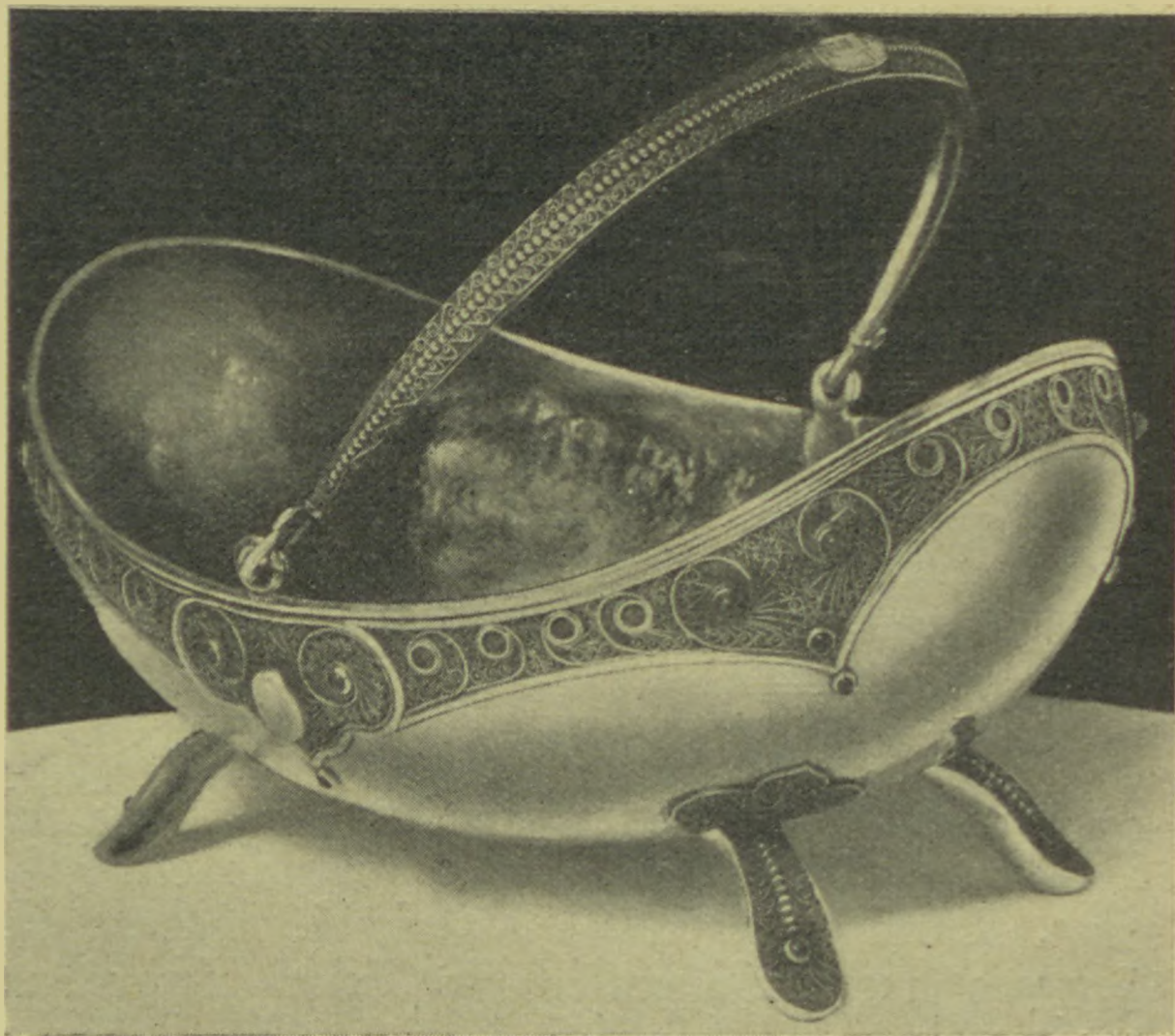
— Bűdös zsidó!... — kiabáltak utánam, úton-útfélen s még horvátul is örökké hallanom kellett a hátam mögül: csifut... csifut...

Sokat sírtam emiatt és amikor egyszer elpanaszoltam apámnak a fájdalmamat, mostoha-
anyám arra serkentett, hogy verjem el a csúfol-
kodókat, de apám a két térde közé fogott és el-
magyarázta, hogy a zsidó szó nem gúnynév, hogy
arra büszkének kell lennem. Szigorúan rámparan-
csolt, hogy a gúnyolódásokra ujjat se vessek, a
tanító úrnak se panaszojlam. Ma már tudom, hogy
szegény félelemből tette ezt egy faluban, ahol két-
ezer lakos közt csak hat volt a zsidó és ahol egy
keresztény uraságnál egész életére nyugodt és biz-
tos existenciája volt. Nem akarta valláspolitikai
okból a családja kenyerét kockáztatni.

Minthogy már idősebb nővérem és legnagyobb
öcsém is tanköteles volt, mulhatatlanul hittan-
tanító után kellett nézni. Apám elég nagy anyagi
áldozattal Nagykanizsáról szerzett egyet, hirdetés
útján. Morc ember volt, szigorú. Ott lakott, ott
koszolt nálunk. Egész nap a szavát se lehetett
venni, csak a hittanórákon mutatta meg emberi,
mélyen érző szívét.

Igy hát a hittananyagot magánúton végeztük
el. Csakhogy vizsgázni hittanból is nyilvánosan,
vagyis államilag kellett ám. Az év végén, egy-két
nappal az iskolai vizsga előtt, hogy a hittanból
nyert osztályzat is belekerülhessen az évvégi iskolai
bizonyítványba.

A hittanvizsgát otthon, a mi lakásunkon tar-
tották meg. Már kora reggel nagy volt a sürgés-
forgás. Bennünket nagy gonddal ünneplőbe öltöz-
tettek, a nagy ebédlőben hosszú, komoly asztal
állt, a vizsgálóbizottság urai számára. A konyhá-

Filigrán ezüst (Becalél)

ban sütöttek-főztek, mert a vizsgálóbizottság tag-
jai is nálunk fognak ebédelni. Tíz órakor bevezet-
tek bennünket, a három kis delikvenst az ünnepé-
lyessé átrendezett szobába. Szepegve álltunk egy-
más mellett, amikor az urak, apámtól kísérve, be-
léptek. Legelől egy jóságos arcú pap, a pocakján
széles ibolyaszínű cingulus, a mellén vastag arany-
kereszt: Prokop prépost volt, a muraközi tanügyi
bizottság elnöke, utána a népiskolai igazgató, meg
egy tanító. A mi zsidó hitoktatónk szinte remegve
állt a sarokban, még bemutatkozni is elfelejtett.
Apám nagy jóakarattal és biztatóan simogatta
végig tekintetével a hitoktató vedlett, zöldesbe
játszó régi fekete ünnepi zsaketjét. Látszott a
tekintetéből, hogy ezt gondolja:

— Valamikor én is ilyen voltam...

És megkezdődött a vizsga. Egyikünktől a tíz-
parancsolatot kérdezték, a másiktól másvalamit.
Annyi tény, hogy egyikünk se tudott ijedtében,
zavarában rendes feleletet produkálni. Mintha
sose is tanultunk volna hittant. Végezetül ezt
kérdi tőlem a hitoktató, mert ő volt a vizsgáztató:

— No, mondd meg, fiam, melyik a mi heti
ünnepünk?

Rettenetes reszketés szaladt rajtam végig. Itt
ül előttem vastag aranykeresztrel, reverendában
egy pap és én ennek most, az után a sok-sok bűdös-
zsidózás után azt feleljem, hogy a szombat?...

Szédült velem a szoba, az asztal, minden.
Behunytam a szemem és az elsülyedés irtózatoss
érzésével feleltem:

— A vasárnap.

Általános elképedés. Az igazgató ráncokba
vonja a homlokát, apám az ajkába harap, a hit-
oktató hunyorogni kezd vöröshéjjú apró szemei-
vel irtó zavarában.

Csak a prépost arca mosolyodik el és ujjait
összekulcsolva, megszólal:

— Túlszigorú hangon tetszik föltenni a kér-
déseket, tanító úr. A gyermek zavarba jön és nem
is csoda. No, mondd csak, fiam, melyik a ti szent
napotok, az, amelyiken „ne végezz semmiféle mun-
kát, sem te, sem a feleséged, sem a gyermekeid,
sem a szolgálód, sem a barmod, sem tehened, sem
az idegen, ki kapuid közt tartózkodik?

A szavak melegsége, mintha a szívemet simo-
gatná. Nő, hát ez a keresztény pap-bácsi, aki ilyen
szószertint tudja a zsidó parancsolatot, nem lehet
ellenségünk, nekünk, zsidóknak! És hirtelen át-
villant az agyamon: tyű, ha ez hallaná, amikor a
parasztfiúk azt kiabálják utánam az utcán: zsidó,
csifut... — micsoda pofozás lenne!... És ki-
feszítve mellemet, feleltem:

— A szombat-nap!

— Nagyon jól van, kisfiam, — mondta rá
sietve Prokop prépost, — nagyon jól feleltetek
mind a hárman.

Aztán nehézkesen fölkelt a székeről, odajött
hozzánk és mindhármunknak megsimogatta a fejét,
mintha megáldana bennünket...

Anda Pinkerfeld (Tel-Aviv) héber verseiből

A héber költőnek „Jamim dovevim” (Suttogó napok) című új verseskötetéből.

SIVATAG.

— Uri Cvi Grinbergnek —

Isten, birodalmad sivatag,
Te Sivatag,
Itt lobogsz tüzes túskebokorban,
Nappal-éjjel.
Itt vadságodról zeng a szikla,
Felgyújtasz villámoddal pálmát,
Magodnak áldozásul.

Oh vad Isten,
Nagy Sivatag,
Mily nagy vagy.

Itt nem neszelnék énekedre,
Sivatag énekére,
Nem zaklatnak imákkal,
Fölzúg széles melled viharja
És nem szégyenkezel.
Itt Te vagy a gyermek.

Jó Néked otthonodban,
Te Sivatag-Isten.
Szélvész kavarsz föl ruhád szegélyével
És röpítsz homok-hegyeket.

Komor mosolyod
Élő vizet könnyez aszott homokból,
Megittatsz szomjas oroszlánokat.

Sivatagodban sírsz is Isten,
Mint homok oly szapora égő könnyed,
Mint homok kiszárad kiáltó szemed.

Sivatag a Te széles szomorúságod
Végetlen homok aranylik, izzik,
És sajog, sajog élet híján.

S nagy a szomorúságod,
Sivatag-Isten.

LÉGY ÁLDOTT...

Légy áldott mozdonyvezető
Ki fékezéd a vonatot,
Egy kis madár miatt,
Mely tipegett a síneken.

Légy áldott kis leányka,
Ki segítettél kicsiny kézzel,
A teherhordó óriásnak
Cipelni nehézsúlyú terhét.

Legyetek áldottak a világon.

Anda Pinkerfeld héber költő

HYMNUS AZ ÉJHEZ.

Meztelenek a lelkeink éjjel,
Minden fej legörnyedt
Az Éjnek sátora alatt,
Szégyennek pirja elhalványul —
A bűn — kiáltott, — most imádkozik.

Lágy bús kezei vannak az Éjnek,
Örök titkokat érint húrjuk,
Örökkévalóság sír az Éjben.

A nappal Isten káromlása,
Az éjszaka — megszentelése.

Nagy, nagy az Éjnek sátra.

Az Éjért Isten megbocsát a Napnak,
És tisztán élünk éjtől éjig,
Vágyainknak igazával,
Isten és Sátán teremtményei
S vagyunk — mink.
S nem szégyenkezünk.

S alszunk éjjel
Ártatlanságunk igazával
S nem szégyenkezünk.

A FEKETE ÉJSZAKÁBAN.

A fekete félelmes éjszakában,
Mikor egy csillag sem küldi fényét,
Imádkozom: Kezedbe, Isten, rejtem lelkemet,
Mert, ó, hogy meneküljek a Sötétben?

Ember-nyáj, kicsiny embernyájak,
Az Éj végtelenjében.
Hogy szeretjük egymást az éjszakában.
Nagy a félelmünk, halálfélelem.

Nappal hetykén gúnyolunk,
Isten —
De a gyónás fekete éjszakáján
Reánk jön rettegés és félelem,
Előtted, Te Félelmetes!

NAPSUGARAT SZITÁLTAM...

Napsugarat szitáltam ujjaim közt
Mint lányom szőke hajfürtjeit,
Kacag a nap teli szájjal,
S nagyon szeret.
Szájon csókol
S ujjongok.

S hogy csókolhatom meg ember száját —
Ha megcsókolt a nap?

(Patai József fordításai.)

Prof. dr. Krausz Sámuel (Wien): Nagy irodalmi esemény

Néhai nagy Kaufmann Dávid gyűjtő hevének egyik szép vívmányáról, a híres pompás Misna-codexről, mely jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia tulajdona, van szó. 1896 Purim napján volt, mely abban az évben, úgy mint idén, pénteki napra esett, midőn boldogult Kaufmann Dávid a győzelmes küzdő nagy lelkesedésével gyönyörű héber poéma alakjában bejegyezte magára a codexre, mily fáradságába került e kincs megszerzése, mennyi viszontagságon ment át, míg kezébe jutott és mily nagy az öröme, hogy magának és a tudománynak megszerezhetette e kéziratot, mely hivatva van a misna-szöveg pontos megállapítására.

Egy nagy és gyönyörű Misna-codexről van tehát szó, melynek jelességeiről nem lehet elegendően beszélni. Maga a szerencsés gyűjtő nyilatkozik róla a Monatsschrift 1898-ik évfolyamában, aztán jómagam is, látván a codex rendkívül nagy értékét, ugyanott az 51. évfolyamban (1907) értekeztem róla négy folytatásos cikkben, felhíván a tudományos világ figyelmét arra, hogy ime kezünkben van a misna-szöveg helyes megállapításának eszköze, és azóta e cikk folyton szemük előtt lebegett az e tudományágban érdekelt köröknek, és nem utolsó helyen a keresztény tudósok szeme előtt, mely érdeklődésnek ime most látjuk gyümölcsét, amennyiben 572 nagy folio kartonlapon előtűnk fekszik a codex photographice való reprodukálása, mely a modern technika minden vívmánya felhasználásával történt.

Ezek után magam is reprodukálom a mű pontos címét: Fenn „*Veröffentlichungen der Alexander Kohut-Gedächtnisstiftung*“, aztán „*Faksimile-Ausgabe des Mischnacodex Kaufmann A 50 mit Genehmigung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften in Budapest besorgt von D. Dr. Georg Beer, Professor der Theologie an der Universität Heidelberg*“, végre „*Martinus Nijhof, Haag, Holland, 1929*“.

Négy ország egyesült, hogy e művet létrehozza: Ausztria, ahol jómagam azt a cikket írtam, mely a figyelmet fölkeltette és melyre úgy a kiadó, mint a prospektus egyre hivatkozik; Németország, melynek híres-nevezetes Heidelberg egyetemén a tudós kiadó működik; Hollandia, melynek Hága városában a műhely áll, hol ily jeles reprodukció elkészülhet (a műhely azonban voltaképpen e firma: Albert Frisch, Berlin, holott amaz csak vállalkozó) és végre Amerika, hol jeles hazánkfia, a mecénás voltáról közismert tudománybarát, dr. George Alex. Kohut, New-York, él. De a legnagyobb érdem persze mégis csak a boldogult tanáré, aki e kincset messze földekről megszerezte és a tudománynak hozzáférhetővé tette. E részt a dicsőség mindenha Kaufmann nevéhez és Magyarországhoz fog fűződni. A reprodukált codexben tényleg akárhányszor látható a Magyar Tudományos Akadémia kis és nagy pecsétje, hirdetővén,

hogy ez Akadémia is immár kapcsolatba lépett a zsidó tudomány egyik eszközével.

Tudós professzor, Georg Beer, nem mindig esküdött a zsidó barátságra, sőt volt idő, midőn az általa feldolgozott Peszahim misnában ferdén állott a zsidó tudományhoz. Az említett mű része az úgynevezett „Giessen“ misnának, melyet több zsidó és keresztény tudós közreműködésével éppen Beer szerkeszt egy giesseni kollégája segítségével. Midőn harmad éve e mű szerkesztőségébe beléptem, egyik kikötésem az volt, hogy zsidóellenes hangnak többé e helyt megszólalnia nem szabad. Azóta nem is hallatszott ily hang többé... Így kell, hogy hódítson a zsidó tudás és másrészt a zsidó bőkezűség is. És most mi történt? Beer professzor e nagy művet most a jeruzsálemi héber egyetemnek dedikálja, mint annak a központnak, melyből kell, hogy kiinduljon a zsidó és keresztény tudomány együttes működése...

Hogy honnan származik az értékes Kaufmann-féle codex? Ki annak a megmondhatója! Néhai Goldziher Ignác professzor egy helyütt (Akadémiai Értesítő 1906.) úgy nyilatkozik, hogy e misna-kézirat Dél-Arábiából származik; lehet, hogy igaza van, mivel különben is magától Kaufmanntól hallhatta. Tény az, hogy Weisz Miksa katalógusa e kérdésben nem nyilatkozik. Én magam a fentemlített cikkben úgy vélekedem, hogy Itália e szép kéziratnak a hazája. De bármiképp is álljon a dolog, már ebből is látható, mennyi körültekintés kellett hozzá, hogy e codex mai biztos helyére, a Magyar Tudományos Akadémia jól őrzött páncrekeszébe kerüljön. De ott nagyon kevés ember vette volna hasznát; csak most fogja megtenni világkörüli útját, miután photographice minden nagyobb könyvtár megszerezheti. Egyesek persze még így is alig juthatnak hozzá, mert a mű méregdrága: 90 dollár!

A mű hasznát rövid szavakkal kifejezni tudományos apparátus nélkül nem is lehetséges. Csak nagyjában jelezhetem, hogy e codex nélkülözhetetlen kelléke a misna szövege kritika i megállapításának. Immár akadt ennek párja: a cambridgei misna-codex, melyet szintén keresztény tudós (W. H. Lowe) adott ki. De leginkább hasonlítható össze a mi művünk ahhoz, melyet H. L. Strack (megint csak más felekezeti tudós) adott ki, tudniillik a babyloni Talmud müncheni (egyetlen) teljes codexe kiadásához, melyet most szintén a photographiai alapon használunk. Majdnem irígyság fog el bennünket e hírek hallatára — miért éppen amazok? Ugy látszik, hogy nálunk zsidóknál még nincs meg a kellő érzék ily eszközök teremtésére; avagy talán senki sem oly bátor, hogy ily nagy műbe belefogjon és azt sikerrel is befejezze. A nagy cégek is, sőt, amint láthatjuk, még a zsidó maecenás is, inkább bízik amazokban, mint jó magunkban, és ez talán mégisincs egész rendjén...

Herzl Tivadar: Utitársak. — Hátrahagyott írásaiból. —

— Mélabús tréfa. —

Szin: A wien—prága—berlini gyorsvonat étkezőkocsija.

Személyek: A HERCEGNŐ. A SZINIGAZGATÓ. EGY ÚR. A PINCÉR.

(A hercegnő, harmincéves, nem szép, de csinos, kedves; arcvonásai finomak, szája körül mély ráncok mutatják, hogy sokat szokott nevetni. Ruhája rendkívül egyszerű, rejtett, csodálatos eleganciáját csak a szakértő veheti észre.

A színigazgató, negyvenéves; vörös bajuszának merész kunkorodása a bajuszkötő szorgalmas használatára vall; gomblyukában valami magas ázsiai, vagy afrikai rendjelnek fantasztikus szalagja. A párisi „Figaro“-t olvassa, ami a wien—prágai vonalon nem tévesztheti el hatását. Az igazgató fején fekete selyem utisapka. Hasán monokli fityeg.

Az úr, a harmincas évek vége felé jár. Foglalkozás nélküli világjáró; fekete bajusz, horgas orr, sötét szem, halántékán szürkül a haj; viselkedése csendes és kifogástalan; látszólag egy sárgafedelű könyv olvasásába van elmerülve, melyet éppen most vágott fel.

A pincér, alamuszi.)

A SZINIGAZGATÓ (mindeddig kétségbeesett kísérletekkel akarta magára vonni a hercegnő figyelmét, most céltudatosan munkához fog): Pincér, kaphatok valami jófajta pezsgőt? (Hangsúlyozva.) Elsőrangú, finom pezsgőt!

A PINCÉR: Kérem alássan, mi csak elsőrangú pezsgőt tartunk!

A SZINIGAZGATÓ (tréfásan): Igen, az üvegek elsőrangúak, azt elhiszem, kedves barátom! No, mindegy, hozza csak! (Diadalmasan néz körül és várja a hatást.)

A HERCEGNŐ (rejtett mosollyal néz ki az ablakon).

A SZINIGAZGATÓ (alkalmasnak látja a pillanatot, hogy közeledjék): Aimez-vous aussi la fine champagne, madame?

HERCEGNŐ (tagadólag rázza a fejét és nagyon komoly arccal néz ki az ablakon).

AZ ÚR (mindkettőjüket ismeri látásból — a hölgyet az ascoti és deauvillei lóversenyről, az igazgatót egy berlini premierről — ajkába harap és figyelmesen olvassa könyvét).

A SZINIGAZGATÓ (szemébe csípteti a monoklit és szakértő komolysággal szemléli a cognacos üveget): Hmja, az üveg!... (Megkóstolja.) De a tartalma! C'est incredible!

A HERCEGNŐ (kissé elneveti magát).

A SZINIGAZGATÓ (ezt közeledésnek veszi): On est très mauvesement... (elgondolkozik) soigné dans les wagons-lits. Vous ne trouvez pas, madame?

A HERCEGNŐ (kurtán, halkán): Non, monsieur.

AZ ÚR (valami nagyon furcsát olvashatott, mert hangosan nevetni kezd, majd kissé elpirul, mikor a hercegnő először méri végig egy futó pillantással).

A SZINIGAZGATÓ (gyanakodva nézi).

A HERCEGNŐ (nagyon komolyan nézi a tájat, de a szája sarka meg-megvonaglik).

A SZINIGAZGATÓ: Madame est française? Je voudrais jurer dessus.

A HERCEGNŐ: Non, monsieur.

A SZINIGAZGATÓ (most már igazán le akarja főzni azt az urat a másik sarokban): Pourtant vous parlez très bien français... je m'en connais dedans.

A HERCEGNŐ (hallgat).

(Szünet.)

Az ÚR (a könyvébe nevet).

A SZINIGAZGATÓ (egészen nekivörösödik): Graçong!... (Nagy zajjal csörömpöl a poharán, a pincér megjelenik.) Fizetek!

A PINCÉR: Kérem alássan, koronában vagy márkában tetszik.

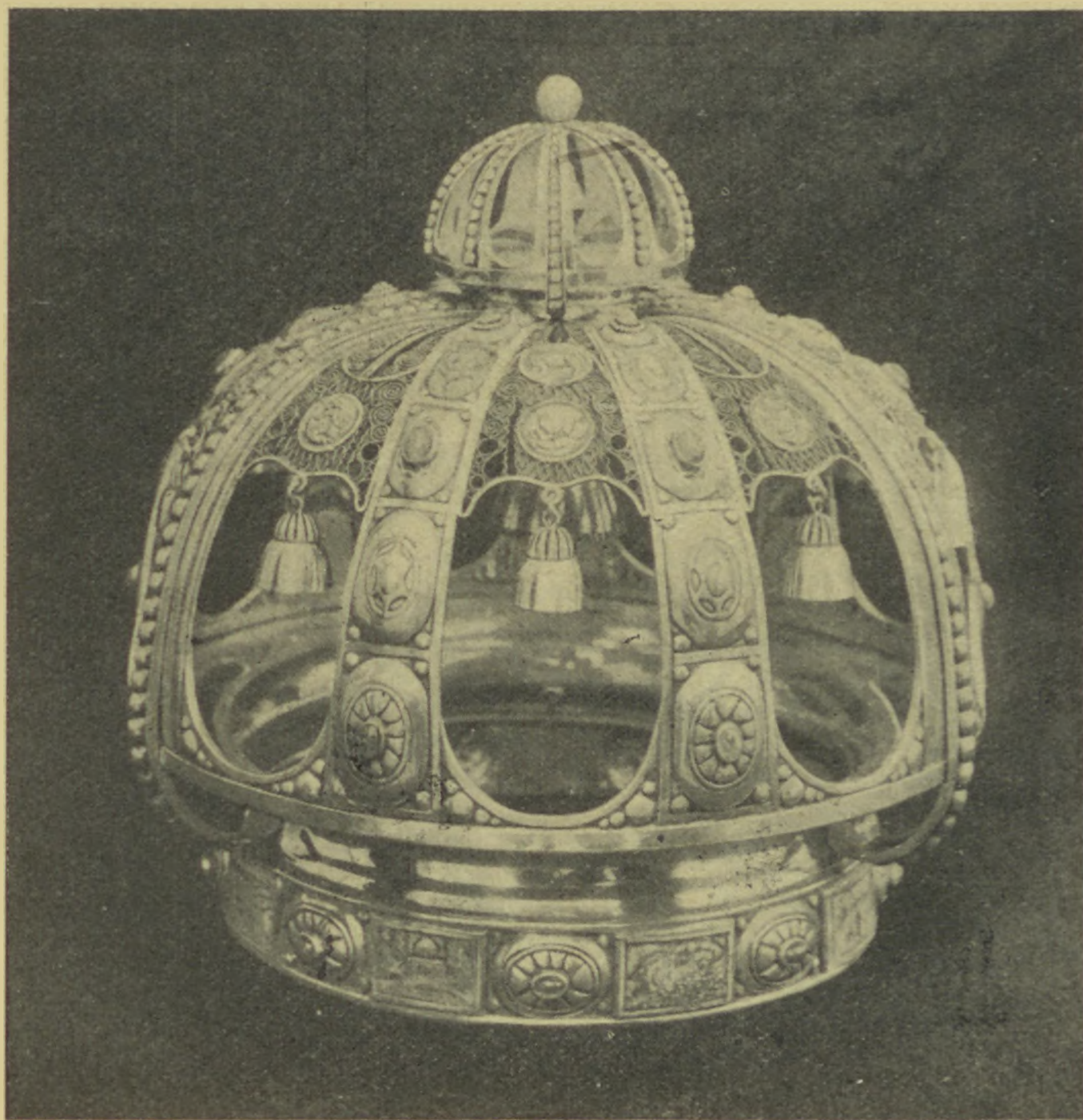
A SZINIGAZGATÓ (fölényesen): Mindegy, el vagyok látva mind a kettővel.

A PINCÉR: Összesen tizennyolc korona hatvan, kérem alássan.

A SZINIGAZGATÓ (átnyújt egy húszkoronást): Nem kell visszaadni. A többi a magáé!... Ja, mondja csak, honnan ismerem én magát?

A PINCÉR: Kérem alássan, innen.

A SZINIGAZGATÓ: Igen, igen — mult hónapban is maga szolgált ki — amikor én (diadalmasan néz körül és hangsúlyozza) együtt utaztam a frankeni herceggel!

Tórákorona a budapesti zsidó főgimnázium templomából (Becalél)
Aus den Arbeiten des Bezael

A PINCÉR *(nevet)*: Persze, Ön utazott együtt a herceggel!

A HERCEGNŐ *(egy pillanatra szemügyre veszi az igazgatót)*.

A SZINIGAZGATÓ *(magában)*: Aha!... *(Hangosan a pincérhez.)* Igen, egyedül voltunk, a herceg, meg én.

A PINCÉR: Aztán a herceg nagyon dühös volt.

A SZINIGAZGATÓ *(gyanutlanul hintázik a széken)*: Ó?! Arról nem is tudok.

A PINCÉR: Bizony. A szárnysegéd úr mondta nekem, amikor kifizette a számlát. A herceg a közös ebéd ideje után jött be, hogy egyedül lehessen — erre Ön megszólította és mellé ült.

A HERCEGNŐ és AZ ÚR *(nagy megerőltetéssel nézik a vidéket, hogy elfojtsák a nevetést)*.

A SZINIGAZGATÓ *(bosszúsan)*: Valami tévedés lesz a dologban.

A PINCÉR: Szó sincs róla, kérem alássan. Sőt, offensége a herceg sajátkezüleg meg is kérdezte tőlem...

A SZINIGAZGATÓ: Mit?

A PINCÉR: Nem tudom, hogy szabad-e megmondanom.

A SZINIGAZGATÓ: Mondja csak bátran!

A PINCÉR: A herceg Ön után érdeklődött.

A SZINIGAZGATÓ: Természetesen!... Milyen szavakat használt ő királyi fensége?

A PINCÉR *(vontatottan)*: Hát azt kérdezte: „Nem tudja véletlenül, ki volt az a tolakodó fráter?”

A SZINIGAZGATÓ: Maga hülye!

Vázlat Eszter könyvéhez készülő megilla-tokról (Becalél)
Skizze zu einer Megilla

A PINCÉR: Kérem alássan, kérem alássan!

A SZINIGAZGATÓ *(hirtelen fölkel és ki-megy az étkezőkocsiból, hátra sem néz)*.

A PINCÉR *(morog)*: Aki mondja, az! *(Leszedi az asztalt és visszamegy a konyhába)*.

A HERCEGNŐ *(kacag, hogy a könnyei folynak)*.

AZ ÚR Felségesen mulattam.

A HERCEGNŐ *(csendesebben nevet)*.

AZ ÚR: Minthogy Önt is ismerem, Madame és őt is.

A HERCEGNŐ *(elcsodálkozva néz rá, kissé elhallgat, meggondolja, hogy szóbaálljon-e az idegennel; de minthogy nincs rossz megjelenése, óvatos kíváncsisággal megkérdi)*: Kicsoda ez az — úr?

AZ ÚR: Berliini színigazgató. Mulatságos ember. Egyébként nem hiszem, hogy olyan buta volna, amilyennek viselkedéséből látszik.

A HERCEGNŐ: Rémes is volna.

AZ ÚR: Ilyen baleset természetesen okosabb emberrel is megeshetik.

A HERCEGNŐ: Miféle baleset?

AZ ÚR: Hogy egy hölgy, akinek tetszeni akarunk, kinevet.

A HERCEGNŐ *(elutasítóan mosolyog és ismét kinéz az ablakon)*.

AZ ÚR: Ki sem mondhatom, mennyire élveztem, mikor láttam, hogy erőnek erejével beszélgetni akar Önnel.

A HERCEGNŐ *(nevet)*.

AZ ÚR: Figyeltem az első pillanattól kezdve, hogyan ült oda a sarokba és rendelt egy olyan menüt, melynek feladata lett volna, hogy izgassa az Ön képzelőtehetségét. Mert sejtelve sincs róla, hogy ki Ön, Madame. Különben nem akarta volna gombás libamájjal elkápráztatni.

A HERCEGNŐ: Kíváncsi vagyok, mit rendelt, amikor a frankeni herceggel utazott.

AZ ÚR: Bizonyára akkor is valami feltűnőt. ...Egyébként ez az ember tipikus jelenség. Ilyen díszpéldányokkal találkoztam már a világ minden sarkában. Ha a vasuton, vagy a hajón megpillantanak egy hölgyet, rögtön valami utikalandót várnak. Pedig kalandok a mai világban nincsenek!

A HERCEGNŐ: Ó, valóban — nincsenek?

AZ ÚR: Higyje el. Annyit kószálok a világban. Tudnom kellene róla. Soha útközben meg nem ismerkedtem még senkivel.

A HERCEGNŐ: Nem?...

AZ ÚR: Soha nem próbáltam meg utitársnőimmel szóba állni.

A HERCEGNŐ: Látom... És sokat utazik?

AZ ÚR: Az év felét úton töltöm. Más szórakozásom nincs. Ha néha-néha pár hónapig heverésem, az csak azért történik, hogy utazási kedvem a dühöngésig fokozódjék. Ismerem az összes nagy városokat, minden országot és mindenütt idegen vagyok. Ha a Ringstrasse untat, akkor a Rue de la Paix, vagy a Regent Street-en sétálok egyet. Ha Granada már nem szórakoztat, átmegegyek a

Nevszkij-Proszpektre, vagy ghizerehi parkba vagy Hollandiába... Mindenhol ismerem az embereket, engem pedig sehol sem ismernek és ez olyan kellemes.

A HERCEGNŐ: Azt elhiszem... Honnan ismer engem?

AZ ÚR: A lóversenyről. Azt hiszem, először Goodwoodban láttam. A devonshirei hercegnő társaságában volt.

A HERCEGNŐ: Lehetséges... Ismeri a hercegnőt?

AZ ÚR: Én? Nem. Látásból. Mondtam már, hogy sehol sincsenek kapcsolataim.

A HERCEGNŐ: Érdekes!

AZ ÚR: Most Ön persze tudni szeretné, hogy ki vagyok. Je voudrais jurer dessus, amint az előbb a paprikajancsi mondta... Engedje meg, hogy továbbra is neveletlen legyek és ne mondjam meg a nevemet.

A HERCEGNŐ (*felhúzza a szemöldökét, futólag végigméri és mosolyog*): Ez nagyon furcsa...

AZ ÚR: Hiszen annyi követségi titkárt ismer, gárdatiszteket és a szalonok más tarka társaságát. Mindnek van neve, fényes neve, ősi neve — bizonyára érdekes lehet most Önnek megismerkedni valakivel, akinek nincs neve. Habár én is abban a szerencsében részesültem, hogy nagyon-nagyon régi nevet hordhatok.

A HERCEGNŐ (*szinte kedvesen*): Ó! Azt gondoltam. Az ember mindjárt látja ezt egész megjelenéséből... De igaza van: nagyon érdekes ötlet, hogy ilyen névtelenül beszélget velem. Még soha életemben nem fordult elő.

AZ ÚR: Akkor biztos vagyok benne, hogy nem fog elfelejteni, még akkor sem, ha soha többé nem találkozunk.

A HERCEGNŐ: Hamarosan képzelődni kezd.

AZ ÚR: Nem, sőt, azt sem tudom, hova legyek a csodálkozástól, hogy mi így beszélgetünk.

A HERCEGNŐ: Én sem.

AZ ÚR: Az előbb, mikor a paprikajancsi molesztálta, azt gondoltam magamban: hogy lehet egy ember olyan buta és izléstelen, hogy megszólítson egy ilyen hölgyet, mint Ön! És egyszerre csak én is olyan ostoba voltam és...

A HERCEGNŐ: Izléstelen?

AZ ÚR: Érti, ugyebár? Illetlenség. De a mesében ez is megtörténhetik, a bűbájos mesében. A hercegnők ott sem tudják, ki az a titokzatos idegen. És ez a legkedvesebb a mesékben.

A HERCEGNŐ: Gondolja?

AZ ÚR: Így könnyebben megy a társalgás. A társaságban az ember mindig elfoglalt társadalmi állásának magaslatáról szól. De ilyen esetben más szavak tolulnak az ember ajkára, váratlan, sohasem használt szavak, melyekért tulajdonképpen nem is vagyunk felelősek.

A HERCEGNŐ: Ez igaz.

AZ ÚR: Ha jól meggondolom a dolgot,

Ékszerdoboz elefántcsontbetűkkel (Becalél)
Schmuckkästchen mit Elfenbeinschnitzereien

tizenöt év óta kóborolok a világban azért, hogy találkozzam Önnel, Madame.

A HERCEGNŐ (*nevet*): Velem? Goodwoodban kényelmesebb lett volna.

AZ ÚR: Nem. Nem éppen Önnel. Természetesen sohasem bátorkodtam gondolni Önre, habár álmodni az utolsó szolgának is szabad a királynőről... Nagyon szerény vagyok.

A HERCEGNŐ: Nem vettem észre.

AZ ÚR: Sohasem akarok érintkezésbe kerülni olyan emberekkel, akikkel útközben találkozom.

A HERCEGNŐ: Igaza van. Lehetetlen emberek járnak a vasuton és alig lehet őket kikerülni: kereskedők, csőcselék, zsidók...

AZ ÚR: Tessék?

A HERCEGNŐ: Mindenféle összevissza. Hiszen látja, még a frankeni hercegnek is túrníe kellett ennek az embernek a társaságát.

AZ ÚR: Hát ezen nemigen lehet változtatni. A vasutnak közönséges embereket is fel kell venni, sőt azt hiszem, a vasut éppen ezekből él. De mi, akik a rendkívüli dolgokat szeretjük, a mi számunkra ez kiábrándítólag hat.

A HERCEGNŐ: A lelkemből beszél.

AZ ÚR: Pedig éppen az utazásnak oly szépnek kellene lennie. Kint elröppennek a tájak. Milyen jó, hogy tovaszághatunk. Olyan nagyszerű érzés. Gondolatok, összefüggéstelen, szárnyaló és vidám gondolatok töltik el a lelket s úgy elsuhanak, mint az a madárcsapat ott a halvány égboltozaton. S ekkor csak egy asszony hiányzik, akinek mindezt el lehetne mondani. De nagyon büszke, nagyon finom és nagyon megközelíthetetlen asszony legyen, s tudja érezni a dallamot, melyet szívében megzendítünk.

A HERCEGNŐ: Kicsoda Ön?

AZ ÚR: Álmodozó, ki tovaszáll.

A HERCEGNŐ: Másképpen beszél, mint a

szalonok tarka társasága. Szeretném tudni, hogy ki Ön.

AZ ÚR: Talán a hegyi manó.

A HERCEGNŐ: Ki az?

AZ ÚR: Ne kényszerítsen arra, hercegnő, hogy bemutatkozzam! Szeretnék még a következő állomásig beszélgetni Önnel. Aztán kiszállok és el fogok tűnni. Jobb ez így Önnek, ha sejtelve van arról, hogy mire tanítanak a mesék. Akkor még kis ideig gondolni fog rejtélyes utitársára. Soha életemben szebbet nem éltem át. Tréfával kezdődött és úgy végződött, mint egy álom. Nem voltam valaki, kit így meg úgy hívnak, Ön pedig álomhercegnő volt, nem pedig egy valóságos hölgy a góthai almanachból. Fuvallat voltam, mely végigsuhan a hárfa húrjain.

A HERCEGNŐ: Egyre jobban szeretném tudni, hogy ki Ön?

AZ ÚR: Haragudni fog rám, ha mindezek után megmondom.

A HERCEGNŐ: Csak akkor fogok megbocsájtani, ha megmondja. Gyorsan, gyorsan!

AZ ÚR (elszántan): Nos, tehát, fenség — a nevem Kohn.

A HERCEGNŐ (megütődve): Úgy? ... Ez itt ... (Kinéz az ablakon.) Hol is vagyunk? ... (Megnyomja a falon a csengőt.)

A PINCÉR (megjelenik): Parancs?

A HERCEGNŐ: A komornám majd kifizeti a számlát. (Fölkel, könnyű fejhajtással elhagyja az étkezőkocsit.)

AZ ÚR (magában): Tudtam, hogy ez lesz a vége ...

(A vonat tovább robog.)

Fordította: G. Gerő László.

Keleti tóratartó (Tik) (Becalél)

Sebesi Ernő: Nagyapám

Hogy egyre-egyre jobban foszladoznak
Az álmos multba elszunnyadó szálak,
Te, unokádnak, nagyapám, bocsásd meg,
Ha megindultan s félve invokállak.
Oly jószagú volt a te szegénységed
És furcsán-komoly agyoncsúfolt tincsed.
Már akkor láttam égi jámborságod:
Ez volt e földön egyedüli kincsed.

És nyolcvan nehéz éved ellenére
A robotot oly könnyű kedvvel győzted,
Hogy áhitattal most is megcsodállak,
Én nagyapám, ó, több volt ez, mint hőstett.
Bevallom, most is sírva gondolok Rád,
Paraszt, sőt cigány, ó, hogy gúnyolt Téged,
Tejet cipeltél fáradt talyigádon
S a tej mögött a könnyed most is éget.

Mert könnyek között birkóztál a Sorssal,
Pejlovad, látom, oly búsan poroszkál
S a kínok útján oly mindegy volt Néked:
Hogy valaha rég osztottál s szoroztál.
A régi fény már kihült mindörökké
És vetésed az Isten úgy elverte,
Hogy büszke hintód talyigába rokkant
S egy falu tejét vitte városszerte.

Emlékszem: ritkán szóltál emberekhez,
Csak Isteneddel társalogtál titkon
S ha lelked ablakán a jóhír zörget,
Még véletlenül se lehattél itthon.
Csak némán tanácskoztál pejlovaddal,
Melyen ostorod végig sose vágott.
Lassú türéssel néztétek ti ketten
A gyorsan eliramló bús világot.

De pejlovad egy szörnyű téli reggel
Öreg gazdáját mindhiába leste:
Halott fejednél könnyezett a gyertya
És kedvünk színe sötétre volt festve.
A gyászmenet úgy küzködött a hóval
És koporsód csak húzta a hű állat
És hála néki, ha még aznap este
Jó tiszta lelked a mennyekbe szállhat.

Hogy egyre jobban foszlanak a szálak,
Homály ül Rajtad: ködbeszállt elődöm
S mint kiskoromba fehér szakálladdal, —
Most emlékeddel játszva bibelődöm.
A városba a tejet mások hozzák
S hegyek közt szerény sírdombbal beéred,
De bocsásd meg, ha gondolatban most is
Tejeskocsidon döcögök én. Véred.

Jakob Klatzkin a könyvtárszobájában

Klatzkin in seiner Bibliothek

Jakob Klatzkin

Baruch Krupnik (Berlin): Jakob Klatzkin, a gondolkodó, nyelv- művész és enciklopedista

Bár Jakob Klatzkin lényé mélyen a filozófiában gyökeredzik, mégis elsősorban enciklopedista ő, akiben harmonikusan egyesül a tösgyökeres zsidó és a modern európeér. Külsőleg ez abban nyilvánul meg, hogy héberül is és németül is ír, ami csaknem egyedülálló jelenség a jelenkori zsidó irodalomban. Klatzkin egy lengyelországi rabbinikus tekintély fia, Németországban, tanítványa Hermann Cohennek, előharcosa a határozott cionizmusnak és vitalisztikus nézetek teoretikusa.

Mint gondolkodó, két egymástól független irányban működik Klatzkin: mint publicista és mint filozófus. Ha van is magasabb értelemben véve összekötő híd működésének ezen két területe között, ezt csak a vizsgálat útján, talán a gondolkodásmód analízisével lehetne meghatározni. Az olvasó számára két különböző működési kört jelentenek. Itt vannak először a publicisztikai munkák, melyek tárgyilagosságukkal, a zsidóság problematikájához való tiszteletteljes viszonyukkal, a kifejezés előkelő pátozával és határozottságával a klasszikus cionista írások közé számítanak. Geometriai pontossággal, tisztán és világosan kimutatja Klatzkin, hová vezet a cionizmus útja és hová kell vezetnie. „Lo zu haderech” — Nem ez az út, mondotta Achad Haam és Klatzkin felel a saját jelszavával: „Zu haderech” — Ez az út! Alig van problémája a zsidóságnak, melyet Klatzkin publicisztikai írásaiban ne tárgyalna. Tartalmilag folytatja azt az utat, melyen Lilienblum, Berdyczewsky és Brenner haladtak, meg akarja tisztítani a cionizmust minden szentimentális salaktól. Klatzkin a

„galuthtagadás”-nak és a zsidóság elvilágiasításának következetes képviselője, de egyben büszke hirdetője a diaszpóra zsidóság önértettségének és lelkesült dicsőítője a történelmi, tudatosan magabamélyedő zsidóságnak. Héber könyve a „Teschumim” (Határok) és a német, jiddisre is lefordított „Probleme des modernen Judentums” (a III. kiadás most jelent meg), jelentékeny alkotórészei a mai zsidó műveltségnek, akár egyetértünk tartalmukkal egészben vagy csak részben, akár szembehelyezkedünk vele. Nemzsidók is, sőt gyakran az antiszemita sajtóban, sokszor foglalkoztak Klatzkinnak a zsidóságról felállított teóriáival.

Klatzkin filozófiai munkái eddig nagyrészt héberül jelentek meg. (Németül egy tanulmány: „Das Problem der Bewegung” és Hermann Cohen monográfiája. Egy nagyobb német filozófiai munka nyomás alatt van.) Essay-iben, melyek „Keraim” (Töredékek) cím alatt vannak összegyűjtve és egy szisztematikus munkában: „Sekiat hachájim” (Az élet hanyatlása) Klatzkin mint költő-gondolkodó jelenik meg, aki új módon látja a világot, úgy, amint azt csak a világtól elfordult gettózsidóságból származó, elhasználatlan érzéssel és iskolázott aggyal bíró ember láthatja. Egyrészt minden fölé emeli az „öröm elvét”, másrészt a gondolkodást magát is a gyönyör szférájába „emeli”. Valóban zsidó, modern alapokon. Klatzkin filozófiájának útja magas csúcsokon vezet keresztül: Spinoza (akiről hébernyelvű monográfiát írt) Nietzsche (Klatzkin héber aforizmagyűjteményén Nietzsche

levegőjét érezni) és Hermann Cohen. Cohentől ugyan távol áll Klatzkin általános és zsidó világnézete, de vele együtt meglátja ő is a zsidóság vallási értékei mögött a filozófiai tandisciplinát, mely magában nagy értékkel bír, akármilyen állást is foglalunk el tartalmával szemben. És itt találkozik Klatzkin a publicista, Klatzkinnal a filozófussal. Mert az utolsó postulátum Klatzkin írásaiban: Zsidólétünk nem bizonyos szóbeli és gondolatbeli vallomásokhoz, hanem cselekedetekhez és konkrét formákhoz van kötve. A modern zsidóság egyik parancsa: a zsidóság ismerete és elsősorban ismerete és elsajátítása — a héber nyelvnek.

Mint héber író mindenekelőtt stílusával tűnik ki Klatzkin. Ez a sajátos stílus, melyet a halácha és agáda, a vallásfilozófia és kabala táplál, esztétikusan csiszolt és finoman kidolgozott, képekben gazdag és mégis exakt, ez a lefordíthatatlan ősi-új

A Becalél-muzeum bejárata Eingang zum Bezalel-Museum

nyelvforma annyira kedvelt az újhéber olvasóközönség előtt, hogy körükben Klatzkin elsősorban mint stilista népszerű. Csak a renaissance-korszakában egy nyelvnek lehetséges az ilyen stílusmámor. Fiatalabb írók egész csoportja halad tudatosan vagy tudatosság nélkül Klatzkin stílusának nyomában. Sok általa alkotott kifejezés átment a köztudatba. Egészen különös feltűnést keltett Spinoza Etikájának fordítása, amely, hogy az elhalt Franz Rosenzweig kifejezését használjuk, „eredetibb az eredetnél“, ugyanis Spinoza latinja sokszor fordítás volt héberből.

Klatzkin tulajdonképpen birodalma a középkori héber filozófia. Ennek az irodalomnak az antológiája mellett most M. Zobel*) közreműködésével egy hatalmas szótári munkát ad ki, a héber filozófia terminológiáját német fordítással. Korszakalkotó munka ez, mert ez a szótár kulcsa lesz irodalmunk eddig leghe hozzáférhetetlenebb sarkának. De a szakértőnek is értékes anyagot nyújt a szótár, a fogalmak szinonimikus elrendezettsége által. A bőkezűen elszórt idézetek gyakran magukban véve is értékes olvasmányul szolgálnak, minthogy itt csakis az irodalom magasabb rétegei szerepelnek. Ez a mű minden tekintetben „elitlexikon“.

Klatzkin enciklopedisztikus hajlama szervezőképességével együtt arra indította, hogy egyéb művei mellett még egy enciklopedikus munkát is alkosson. Ezt sikerült is neki megvalósítani ismét két nyelven: „Encyclopaedia Judaica“ (német, most jelent meg 5. hatalmas kötete) és az „Enciklopedia Jisraelit Eskol“, melyhez fogható héber mű még alig jelent meg. Klatzkin nemcsak a kezdeményező, a főszerkesztő és a „filozófia“, „kabala“ és „chaszidizmus“ szakszerkesztője, hanem egyúttal szellemi reprezentánsa ennek a hatalmas vállalkozásnak, melynek nincsen párja. Itt, ebben a munkában jut igazán érvényre Klatzkin nyelv művészete, biztos tájékozottsága a határtalan héber irodalomban, európai diszciplinája, stílusa és ízlése, objektivitása és érzéke a múlt és a jövő iránt. Itten Klatzkin gondolkodó, nyelv művész és enciklopédista egyszerre.

*) M. Zobel, kiváló magyar-zsidó tudós, aki Klatzkin munkatársa a nagy Encyclopaedia Judaica szerkesztésében is.

A BECALÉL-MUZEUM BEJÁRATÁNAK EMLÉKTÁBLÁJA érdekes eseményt örökít meg, amely ma az angol hűségben vetett hit megingása után még érdekesebb világításba került. 1922 sziván 16-ikán, tehát nemsokára a palesztinai zavargások után az angol hatóság nem az araboknál kutatott fegyverek után, hanem a Becalél-múzeumban, ahová éjnek idején betörték a katonák, szétszórták a drága ereklyéket és nagy buzgósággal házkutatást tartottak. Állítólag elrejtett Krupp-ágyúkat kerestek. Végre kiderült, hogy csakugyan vannak a múzeum udvarán szétszedett ágyúcsövek, miket a zsidó légió zsákmányolt Jeruzsálem elfoglalása alkalmából. Schatz professzor, akit a „házkutatók“ zaja éjfél álma ből vert föl, erélyesen tiltakozott a múzeum meg rongálása ellen és nemes bosszúból emléktáblával örökítette meg a vandálos éjszakát.

Elijahu-serleg (Becalél.)

Az Amerikából hazatért Prof. Schatz fogadtatása a Becalélban.

M. M. Ussiskin (Jeruzsálem): A chaluc

Ha chalucnak nevezik azokat, akik teljes odaadással és nagy önfeláldozással új életösvények egyengetésének és új életformák kialakításának szentelik magukat, úgy leginkább illik ez a név a Becalél megteremtőjére, Boris Schatzra, aki a zsidó művészet chaluca Erec-Jisraelben a szó legteljesebb értelmében.

Közel 30 évvel ezelőtt jött ez az ember, aki a cionista világban teljesen idegen volt, a vezérhez, Herzlhez, egy különös, furcsa tervvel: elmenni Palesztinába, amely akkor pusztaság volt anyagilag és szellemileg egyaránt és lefektetni ott a zsidó nemzeti művészet alapjait. Ez a terv bizonyára nevetségesnek és keresztülvihetetlennek tűnt volna akkor a bölcsek és „éleslátók“ szemében. De Herzl megértette Schatz lelkét és tervét, megígérte neki a segítségét — a „Becalél“ iskola meglett alapítva és ott áll a hegyen Jeruzsálemben.

És azóta ez a csodás ember, Boris Schatz őrt áll, őrt áll és ha elesik, újra meg újra fölkel és védelmezi egész lelkével ezt a nagy nemzeti alko-

tást. Nincs olyan sarok az egész nagy világban, ahova ne hatoltak volna el a zsidó művészetnek ezek az első szikrái, melyeket a Becalélban kovácsoltak ki.

De, amint ez a világ sora, napok múlnak és új idők jönnek. Új madarak és új dalok. Az egész világban elterjednek különféle formákban a törekvések a zsidó művészeti újjászületés iránt, ezen törekvések megteremtőjét pedig lassanként elfelejtik. A „Becalél-iskola“ veszélyben van. A palesztinai telepítésre fordított sokszázezer fontból nem tudták kiszakítani azt a kis összeget, amely a Becalél megerősítésére kellett. Az összes bűnök és vétkek között, amelyeket mi, a szervezet és a vezetőség elkövettünk, nincs fájóbb, mint ez a viszony a Becalélhoz. Azt hiszem elérkezett az idő, hogy a megtérésre gondoljunk. Új fölserkenés kell, hogy újból fölemeljük a Becalélt és felállítsuk a fejlődésnek arra a magas fokára, amelyről Herzl és nemzedéke álmodott. Ehhez kérjük a *Múlt és Jövő* művészetkedvelő olvasóinak segítségét!

DR. HAJDU MIKLÓS A ZSIDÓ SAJTÓ LÉTKÉRDÉSÉRŐL.

A zsidó sajtó létkérdéséhez szólott hozzá *dr. Hajdu Miklós* abból az alkalomból, hogy a „Zsidó Szemle“ szerkesztője, *dr. Schönfeld József* átvette a lap kiadótulajdonát is.

„Bátor, súlyos vállalkozás manapság a lapkiadó — írja *dr. Hajdu Miklós*. — Hát még a zsidó lap kiadójáé! Akitől hagyomány és parancs értelmében hatszáztizenhárom Micvá nevében, ilyen meg olyan jogcímen elvárja, sőt megköveteli nemcsak a Kehila, de ennek minden rendű és rangú alakulata, hogy adja meg az árszábason nyomtatott betű nagy pénzeket emésztő nyilvánosságát a testület és egyesület közvélményének. És az egyesek — nevek, nevek és nevek, akiket buzgón lejegyez a tanító úr, a jegyző úr vagy a titkár úr — ugyancsak megkövetelik, hogy róluk se feledkezzék ám meg az a pesti ujság. Ha azt akarja, hogy komolyszámba vétessék! Es ha azt akarja, hogy balbózkod árverezzenek a lap másodhetes átvételére a kaszinóban, amikor a szubabonomák (az alelőfizetések!!!) nagy kérdése van a tárgysorozaton. A szombati Miseberach ugyanis szerény anonimitás összefoglalásában kéri az áldást azokra, akik gyertyát adakoznak világításra, bort a sabbosz és ünnepnapok megszentelésére, kenyeret a vándoroknak, alamizsnát a szegényeknek és ugyancsak névtelenségben esdi az áldást azokra, akik lelkiismeretesen foglalkoznak a község ügyes-bajos dolgaival...

Hát, kedves Szerkesztő-kiadó Barátom, — hallottak-e vajjon a mi kicsiny és nagy gyülekezeteink szeretve tisztelt totum-faktumjai nyomdai díjszabásról, papírról, felárról, kiadóhivatal és szerkesztőség üzemi költségeiről? Hallottak-e vajjon valaha a zsidó lapok példátlan küzködéséről? És gondoltak-e valaha arra, hogy eszmék hirdetése: az oktató-és nevelőmunka, a tanítás és propaganda tömérdek pénzbe kerül? És gondoltak-e arra, hogy az ujság szűkreszabott árának azért előfizetési ár a neve, mert a kegyesen beigért kis összeget — amint a főnév jelzője is tanúsítja — előre kellene fizetni — és ha már nem előre, de mindenesetre illik egyszer beküldeni!

És az úgynevezett zsidó tőke érdekeltségei és vállaltai gondolnak-e mondjuk *egyetlenegyszer egy esztendőben* a zsidó betű, a zsidó szellem és a zsidó gondolat frontharcosaira? És a zsidó hirdető miért vallja, hogy a valláserkölcsei, az apologetikai szemle nagyszerű hirdetési orgánus, ha a hitvédelmi lap — *nem* zsidó felekezeti ujság!

Később szomorú kérdések ezek. A zsidó felekezeti lapoknak rá kell majd eszmélniük arra, hogy ha a rendes kereskedő gondossága híján, lősem somájim dolgoznak, megfelelnek egzisztenciális előfeltételekről: és nemcsak rossz gazdák, de *gyengítik jabnei védőbástyáinkat is*.

El kell ezt mondanom, amikor Schönfeld József három évtizedes bátor, rendíthetetlen és lelkes helytállása után a publicista gondja mellé besorozza a kiadó nyomdai és papírszámlás baját-gyötrelmét. És megkérdezem tőle is, de vele együtt egyképpen felekezeti lapjaink többi Szerkesztőtől is: *miért nem néznek körül?* Miért nem veszik észre, hogy más felekezetek sajtónapokat rendeznek? Miért nem látják, hogy egyházközségek, felekezeti intézmények (persze nem zsidók) az *egyesek*, ezzel együtt a *tömegek cselekvő részvételét* kapcsolják sajtójuk erősítésébe és fejlesztésébe?“

*

Hajdu Miklós meleg baráti kézzel tapintott elevenjére a magyar zsidó sajtó legkényesebb kérdésének. A zsidó lapok szerénységből vagy szemérmességből húzódoztak eddig ennek a kérdésnek nyilvános tárgyalásától. Nem

akarták magukat kitenni a látszatnak, hogy „haza beszélnek“. De a mai súlyos viszonyok között kétségtelenül közérdek, hogy azok, akik a zsidóság védőbástyáin küzdenek, nyíltan vallják, hogy a védőbástyák fundamentumait is erősíteni, szilárdítani kell — a zsidóság érdekében. *Dr. Hajdu Miklós* mint teljesen „érdektelen fél“, a zsidó kultúra és humanizmus értékelésétől áthatva emelte fel szavát a zsidó sajtó igazáért. Kell, hogy felfigyeljenek reá azok, akiknek figyelniük kell. A strázsán állóknak és mindazoknak, akik a „jabnei védőbástyák“ értéket jelentenek!

*

A ZSINAGÓGA BOJKOTTJA.

A „The Jewish Tribune“ (New-York) közli Rabbi Leon Spitznek megfigyelését az amerikai „jiddish“ proletárok vallási viszonyairól. Szerinte, míg a nagy rabbi Hillel favágó, rabbi Josua pedig kovács volt, a mai zsidó munkás, illetve főképpen a „jiddish“ proletár vallásellenes, vagy legalább is nem vallásos. A zsidó munkásvezérek pedig egyszerűen nem veszik tudomásul sem a zsinagógát, sem a bojkottját. R. Spitz végre is arra az érdekes konklúzióra jut, hogy ahogyan a nem-zsidó cselekszik, úgy tesz a zsidó is. Ha a nem-zsidók meg fognak térni egyházukhoz, a zsidók is megint oda fognak fordulni a zsinagógához. „Sok évvel ezelőtt — írja R. Spitz — Rabbi Alter F. Landesmann igen érdekes tanulmányt szerkesztett e kérdésről az amerikai rabbinárus („Rabbinical Assembly of America“) részére. Körkérdest intézett tekintélyes számú zsidó munkásvezérhez. A majdnem egyhangú válasz ez volt: „Minket az egész kérdés nem érdekel“ (we are indifferent) 2—3 év előtt — mondja tovább R. Spitz — a zsidó szocialisták még kifejezett ellenfelei voltak a vallásos zsidóságnak. Mintegy hat év előtt az író „Munka és zsinagóga“ címen tanulmányt olvasott fel a „Rabbinical Assembly of Amerika“ előtt az évi convent alkalmából, amelyben a következő rendszabályok foglaltatnak:

1. A súlyos zsinagógai ügyek lezárása.
2. Munkásvelekkel rokonszenvező prédikációk a szószékről.
3. Munkásvezérek meghívása zsinagógai fórumokon tartandó szónoklatokra.

Még hatásosabbnak látszó előterjesztéseket is tettek, tudniillik: munkásnegyedekben vallás-szolgálatokat kell szervezni, a munkások részére templomokat kell alapítani és (à la Salvation Army = Üdv Hadsereg) munkás-missionárius rabbikat kell kinevezni. Mégis, mint a kritika maga is beismeri, ezek a remediumok csak időlegesek, ideig-óráig tartók lehetnek. Nem hatnak a dolgok velejébe.“

„Az orosz-zsidó proletár fogékonyabb a forradalom, mint a vallás iránt — mondja R. Spitz. — Az orosz osztályharc oldhatatlanul össze volt kapcsolva a politikai küzdelemmel. A politikai forradalmat a hivatalos vallás igájának segítségével mindig elfojtották. Az orosz keresztény egyház céltudatosan tartotta a tömeget műveletlenségben és tanulatlanságban. A zsidó orthodoxia is megtett minden tőle telhetőt, hogy a zsidót a modern élettől távol tartsa.

Igy az ifjú zsidó fellázadt.

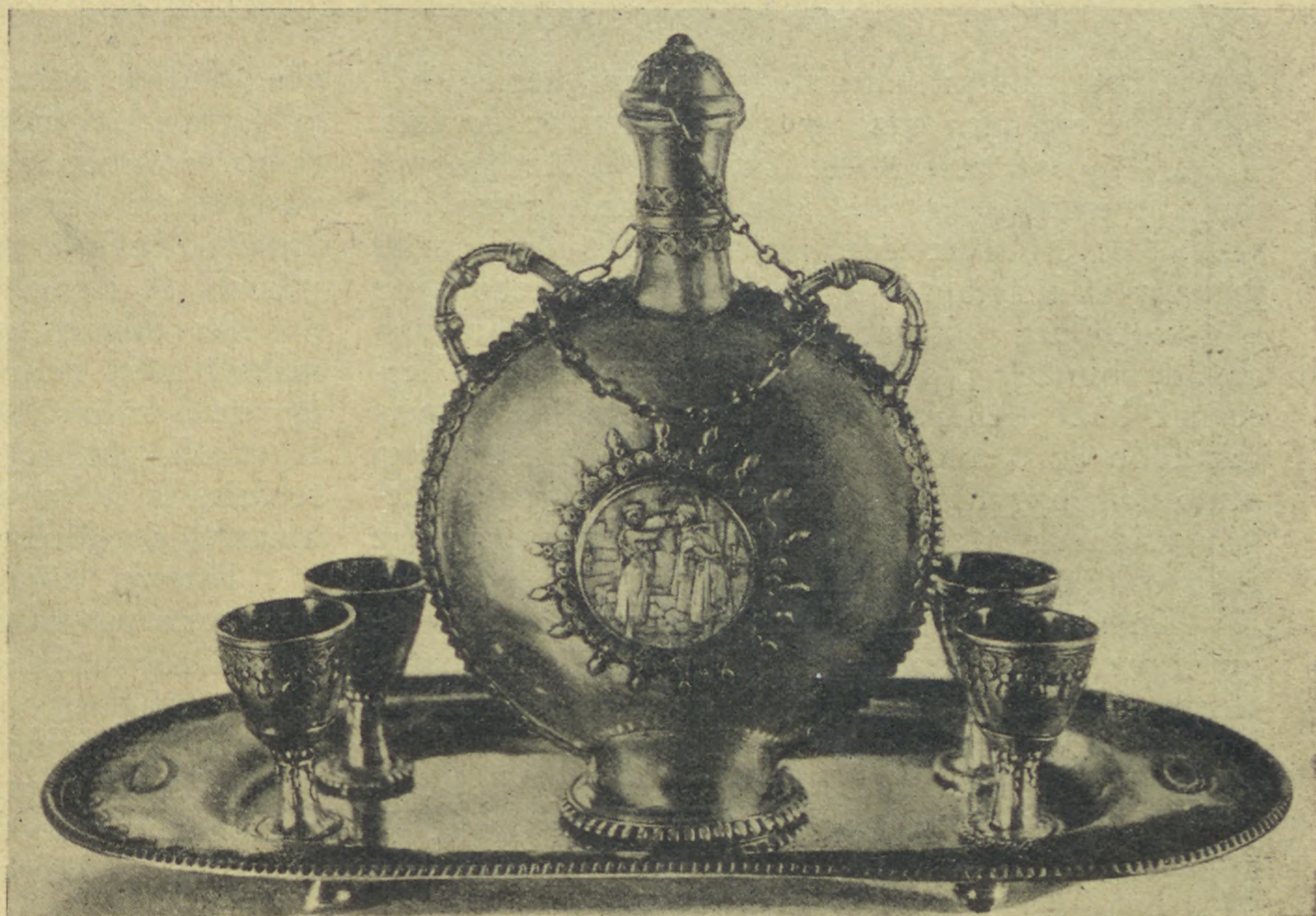
Ezen mindent magával ragadó forradalmi szellemnek a következménye aztán a minden rituális, ceremóniális, szokásoktól és tradícióktól való emancipáció lett.

Igaz azonban, hogy az olyan munkásember, akinek sikerült valami, habár alacsonyabbrendű üzletemberré feltornáznia magát, sokszor megtalálta az utat vissza a zsinagógába, szociális fejlődésének megfelelően, elég gyakran csak azért, hogy gyermekeinek szociális státusát és zsidó voltát biztosítsa. Viszont az ilyen már nem proletár többé.

A munkásember tagadhatatlanul megszerzett bizonyos

Bocal-kancsó

Bocal-csutora

világi életfelfogást. Szervezett intellektuális tréning előnyét nem képes még értékelni — mondja R. Spitz. — Innen származik tehát ősrégi életformáinak lekicsinylése. Tehát: a következtetés világos és érthető. Habár minden rabbi szocialista szónokká válik is, ha minden jogászember és gyáros lemond is templomi és zsinagógai hivatalos tisztéről, redukálják bár le az egyházi adókat harmadrésére: mind-ebből megváltás nem lesz. A szervezett zsidó proletariátus jelen generációja már nem lesz „zsidó egyházi” tag.

A jövőd, az amerikanizálódott zsidó munkásnemzedék azonban — remélhető — már közeledni fog a zsinagógához.

Csak a zsidó szellemű nevelés és a zsidó nemzetiségbe való elmélyülés fogja döntőleg formálni a jövőd zsidó generációt, úgy a proletárt, mint a kapitalistát.”

Fordította: Katona Agostonné.

USSISKIN LEVELE. *Ussiskin*, a Keren Kajemeth direktóriumának elnöke levelet intézett a *Mult és Jövő*-höz, amelyben felhívja figyelmünket arra a nagy történeti akcióra, amelyet legutóbb Londonban kezdeményeztek Balfour nevének megörökítésére. 5000 bevezetést fog tartalmazni az új Balfour-aranykönyv, amelynek bevételeiből fedezni kell 100.000 fontnyi költséget egy Balfour nevéhez méltó emlékfelállítására. Azonban nem költséges szoborműről van szó, hanem a szentföldi telepítés történetében méltó helyet elfoglaló új kolonizációról. Egy-egy bevezetés a Balfour-aranykönyvbe 20 font, amit úgy kell érteni, hogy a Balfour-aranykönyvbe bevezethetjük azoknak az élő vagy elhunyt hozzátartozóinak nevét, akiket a nagy történeti művel kapcsolatban ilyen módon óhajtunk megtisztelni. A bevezetéseket készséggel közvetíti a *Mult és Jövő* szerkesztősége is.

Bekötési tábla az 1929. évfolyamhoz!
Nyolcoldalas teljes tartalomjegyzékkel
Ára 3 pengő és portó.

Megrendelhető a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában

Vér Andor: Istenem, istenem...

*Ott laksz valahol túl az életen,
de a halálhoz sokkal közelebb
s halálba vivő utamon meg-megállva
egyre sűrűbben tördelem neved.*

*Istenem, istenem... minden bús hiúság
mint ujjaim között kipergő víz, homok,
múlik el tőlem s úgy ülnek a földön
reményem várai mint csüggedt romok.*

*Lassan a vágy is kikopik szivemből,
szeretetem erős köteléke lazúl
Istenem, istenem... nevedet suttogom
sok csalatásim közt egyetlen vigaszul.*

*De jó vagy, de jó vagy, de jó lettél volna
régebben, régebben, nem csak most, amikor
életem halálos lemondás zsibbasztja
s akaratom kihagy, mint a rossz motor.*

*De jó lettél volna harcra hevítőnek,
hitetőnek, mikor kevés volt a hit,
emberrengetegben biztos vezetőnek,
fénynek, mely melenget, nem csupán vakit.*

*Lehattél volna te áhitott cél, orom,
kohója gyönyörű, emberi csodáknak...
— most csak vigaszom vagy, nevedből nyugalom
s havasok fenséges, szűzi csendje árad.*

*Nem pörölkök véled, kérdezlek szeliden
— harag és vád immár elcsittult szivemben —
Istenem, istenem, mért vagy csak most velem,
nehéz harcaimban mért hagytál el engem?*

Csermely Gyula: Az elmaradt vadászat

A rothenburgi várgróf, a hesseni herceg hűbérese, igen gazdag és nagyhatalmú úr volt. Az övé volt Rothenburg vára, Rothenburg városa is az övé volt, a hozzátartozó falvakkal és óriási terjedelmű erdőkkel; néhány száz jobbágy is a hatalma és önkénye alá tartozott, de a Rothenburg városában lakó zsidók, nyolcvan család, mintegy ötödfélszáz lélek, magának a hercegnek közvetlen jogara alá tartoztak. Neki fizettek adót, az ő külön engedélye nélkül rothenburgi zsidó nem hagyhatta el örökre az országot és idegen zsidónak Rothenburgban való megtelepedése is az ő külön beleegyezésétől függött.

De mert a herceg öfensége messze, a rothenburgi várgróf pedig közel s egy-egy önkényeskedésre, túlkapásra mindig hajlamos volt: a rothenburgi zsidóknak — nagyon helyesen — az ő jóakarátának megnyerésére és megtartására is külö-

nös gondjuk volt. Karácsonykor és husvétkor neki is, udvari népének is értékes ajándékokat vittek, drága szőnyegeket, szőrmefélét vagy ékszert, a várgrófnak leginkább vert aranyakkal jól megtömött erszényt, mert tudták, hogy ezt szereti leginkább. A csengő-bongó csilingelő aranypénzt.

Az udvari bolond sem maradhatott ajándék nélkül, mert neki is volt befolyása a várgrófra s így az ő külön jóakarátára is szükség volt; kapott is mindig hol egy kihímzett bekecset, hol egy selyemsált és az udvari bolond is hajlandóságával bízta a zsidókat.

Bizony, könnyterhes, szomorú korszak volt, hogy egy udvari bolond, egy utolsó pojáca is, jóakarátáról beszélhetett a zsidóknak. Ámbár ma is van, nem is egy, de sok utolsó, aki az uborkafa tetejéről gráciájáról biztosítja Izraelt.

Történt egyszer, egy husvéti ünnepen, hogy a rothenburgi zsidók nagy ügyetlenséget követtek el az udvari bolonddal szemben, aki, mint minden ilyen ember, saját magát nagyon komolyan vette. Új csörgősipkával kedveskedtek a bolondnak; igaz, hogy szivárványszínű selyem volt és színezüst a harminchárom csengője, de mégis csak csörgősipka volt az ajándék s ez rendkívül felbőszítette a bolondot. Mit is szólna, vagy tenne egy miniszter, aki parasztember fiából lett kegyelmes úr, ha cifra szűrrel lepné meg egy küldöttség? A fejéhez vágná a deputáció tagjainak: egyétek meg!

Az udvari bolond is így tett. A földhöz csapta a csörgősipkát és ráordított az elképedt zsidókra:

— Nektek, nyomorultaknak én is úr vagyok, nem bolond. Csörgősipkát hoztatok? No, várjatok csak! Ezért még megtáncoltatlak titeket, ha nem is nyomom a fejetekbe a sipkát.

Békés időt élt akkor az ország és a várgróf, nem akadva dolga, nagyon unalmasnak találta az életet.

— Eszelj ki valamit, Schalksnarr, — mondta hát egy reggel a bolondnak — mivel űzzem el a napjaim unalmát?

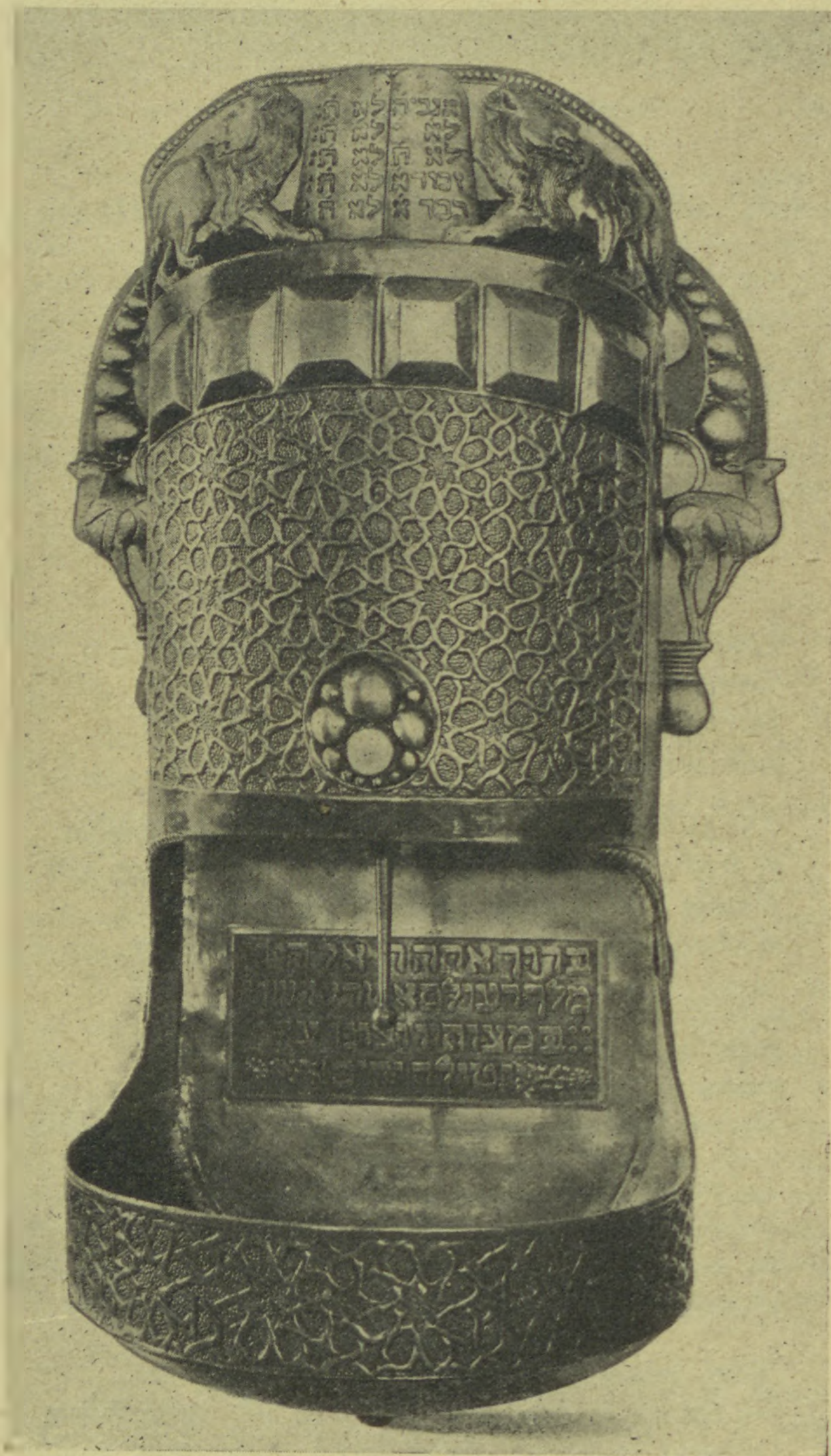
— Már kieszeltem, testvér és nagyszerűen fogsz mulatni, ha rám hallgatsz.

— No, milyen bolondgombát termelt ki a kobakod?

— Vadászatot, testvér. Hajtóvadászatot, de olyat, amilyent ez a világ még nem látott.

— Igazán bolond vagy, Schalksnarr. Lóra ülni vagy gyalog járni az erdőt és lenyilazni a felénk hajtott agancsost: ezt is meguntam már lelkemből... újat mondj.

— Hiszen azt mondtam, egészen újat! Hajtóvadászat lesz, testvér, de nem agancsost fogsz üzni, hanem zsidókat. Bekergettetsz vagy húsz zsidót az erdőbe és a hajtókat suhángokkal láttatod el, hogy aki zsidó nem akarna a vadászok láncá-

Kijor. Templomi mosdó (Becalél)

felé szaladni, az kóstolja meg a hajtókadta ütleget.

A várgróf kéjesen nevetett, nagyon tetszett neki az eredeti ötlet.

— Pompás lesz, mulattató — mondta. — De — tette hozzá gondolkozás után — azt mégsem lehet megtenni, te Schalksnarr, hogy lenyilazzuk és megöljük a zsidókat. A zsidók nem az enyéim és mit szólna hozzá a herceg, ha megapasztanám az ő adófizető népét?

— Szamár vagy, testvér — felelte a bolond és bukfencet hányt. — Több eszem van nekem, mint száz ilyen hájfejű várgrófnak. Mondtam én csak szóval is, hogy acélhegyű nyilakkal vadászunk? Szurokba mártott pamacs lesz a nyíl hegye s aki zsidócskát eltalál a nyílveessző, az a sárga foltja mellé még egy feketét kap.

— Nagyszerű lesz, — kacagott a várgróf. — És elismerésemül rád bizom a megrendezést. Mához egy hétre lesz a vadászat, meghívok több szomszédos urat is, te pedig rendeld ki a hajtókat és válaszd ki a legfürgébb lábú zsidókat.

És az udvari bolond legelőbb is azokat szemelte ki „vadnak“ a zsidók közül, akik hozták neki a csörgősapkát mint prezentet. A hitközségi elnököt és két főembert.

A rothenburgi rabbi, mihelyt megtudta ezt az elképesztő dolgot, nyomban kocsira ült és behajtott a herceghez. Kapott is audienciát már másnapra és a herceg elé eresztetvén, könyörgve kérte, hogy ne tűrje ezt a lealázó túlkapást.

— Igaz ember vagy, fenséges úr, — mondta — te is hiszed szent vallásod tételét, hogy egy formán Isten teremtményei vagyunk mi emberek és éppen azért, mert igazságos vagy, fenséges úr, Habakuk prófétát idézem. Az Ótestámentom néked is szent könyv. Azt mondja Habakuk próféta, hogy hite szerint él és cselekszik az igazságos ember. Cselekedj hát te is és ne tűrd, hogy teremtményei az Istennek, állatokkal taszíttassanak egy sorba.

A herceg a fejét rázta:

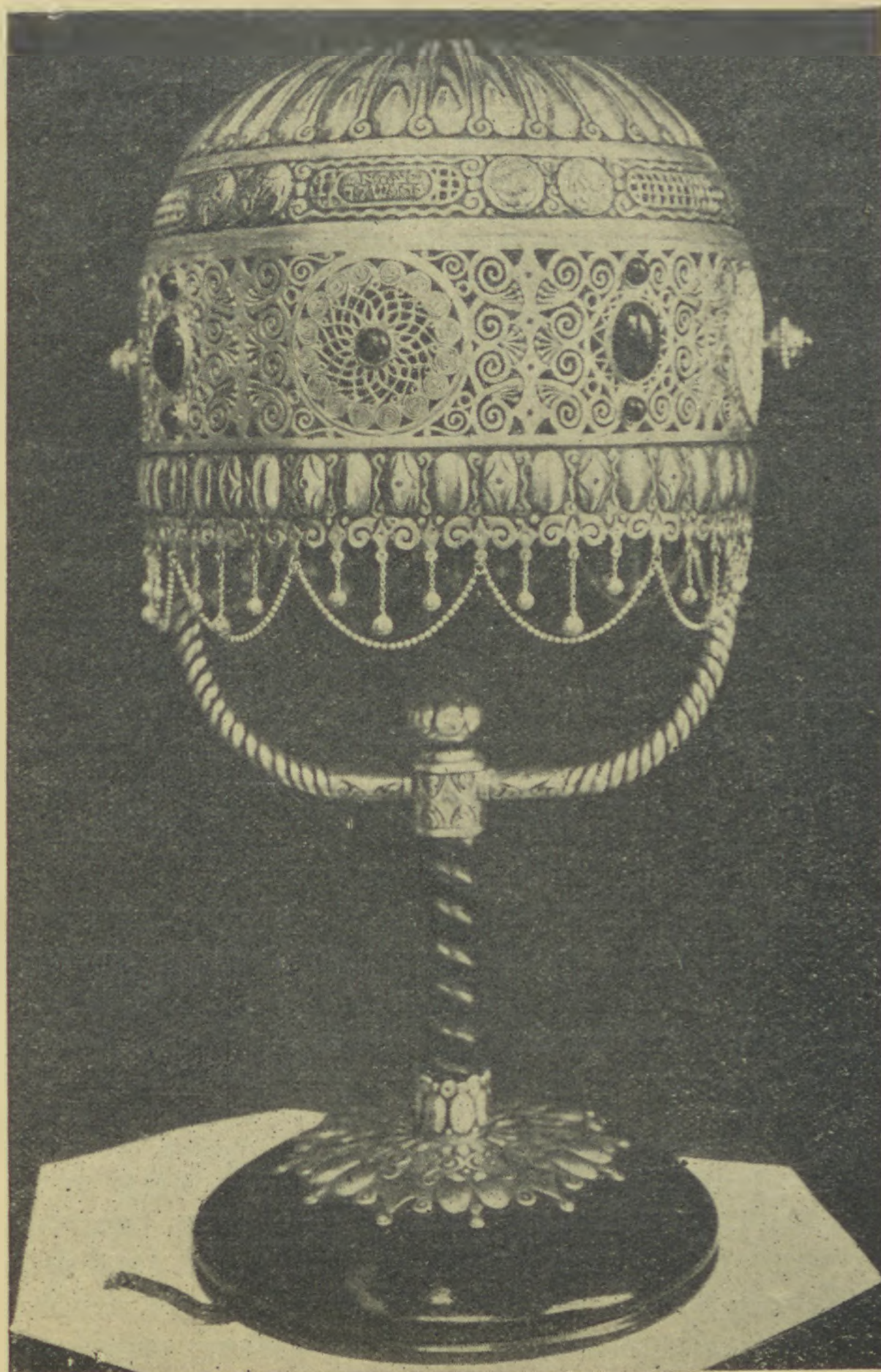
— Tévedsz. Azt Pál apostol mondta, nem Habakuk, hogy hite szerint él és cselekszik az igazságos ember.

— Engedelmet, fenség... bocsáss meg. Elsőnek Habakuk mondta; Pál apostol pedig a rómaiakhoz írt levele első részének tizenhetedik versében, csak megismételte a Habakuk mondását.

— Micsoda?! — förmedt rá a herceg. — Te olvastad az apostol levelét? Szentségtörő kezeddél te hozzányúltál a szent Evangéliumhoz és olvastad? Olvastad csak azért, hogy másodszorba taszíthass egy apostolt holmi Abdiással szemben?

— Csillapodjék le haragod, — hajtotta le ősz fejét a rabbi. — De engedjed megmondanom, fenség...

— Egy szót se! — toporzékol a herceg. — Tehet a várgróf, amit akar; nem is érdemeltek kiméletet, ti zsidók. Másodszorba az apostolt egy Abdiással vagy kit is mondtál szemben!

Filigrán lámpa (Becalél)

— Habakukot mondtam, fenséges úr, — válaszolta megtörten a rabbi. — De ha úgy akarta az Isten, — tette hozzá és már úgy csengett a hangja, mint az olyané, aki fentről kapott ihletet —, ha úgy akarta az Isten, hogy te kétszer is Abdiást említsed, akkor célja is volt azzal az Istennek.

Ezzel meghajolt a herceg előtt és eltávozott.

— No, sikerrel járt a hercegnél az audiencia? — kérdezték a rothenburgi zsidók, akik elkísérték volt a rabbit a városba és lent várták a palota előtt a térségen.

— Hála a Legfelsőbbnek; sikerrel, — felelte szilárdan a rabbi. — Nyugodt lehet mindenki, elmarad a rothenburgi vadászat.

— Megigérte a herceg, hogy ráüzen a várgrófra, hogy ne tartsa meg?

— Nem ígért meg semmit, mégis azt mondom én néktek, hogy elmarad ez az embertelen vadászat.

Nagy örömük volt a rothenburgi zsidóknak, de már három nappal ezután vagy huszan is berohantak a rabbihoz. A meggyalázottság sápadtsága az arcukon, a méltatlankodás remegése a szavukban. — Engem is kijelöltek... engem is... hogy szarvas leszek az erdőben... vaddisznó!

— Én meg azt mondom nektek, hogy nem

lesztek, — felelte határozottan a rabbi. — Óvadjoh hánóvi, a Legfelsőbbnek szent segítségével, elhárítja fejetekről ezt a gyalázatot.

— Óvadjoh hánóvi? Óvadjoh, a próféta? — kérdezték megdöbbenően a zsidók és mindenkit szent borzadás rázott meg.

— Én mondom, hogy Óvadjoh hánóvi, — felelte bizakodással a rabbi és hosszan az ég felé tekintett.

Mi volt ebben a pillantásban? Könyörgés? Vagy a távolból való lelki hatás egy emberre?

A hesseni hercegről nem pattant vissza minden nyom nélkül, mikor azt mondta neki a rabbi, hogy: ha úgy akarta az Isten, hogy te kétszer is Abdiást említsed, akkor célja is volt vele az Istennek. — Majd megnézem, hogy mit mond az a próféta, — gondolta magában a herceg, mikor barátságatlanul elbocsátotta a rabbit, de hogy újabb emberek járultak elébe, megfélekedett Abdiásról és a rabbiról. Azután megebédelt a herceg, ebéd után megint mást tett, ami programmon volt és elmúlt a nap bizony anélkül, hogy eszébe jutott volna a próféta, akit nem is a rabbi, de ő említett meg kétszer is.

És így mult el a következő nap is, a harmadik si.

De a negyedik nap reggelén valahogy úgy érezte a herceg, hogy valaki, aki messze van, le nem veszi róla a szemét. Ha az ajtó felé fordult, úgy érezte, hogy onnan jön valami, ha az ablak vagy a háttér felé, hogy onnan. Valami sugallat, valami nyugtalanító emlékeztetés.

— Ki lehet az, aki messze van és a távolból egyre ismételtet valamit?

Egyszer csak megrázkódott a herceg. — A rothenburgi rabbi az, gondolta, aki azt mondta nekem: ha úgy akarta az Isten, hogy te kétszer is Abdiást említsed, akkor célja is volt azzal az Istennek.

— De micsoda célja? — Az eszmélkedő herceg meghúzta a csengetyű zsinórját. —

— Az Ótestamentomot kérem, — szólt oda egyik belépő tisztjének.

Két perccel később a kezében volt és a herceg csak úgy kapkodva olvasta, mit mond, mit prófétál Abdiás. — Jákob ellen való erőszakért szegyenben lesz részed és elpusztítottatol... Ne örülj a napnak, melyen Júda népét szolgaságra hajtják és szájadat nevetésre ne húzzad, mikor szorongatásban van része... Mert közel van ám az Ur napja; ahogy te cselekszel másokkal, úgy tesznek majd mások is veled... És lészen a Jákob háza tűz és József háza láng, de *Ézsau háza pozdorja lesz és nem marad senki a házából...*

— Tehát ez volt a célja az Istennek? — rázkódott meg a megdöbbenő herceg. — Hogy olvasam el ezt a próféciát és szívleljem meg?

S már félórával ezután lovasított fullajtár vágtatott Rothenburgba a parancssal: a tervezett vadászat fejvesztés terhe alatt elmarad!

George Foot Moore:

(a cambridgei Havard University tanára)

A zsidóság jellemzése

Isten uralmát a saját népe fölött kiterjesztették annak a napnak várására, mikor uralkodását megállapítja és elismeri az egész emberiség; mikor „Isten lesz a király az egész földön; ezen napon Egy lesz az Örökkévaló és Egy az ő neve“. (Zak. 14, 9.) Az igaz vallás egyetemessége a „Malchut Samáim“, „Isten Uralma“ kifejezés eredete, vagy, ahogy az ismert újtestamentumi formája mutatja: a „Mennyei királyság“-é, amelynek eljöveteléért, vagy az ő kifejezésük szerint, kinyilatkoztatásáért imádkozunk.

A próféták kijelentései a pogány népek további sorsát illetőleg igen sokfélék. Ezsajas, Jeremiás és Ezékiel könyveiben bosszúálló orákulumok gyűjteményeit találjuk, melyek egyenként és összesen pusztulásra szánják őket, míg mások csak azoknak a nagy hatalmaknak bukását jósolják, melyek Izraelt elnyomják. A fennmaradó pogányok megtérése úgy a királyi, mint a teokratikus formájú elképzelésekben szerepel.

Egyike a zsidóság (judaizmus) és Izrael régebbi vallása közötti legfontosabb különbségeknek a halál után következő életről szóló hit. A régi izraeliták a továbbélés primitív fogalmát osztották és úgy képzelték a holtakat, mint eleven lényük árnyait, akik a családi sírban laknak vagy mindenféle nemzetek halottaival együtt valami sötét üregben a föld belsejében, ami mindenek közös sorsa. Az Ótestamentum befejeztéig és ezután is még ez volt a közhiedelem. (Ezs. 14, 4 skk., Ezék. 32, 17 skk.) Más népek, melyekkel a zsidók érintkezésben állottak, már korábban elválasztották a jó halottakat a gonosztól — akárhogyan is különböztették meg ezeket a kategóriákat — és vallásuk és bölcséletük kifejlesztette a túlvilági isteni igazságtevés gondolatát, gyakran festve le a gonoszokat kínok között, melyek vétkükhöz voltak szabva. Az uralkodó elképzelés az volt, hogy a lélek elpusztíthatatlan és a halál után arra a helyre és olyan sorsba megy át a létezés egy új szférájában, amilyet az egyén jellemével és viselkedésével ebben az életben kiérdemelt. Ilyen fel fogások általánosak voltak a hellenisztikus világban és átvették őket némely görögül beszélő zsidók is, mint a Salamon Bölcsességében látjuk.

Júdeában a halál utáni igazságtevés hite más formát öltött. A világ jelenlegi korszakának végén egyetemes ítélkezés fog következni. A holtak testei kijönnek a sírból és újból egyesülnek lelkeikkel, hogy a kettőt együtt, az egész embert lehessen megítélni. Azok, akiket az ítélet igazol, örökké tovább élnek az átalakult földön, menten a test összes nyomorúságaitól és a jelen világ bajaitól, míg a gonoszok olthatatlan tűzre vettetnek. Ez az új eschatológia nem maradt ellenzés

nélkül. A szadduceusok, mint láttuk, elvetették, mert nem volt rá kezesség a Szentírásban. A fari-zeusok buzgón vallották és azt hirdették, hogy meg lehet találni a törvényben. A második században, ha nem korábban, dogmává tették, átokkal súlyosbítva a kijelentést: aki tagadja, hogy a holtak újjáébredését tanítja a Tóra, annak nem lehet része a jövő életben. Végül ez a tan teljes győzelmet aratott.

A végső igazságtevés terének áttétele egy jövő életbe nemcsak hogy túlvitte a theodiceát a cáfolaton, mert túlvitte a tapasztaláson; ami sokkal fontosabb vallásos következtetésekkel járt, teljesen felborította a jelen világban való tapasztalások minden magyarázatát. A jók szenvedései nem büntetések immár, hanem a szeretet sanyargatásai, Isten kegyének és nem neheztelésének jelei. A gonoszok boldogulása arra jó Istennek, hogy ezáltal a meg nem téríthető bűnösök annál súlyosabb elítéltetést készítenek elő maguknak. Seholsem nyilvánvalóbb a vallás egyénivé válásának hatása, mint ebben az eschatológiában. A végítéletkor minden ember saját jelleme és viselt dolgai szerint ítéltetik meg.

Az új eschatológia nem szorította ki a nemzeti reménykedést. Mikor szükségét érezték, hogy azt erre alkalmazzák, akkor a messiási korszakot, mely eredetileg végleges és örök lett, határozott hosszúságú (például János Jelenéseiben 1000 éves), közbeeső és időbeli kornak tették meg, mely után, nemzetek megrázkódtatásai és a természet kataklizmái közt hírül adatott „a világ” történetének utolsó felvonása. Senkisé megkísérelte meg, hogy felállítsa a messiási kor vagy a végső dolgok tanát. Az apokalipszisek a maguk rajongó csapongásában belső és külföldi elemek változó kombinációit mutatják. Az autentikus irodalom józansága és tartózkodása a rabbik józan eszét mutatja. Némelyeknek közölük megvolt a maga tapasztalata okkult, kozmológiai vagy teozófikus témák terén, de nem hirdették, hogy kinyilvánítják a másvilág titkait és nyilvánvalólag kevésbé voltak igényükre az ilyen kinyilatkoztatások.

A zsidóság ilyenformán a vallást minden téren az ember és Isten személyes viszonyának tette meg és abban, hogy ezt világosan tudatossá tette és következtéseit levonta, látjuk a régi izraelita vallással szemben való legnagyobb haladását. Ez a viszony azonban nem az elszigetelt egyének Istenhez való viszonya volt, hanem a vallásos közösség testvériségében és ideális értelemben Izrael egész gyülekezetében (K'neset Jisroel) gyökerezett. Nemcsak a zsinagóga, hanem a község egész élete — még az is, amit világi életnek nevezhetünk — a sajátos hit, törvények, observantiák összetartó ereje által ennek a testvériségnek záloga volt. Így lett a zsidóság a szó teljes értelmében személyes vallássá, anélkül, hogy megszűnt volna nemzeti vallás lenni. (Vége.)

Angolból fordította: Stern Abrahám.

IRODALMI TÜKÖR

SZÉKELY BÉLA: IRÓK ÉS IRÁSOK.

Horogkereszt — két kérdőjel között, — ez a rajz díszíti beszédesen Coudenhove Calergi Henrik gróf „Antisemitismus” című könyvének címlapját. Ennek az első kiadásában is nagy feltűnést keltő könyvnek új kiadását különösen érdekessé teszi az az előszó, amelyet fia, R. N. Coudenhove Calergi, a Paneurópa-mozgalom megalkotója és vezetője írt: „Antisemitismus nach dem Weltkrieg” címmel. Szellemesen mutat rá arra, hogy a mai politikai életben az antisemitizmus afféle „Universalmitel” lett. A cionizmusban Calergi nemcsak a modern zsidó szellem kialakítóját és újjáteremtőjét látja, de egyben: fegyvert az antisemitizmus kezében. A fiú elfogadja apjának megállapítását, hogy az antisemitizmus eredője: a vallási fanatizmus. Arra a konklúzióra jut: „az antisemitizmus nem ítélet, hanem előítélet és nem a megismerésen, hanem az ösztönökön alapszik”. Ez az ösztön azonban nem velünk született, hanem később szerzik csak be. Calergi bevezető tanulmányának végén fölveti a kérdést: mi a zsidó missziója? Megállapítja, hogy a nyugati zsidóság nem tartozhat egy zsidó nemzethez, mert a nemzet: kultúr- és nem vérvérség. Ellenben a nyugati zsidóság is ép úgy egy *kasztot* alkot, akár a nemesség a maga országában. És hozzá értékben: a legnemesebb, legelőkelőbb *kasztot*. Más a helyzet a keleti zsidósággal, amely valóban nemzet, a szó legteljesebb értelmében. A Jewish Agency megalakulásában felismeri azt a szervet, amely épúgy, mint a Vatikán, nemzetek és országok felett állva, alkalmas arra, hogy a világ zsidóságát összefogja. Végül levonja a paneurópás konzekvenciát: a zsidóság missziója az, hogy a nemzetek felett állva a világbéke közvetítője és megteremtője legyen.

Bár Calergi megállapításainak jelentős részével nem értünk egyet, intenciója olyan fenséges, hogy a gyűlölet-tenger közepette a legteljesebb elismeréssel fogadjuk ezt a nemes állásfoglalást. Sok tekintetben elhibázottnak és tévesnek tartjuk az apának: Henrik grófnak állásfoglalását a „Wesen des Antisemitismus” című tanulmányában, amelynek lényege az, hogy az antisemitizmus azért nem indokolt, mert a zsidók nem jelentenek — tiszta semi fajtát. Sorra veszi azokat az indokokat, amelyek az antisemitizmust — legalább is az antisemiták előtt — indokolják és sorra megcáfolja azokat. Szinte végig visz ez a könyv az antisemitizmus történetén, hogy azután a végén hitet tegyen — a kereszténység legszentebb ideáinak jegyében — a zsidóság mellett. Ez a könyv 1901-ben jelent meg és azóta a zsidó probléma megismeréséhez sokkal közelebb jutottunk. De azok között, akik elsőnek járultak hozzá, hogy a zsidókérdést becsületesen és nemesen ismerje meg és fogja fel a keresztény világ: a legnemesebb, legigazabb harcos Heinrich Coudenhove Calergi, akinek nemes gondolkodása, fenkölt lényege azt a nagyszerű utat is megjelölte, amelyen fia ma halad.

Lehetne afelett sokat vitatkozni: mi a jelentősége a zsidóság szempontjából annak, hogy egyesek olyan nagy szerepet visznek országok életének kialakulásában. Többek között például az, hogy a legtudatosabban antisemita német, sőt porosz kialakulásban — nem a zsidóknak a maguk általánosságában — de egyes zsidóknak olyan nagy szerepük volt? Bizonyos az, hogy alig kerülhetett kezünkben érdekesebb olvasmány, mint a Welt-Verlag legújabb kiadása, Rudolf Schey: „Von Marx, bis Rathenau — Juden

in der deutschen Politik“ című könyve. Talán szinte kivétel nélkül áll, egyik, vagy másik vonatkozásban, a német politika, de nem: minden ország politikai életének zsidó szereplőire, ha azok nem aféle alkalmi politikusok, de emberek, de egyéniségek, Börne híres mondása: — Igen, mert szolgának születtem, — azért szeretem jobban a szabadságot, mint ti. Igen, mert én megtanultam, mi a rabszolgaság, azért értem meg jobban a szabadságot, mint ti. Igen, mert nekem nem hazám volt az, ahol megszülettem, forróbban kívánok hazát magamnak, mint ti és mert születési helyem nem volt nagyobb, mint a zsidó utca, — és a gettó kapuja megett már a „külföld“ kezdődött, nem elég már a város számomra és nem az egész tartomány: azt akarom, hogy az én hazám odáig terjedjen, ameddig csak a német szó elhallatszik.“

Ezt Börne írta, aki már akkor rég otthagya a zsidó hitét. És nem különös-e, hogy a „keresztény állam“ gondolatát ugyancsak egy kikeresztelkedett zsidó, Friedrich Julius Strahl vitte be a német, sőt az európai köztudatba? Ez a könyv, amely a német, sőt a világ kialakulásának zsidó származású hőseit mutatja be igen szellemes és mélyen járó essayk során, — érdekes kultúrdokumentum. De éppannyira a zsidóság, mint a németiség, sőt éppannyira az egész világ számára is. Marxtól Rathenauig valóban hosszú utat tett meg Németország, de — a német zsidóság is. Ami megdöbbenő, ami kétségbeejtő és ami ennek a könyvnek konklúziója, ha nyitot szemmel olvassuk: ennek az útnak végén útonállók állanak s kezükben gyilok. És az út végét egy sír jelzi: Rathenau sírja, akit nem azért öltek meg, mert német, hanem azért, mert zsidó volt.

A Palesztina-kérdés a Shaw-bizottság jelentése kapcsán a brit politika, sőt legközelebb a népszövetségi politika homlokterébe került. Annál érdekesebb számunkra most az a teljes sikerű kísérlet, amellyel Ernst Marcus, egy kitűnő német tudós „Palästina — Ein werdender Staat“ (Universitätsverlag von Robert Noska kiadása) című könyvében Palesztina népjogi helyzetéről ad szigorúan vett tudományos képet. Különösen értékes a könyv dokumentáris része, hiszen nagyon nehéz probléma egy olyan ország államjogi helyzetét a tudományos megvilágosítás erejével reprezentálni, amelynek államhelyzete még alig alakult ki. Marcus könyve, amely a „Frankfurter Abhandlungen zum modernen Völkerrecht“ sorozatában jelent meg, a legjobb kézikönyv azok számára, akik a Palesztina-kérdést a maga államjogi és népjogi helyzetében épp úgy meg akarják ismerni, akár azt az épületet, amelyet a zsidóság a Jewish Agency, illetve a Cionista világszervezet útján akar az ősi rögn új honná felépíteni.

Már egy ízben írtam arról az érdekes és értékes szerepről, amelyet zsidó írók, élükön Ilja Ehrenburggal és Babellel a modern orosz irodalomban visznek. Ezuttal egy film kapcsán az új orosz-zsidó rendező-művészeiről kell megemlékeznünk. A modern színpad egyik megteremtője, a cári opera híres diszlettervezője: a zsidó *Bask* volt. Az ő nyomán indult meg azután a modern színpadnak az az átformálása, amelynek élén a mai orosz művészetben is nagyrészt zsidók állanak. Különös összetalálkozás: Németországban Reinhardt és Jessner — mind a kettő zsidó — (és *Piscator*) az oroszoknál pedig Mayerhold és Granovsky — Tairoff és Stanislavsky ma már elszakadtak az orosz talajtól — jelzik a színpadi művészet fejlődésének új állomásait.

De hódító útra indult az az új orosz film is, melynek egyik megteremtője és reprezentálója ugyancsak zsidó: *Eisen-*

stein, akinek legújabb filmje zsidó szempontból és különös érdekességgel bír. Talán ez az első igazi zsidó film, — mert az amerikai szentimentális zsidó giccseket — Szombatok szombatja stb. valóban nem lehet zsidó filmeknek tekinteni. Eisenstein új filmje, melyet „Das Lied vom alten Mark“ címen most mutattak be Németországban is, Gorkij egyik novelláját dolgozza fel. Hőse a kis zsidó foltozó varga, akit mindenki kicsúfol, mindenki megtépáz. Munkája bérét nem fizetik ki, a kocsmában részeg muzsikok addig táncoltatják, míg csak össze nem esik. A régi, cári Oroszország kis zsidójának — annyi százezer és százezer zsidónak — tragédiáját mutatja be ez a különös film, amelynél szomorúbb, emberebb zsidó figura még nem tekintett le ránk a vászonzról. Reméljük, hogy ez a nagyszerű film hozzánk is eljut. Hadd írjuk meg azonban itt, hogy a film körül Németországban nem kis vihar dül; az a bizottság, amely a „művészi“, vagy „tanulságos“ film megjelöléssel adókedvezményben részesíti a német mozgóképekben játszott filmeket, ezt a kedvezményt, amelyet minden rossz amerikai darab is megkap, ettől a filmtől megtagadta. Bizonyára azért, mert egy zsidó film se „művészi“, se „tanulságos“ nem lehet.

Ma ötvenéves lenne az az Otto Weininger, aki alig húsz eszendős korában megírta korunk legzseniálisabb, legeredetibb könyvét, a „Geschlecht und Charakter“-t. Ez a könyv zseniális örületével hatalmas és igaztalan vádirat nemcsak a nők, de a zsidóság ellen is. Weininger zsidó volt, zsidó zsenialitásában és zsidó örületében is. Mióta alig huszonháromeves korában véget vetett annak az életnek, amelynél nagyobb ígéretet csak kevés hozott, az ifjúság egyik jelentős olvasmánya volt ez a könyv. Ma, szinte megdöbbenve emlékeztet a dátum: ötven éve csak, hogy megszületett, *ma* ötven éves lenne, teremő erejének friss teljességében, az, akinek olyan ifjan kettétörött életében egy kisé, egy zsidó sors hasonlott meg az étellel és a halállal.

Az erdélyi zsidóság frontján áll már hosszú harcos évek óta Leitner Zoltán, akinek Nahum Sokolow előszavával most jelent meg egy újabb publicisztikai műve: „Örsön a zsidóság frontján“. Leitner Zoltán nemcsak teljes íráskészséggel, de megdönthetetlenül erős zsidó világnézettel látja a világot és ítéli meg az eseményeket. Hangja friss, bátor és mindig találó. Különösen érdekes ez a könyv a magyar zsidóság szempontjából, amely e könyvből értékes izelítőt kap arról az új, nagyszerű zsidó szellemről, amelynek Leitner Zoltár régi képviselője. A magyar nyelvű zsidó publicisztikában Leitner Zoltán ezzel a könyvével értékes helyet biztosított magának.

Egy egész új költőgeneráció nő fel ma Magyarországon, amely vagy a zsidóságból jött, vagy tétován keresi az utat a zsidóság felé. A zsidóságból jött a modern magyar költészet egyik egész sajátos ígérete és máris értéke: Zelk Zoltán, akinek most jelent meg első verses könyve „Csuklódon kibuggyan a vér“ címen. Első verseskönyv anélkül, hogy az első könyvek tétova, keresgélő, visszacsapódó ize lenne benne. Igaz költő ez a Zelk Zoltán, akinek hangja valahonnan gettó mélyéből tör elé. Nem zsidó versek ezek és mégis, aki írta: a gettók kiszakadt fia, megtépett, gyámolatlan, érzékeny, suta. Szemében pogromok riadása s ezekkel a szemekkel nézi a világot. Ez a kis verseskönyv az új magyar líra egyik értékes ajándéka ezekben a szomorú napokban, amikor a vers már kikopott a lelkekből.

És itt úgy érezzük: tenni kellene valamit. Zelken kívül a fiatal írók egész során megérzik az, hogy lelküket megjegyezte zsidóságuk pecsétes öröksége. Ezek közé tartozik a szlovenszkói *Sebesi Ernő* is, akinek „A végső szó” című új kötetében egy-két olyan zsidó vonatkozású verset találunk, amelyre fel kell figyelni. Nem azért, mert ezek zsidó versek — ez még nem szempont — de azért, mert e versek emberközösségében benne van az a zsidó közösség is, amelynek megtagadása éppannyira hazugság volt, mint az a költészet, amely programot és témát csinált a zsidóságból.

ZSIDÓ HUMOR

MIÉRT NEM JÖHET A MESSIÁS?

Egy prédikációjában magyarázta Rabbi Hirschel Lewin a talmudi mondást, hogy „a messiás nem jöhet csak olyan nemzedékben, amely csupa jámborból, vagy csupa vallástalanból fog állani. Mi ennek az értelme? Ha csupa bűnösből állana a nemzedék, nem is állhatna fenn! A Talmud azonban azt akarja mondani, hogy a megváltás csak olyan korban következhet be, amikor nem lesznek többé képmutatók, hanem aki jámbor, az egészen és igazán jámbor lesz, aki pedig nem vallásos, nem is fogja a jámborság álarcát hordani.”

AZ ÚJ „ISTENFÉLŐK”.

Mikor egy hitközségben nagyon elharapódzott a szokás, hogy a tagok botokkal a kezükben jelentek meg a templomban, a rabbi a szószékről prédikált ez ellen, mondván: „A mi községünkben újfajta jámborok keletkeznek, új istenfélő emberek, akik annyira félnek, hogy botokkal jönnek Isten házába.”

MIÉRT ÁLL A SZÓNOK?

Miért van, magyarázta a prágai rabbi, hogy mostanság a szónokok *állva* prédikálnak, míg a talmudban és a midrásban így olvassuk mindig „josav vedoras,” *ült* és magyarázott? A dolog egyszerű. A régi időkben a rabbik olyat mondtak, ami nem *állt* sehol, hát ők is ültek. Most azonban a rabbik legtöbbször azt mondják el, ami már áll valahol, hát ők is állanak.

„VÁLTOZTATÁSSAL.”

Egy gúnyolódó kérdezte a híres Malbimot: nem tudna-e módot arra, hogy szabad legyen szombaton szivarozni? „Hogyne? — felelt a Malbim — sok dolgot, ami egyébként tilos volna, megengednek bölcseink al jedé sinuj, vagyis valami változott módon. Így ezt is lehet: például ha a szivart az égő végével dugod a szádba.”

AZ NEM BETEGSÉG.

Ottó bajor király hosszú betegsége alatt a bajor hitközségek új mondatot toldottak bele a fejedelmekért elrendelt imába. Isten kegyelmét kérték az elborult lelkű királyra és gyors gyógyulásért könyörögtek. A fürthi hitközség azonban nem akarta ezt az újítást a hagyományos imába bevezetni. Mire az egyik nürnbergi dajon megjegyezte: Igazuk van a fürthieknek, Mert Fürthön az örültséget nem is tekintik betegségnek.

A MÁSODIK HÁMÁN.

Egyszer egy zsidógyűlölő kerületi kapitány magához idézte R. Salom Rokeacht, a híres belzi rabbit és vita közben reászólt: „Tudja-e, hogy én vagyok a második Hámán?” A rabbi nyugodtan felelt: „Az elsőnek sem volt valami különös szerencséje.”

A „SZOKÁSOK KÖNYVE”.

Mikor a „Saagath arje” szerzője elfoglalta új rabbi-állását, a község vezetői elvittek neki a hitközségi rendletek „tekono-könyvé”-t hogy írja bele ő is az eddigi rabbik szokása szerint a minzagokat, vallási szokásokat, melyeket bevezetni óhajt. A gaon fogta a tollat és beleírta sorban a tízparancsolatot: ne lopj, ne paráználkodj, őrizd a szombatot, ne kívánd meg azt ami felebarátodé stb. Az előljárók csodálkozva néztek az új rabbira. Mire a gaon így szólt: „Ugy látom, hogy a hitközségben nagyon vigyáznak a szokásokra, ellenben keveset törődnek azzal, ami a Tórában áll, hát beírtam a tízparancsolatot is a „szokások könyvébe”.

SÍRKŐFELIRAT.

Maccabi, Box Club, Zsidó frontharcosok dzsin-dzsicu-cso-szeretne férjének, akit bűnös foglalkozása dacára hűen és hően szeretett, sírkövet állíttatni, sziveskedjék hát egy szép sírkőfeliratot szerkeszteni.

A rabbi teljesítette az asszony kívánságát és a következő szövegű feliratot adta át neki: Bechochmo pauszéach seorim (bölcsséggel nyitja meg a kapukat).

„NAGY MACHMIR.”

Élt Kassán egy hatalmas étvágyú chászid rabbi, aki híres volt arról, hogy „nagy machmer” (machmir, aki a vallási parancsolatok és kötetmek teljesítése terén a rigorosusabb álláspontot foglalja el). És kérdezte a „világ”: Hol, miben nyilvánul meg a rabbinak „machmer” volta?

Mire egyik humoros hajlamú chászid így válaszolt:

Er sogt immer zim Weib: „*Mach mer* a Broten, *mach mer* a Eierspeisz, *mach mer* a Pénec, *mach mer* a Weinsip.”

HITTANVIZSGÁN.

Egy elemi iskolai hittanvizsgán a tanítónő azt kérdi az egyik leánykától:

— Mondd meg, leányom, melyik a mi legfőbb és legszentebb ünnepünk?

— A Purim — válaszolá nagy zavarában a kisleány.

— Igazad van — mondá a tanítónő a vizsgavendégek nevetése közben —, minálunk „neológoknál” a Purim a legfőbb ünnep, mert folyton álarcban járunk.

„HOGY HIVNAK, FIAM?”

Braver Lázár, balatonboglári főkántor, beszélt: Mint a pozsonyi jesiva noviciusa köteleességszerűen kopogtatott a rabbi ajtaján, kérdé tőle a mester:

— Hogy hívnak, fiam?

— Braver — volt a válasz.

— Ich werde zufrieden sein, wenn Du nur Brav sein wirst — mondá erre a rabbi.

Dr. Enten Manó közlései.

ארמה כשר

„CERES” ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben kapható.

HUTTER JÓZSEF
Szappangyár-Olajipar Rt.

Budapest, VII. ker., Erzsébet-körut 6. sz.

Telefon: József 461-91, 92, 93, 94.

K. K. L. gyűjtés perselyekkel és urnákkal Munkács városa utcáin.

SZLOVENSZKÓI LEVÉL

Érdekes gyűjtés zajlott le nemrég Munkács utcáin. Fehér-kék urnákkal teltek meg a terek és csörögtek a perselyek a „Keren Kajemeth“ javára. A szervezés munkájában résztvett a Hasomer Kadima, a Hasomer Hacair és a Brit Trumpaldor egyesületekben tömörült ifjúság, mely agilitásával nagyban előmozdította, hogy Munkács társadalma az akció iránt a legnagyobb érdeklődést és megértést tanúsította „felekezeti különbség nélkül“. Sőt a chászidok is szimpátiával fogadták ezen önzetlen lelkesedést, mert biztosak abban, hogy azt az ifjúságot, melynek 40%-a már héberül beszél és zöme ma héber gimnáziumban tanul, nem lesz nehéz megtartania a zsidóságnak. A hangulat vidám, a lányok szaporán nyújtják a kék-fehér perselyeket. Nemes versengés indul a „legjobb gyűjtő“ rangért. Senki sem gondol arra, hogy átsurranjon a gyűjtési terepen és jól esik látni amint újból és újból — mértéken felül is — adnak az emberek. Eltekintve a jelentékeny összegtől, amit az akció eredményez, a gyűjtésnek eme formája kétségtelenül kitűnő propaganda-cszköznek bizonyul, mert a tömeg jóval később is szívesen demonstrál a gomblyukban levő kis kék-fehér csokrocskákkal a Palesztina-építés akarata mellett. Hozzájárultak a fényes sikerhez: Kroo Zoltán, a „Keren Kajemeth“ biztosa, dr. Sternbach Vilmsné, Hartstein Bernátné, Gottesmann Sámuelné, Márton Gyuláné, Kugel Chajimné, Bálint Sándorné, Árvai Oszkárné, Grünfeld Móricné, Oesterreicher Gáborné, Schwimmer Ernőné, Friedmann Nelly, Jole Margit, Mermelstein Ilonka, Friedmann Irén.

Nem mondott anathémát a gyűjtésre Spira Lázár munkácsi főrabbi sem, aki visszatért szentföldi útjáról s bár eddig nem nyilatkozott palesztinai élményeiről, csakhamar kitudódott, hogy az inzultálásáról terjesztett hír kacska volt, sőt a chalucok — minden elvi ellentét ellenére — éppen úgy testőrséget alkottak személye körül, mint a többi chászidoknál is, a jeruzsálemi fegyveres harcok idején.

*

A Csehszlovákia „Keren Kajemeth“ küldöttsége átnyújtotta Masaryk köztársasági elnöknek azt a díszes emlékalbumot, melyben mindazoknak a sajátkezű aláírása foglaltatik, kik adományaik révén a Palesztinában ültetendő „Masaryk-erdő“-t létrehozták. A küldöttség szónoka köszönetet mondott az elnöknek a szimpátiáért, mellyel a cionizmussal szemben viseltetik. Az elnök barátságosan búcsúzott a küldöttségtől.

*

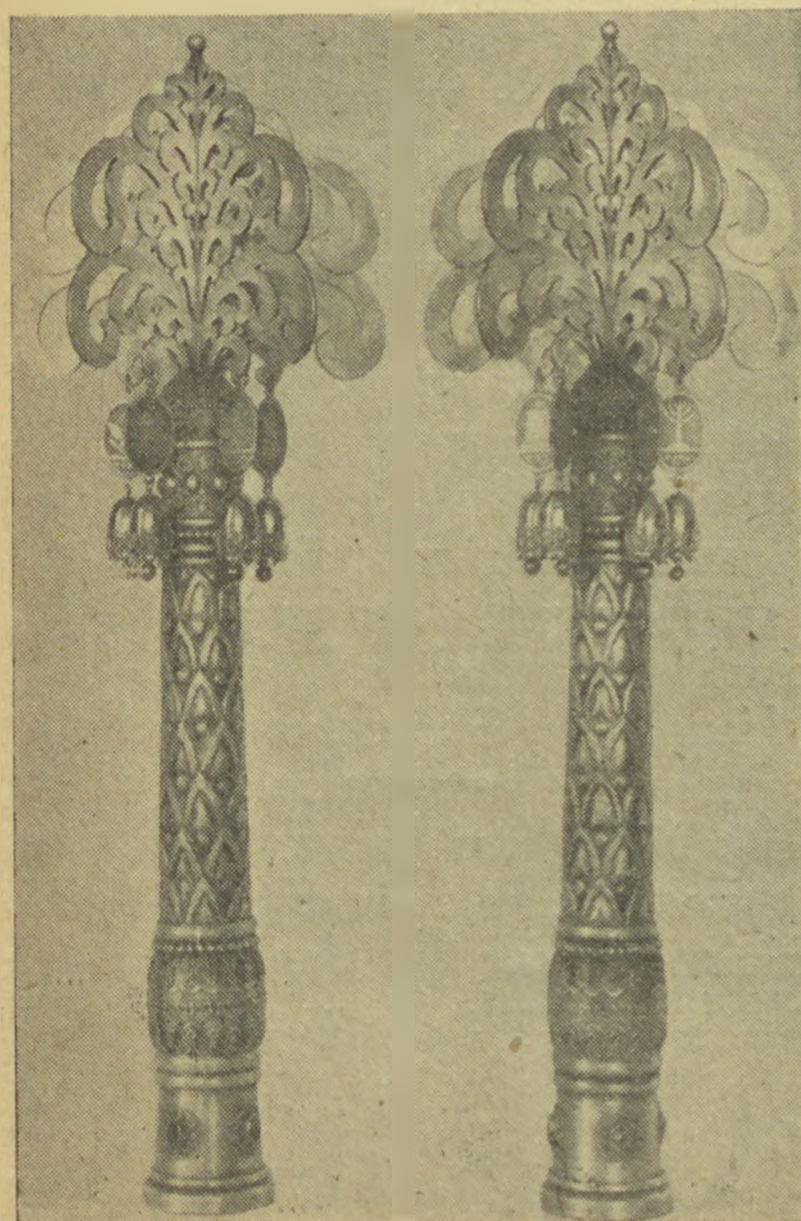
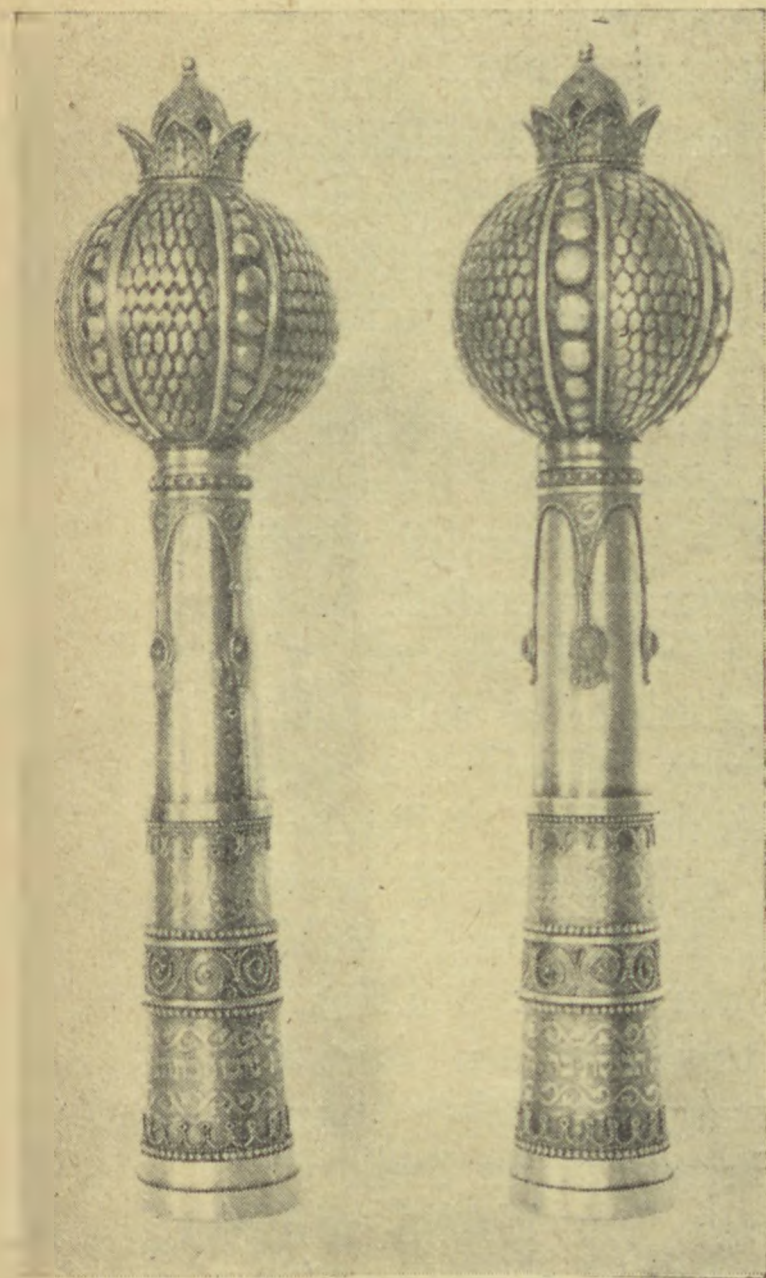
Ungváron a Héber Iskola Egyesület vezetősége elhatározta, hogy a jövő tanévben megnyitja a „Héber gimnázium externista kurzusát“, és a szükséges tantermeket ideiglenesen a Herzl-utcában építteti fel. A tanulók ide az elemi iskola negyedik osztályának elvégzése után kerülhetnek. A kurzus nyilvános gimnáziummá fog átalakulni, de a növendékek egyelőre a munkácsi héber gimnáziumban fognak vizsgázni és az ott elnyert érettségivel beiratkozhatnak bármely külföldi egyetemen is.

*

Általános elismerés kíséri a kassai zsidó elemi iskola „Szülők Szövetség“-ének áldásos működését Reisz Henrikné elnöknő vezetése alatt. Az egyesület a legnemesebb célért egyesíti tagjait és eddig az iskola 70 szegénysorsú tanulóját állandó ellátásban részesítette. Nagy buzgalommal munkálkodik az ügy érdekében Kannengieser Zsigmondné pénztárosné is. Legutóbbi választmányi gyűlésén elhatározta az egyesület, hogy a következő tanévben napközi otthont is létesít, hogy ezáltal a szegény gyermekek lelki gondozására is nagyobb súly helyezhető legyen. Lichtenstern Armand az iskola igazgatója széleskörű pedagógiai ismereteivel feladatát közmegelegedésre teljesíti. Az iskola ügyeit dr. Kolos Ákos iskolaszéki elnök nagy lelkesedéssel vezeti.

Fodor Fülöp.

Dr. Fürst Aladár: A Becalél a zsidó gimnáziumban

A zsidó gimnázium megalapítása óta egyik pedagógiai feladatának tekintette, hogy minden zsidó kultúrártékot, mely a nevelés céljait előmozdíthatja, megbecsüljön és megbecsültesen. Ilyen értéknek látta a Becalél új művészeti, iparművészeti törekvéseit is, amint azt Widder Salamon kollégám a *Múlt és Jövő* legutóbbi évfolyamaiban kifejtette. Onnan, az ősi földön kibontakozó, hagyománytelítette, mégis modern, eredeti erőttől várta az új zsidó formanyelv és stílus kialakulását. Mikor tehát arról volt szó, hogy a gimnázium barátai az Abonyi utcai iskolai templomuknak frigyszekrény-függönyöket készíttessenek, azokat — indítványomra — a Becalél-iskola hírneves illusztrátorával, Zeév Raban mesterrel rajzoltatták meg. A terveket azután honi iparművészek váltották valóra, itt szőtték szőnyegbe: a maguk nemében tán páratlan poraucht-ok! Rajtuk háttérbe, a vonal alá szorul az adományozónak máshol sikoltozó neve; róluk csak a Szentírás szava szól hozzánk, az illető ünnepet megillető versével. Köröskörül aztán változatos, artisztikus elrendezésben az új jelentőségre emelt zsidó motívumok: a menóra és a két tábla, a sófar és az örökmécs, az arcát betakaró cherub és a papi kéz, de Noé békehirdető galambja is. Templomunk legnagyobb kincseit alkotó Tóra-tekerceink harmadikát szintén a Becalénál rendelte meg tavalyi érettségiző osztályom, a hozzávaló teljest ezüst fölszereléssel: koronával, mellvérttel és mutatóval együtt. A példát más osztály is követte. Most érkeztek meg a „Rimonim” — úgy nevezik a klé kódost Keleten —, valódi rimónim, azaz gránátalmák, gyönyörű formájukkal, stílusos díszítésükkel.

Tóradíszet rendelt, úgy hallom, a mi mintáink után a debreceni zsidó gimnázium ifjúsága is, sőt akadt immár az iskolától távolálló mecénás is, Landesmann Márk és nemeslelkű neje, kik Friedmann Jónás dr. vallástanár közvetítésével ismét teljes díszű szэфert rendeltek intézetünknek. Ezek a tóradíszek stilizált pálmafákat ábrázolnak, öt águk a Biblia öt könyvét jelzi, a datolya rajta a csengettyű. Ugyanazt a szentföldi pálmát mutatja az a remekbe készült, súlyos aranyhímzésű tóráköpeny is, melyet Schleiffer A. ezüstgyáros készített, szintén Z. Raban tervei szerint. Legeredetibb darabja azonban a templomi kincstárnak az a hármastagoltóságú tóratok, mely arra hivatott, hogy a keleti, szefárd zsidóknál használatos szilárd tóráköpeny divatját bemutassa a zsidó gimnázium növendékeinek. Féméből készült felületén izlésesen elrendezett, mart arabeszk futnak körül, közben bibliai idézetek és az adományozó osztály ajánló sokai: mind a Becalél-iskola dekoratív hatású héber betűivel, melyeknek sokféle alakításában szinte kifogyhatatlan ez a műhely. Az egész „Tik” zárt, egységes formájával keleties hatást tesz a szemlélőre, mintha törökös turbét látnánk magunk előtt. Ugy érzem, a Becalél művészeinek még sok mondanivalójuk lesz, sokat nevelődhetünk majd alkotásaikon.

Kiss Arnold: Az őszi haraszt muzsikál

DÉLVIDÉKI VERŐFÉNY.

Igen fényes ünnepséggel igtatta be a nagybecskereki hitközség új papját az állásába.

A Délvidék lakossága zavartalan egyetértésben élt együtt a zsidó polgártársakkal. A vármegyeház magyar tisztviselői, Hertelendy József főispánnal az élükön, sulyt helyeztek a zsidóság támogatására ott a nemzetiségi vidéken, a szerb egyház, a szerbek rendkívüli tisztelettel viseltettek a vallások ősanja: a zsidó hit iránt. A nagyobbára svábokból álló középosztály barátilag érintkezett a zsidó családokkal. Ott volt hát a Kinizsy-utcai szép zsinagógában, az installáció ünnepén a megyei tisztikar, a katonaság, a róm. kath. egyház főpapja, Schäffer Antal — akit a köznyelv „der fesche Tóninak” nevezett impozáns külseje miatt; a reformátusok derék magyar papja: Szalay József, a luteránus pap: Jeszenszky, a patriarka megjelenésű Panics szerb főpap, s nem győzték eléggé magasztalni az új pap gyönyörű beköszöntő beszédét. A zsidók pedig el voltak ragadtatva a dicséretnek hallatára; mert a zsidók, bármilyen műveltek és kritikusok is különben, egyetlen elismerő szó másfelekezetű ajakról, nagyobb súllyal bír előttük, mint minden zsidó dicséret. Lesik a szót, a kritikát a megyei segédjegyző szájából: „Was hat er gesagt?! Noch nicht dagewesen: hat er gesagt, nu, was sagst du zu unserem neuen Rabbiner?!“ Ez már hozzátartozik a zsidó pszichéhez. Azután bevezették a község előljárói az új papot a lakásába, amely a templom épületének első emeletén volt. Abban az időben fejedelmi lakásba. Hosszú tornác húzódott a lakás előtt, amely hét szobából állott, remek bútorokkal berendezve. A pap dolgozószobája a tornác végső sarkában egy kedves, derűs, zavartalan csendességű szoba. Az éléstárat, az asszonyok tömték tele vagy egy esztendőre való élelmiszerekkel.

Vagyonos, előkelő hitközségi tagokból állott az akkori becskerekai zsidó gyülekezet. Egy sereg jómódú ügyvédből, orvusból, német műveltségű kereskedőkből. A hitközség elnöke a bölcs, nagy-eszű Pollák Hermann lisztkereskedő volt, aki ifjú korában tanító volt Csehországban, s hallatlan tekintélyre tett szert későbbben a gyülekezetben, Becskereken. A szavára, tanácsára úgy hallgattak, mint orákulumra. Pollák Hermann mint az apa a gyermekét, úgy szerette, óvta az első perctől fogva a papját. A tekintélyét porszemmel se engedte elhomályosítani. A másodelnök: Eisenstädter Ignác, egy kedves, előkelő, műveltlelkű férfiú, a családjával együtt — a felesége a nőegylet elnökösszonya volt, az anyósa, a jóságoslelkű Berger Zsuzsanna, a volt elnöknő — meleg barátságába fogadta a papot és családját. Kiváló, nagyműveltségű, előkelő családok voltak: az Engl-család, Englné a bécsi Schenk báró nővére volt, a Man-

goldok, a Weisz Hermann familia, a dr. Schwarz Mihály ügyvéd családja, a Hubertek, Kurländerek, Deutsch Zsigáék, a kiterjedt Eckstein-család, a pap egyik legodaadóbb híve: az aranyszívű Messinger Jakab, aki gabe volt, s minden funkció után az illető család fejét hévvel ostromolta, hogy a papot tisztességesen honorálja: „Was wollen sie dem Rabbiner geben? 10 Gulden?! Das dürfen sie nicht. Wenigstens 30 Gulden“ — mondta elszörnyedt megbotránkozással s nem nyugodott addig, amíg az óhaját, a tanácsát nem teljesítették. Ott laktak a gazdag főtéri kereskedők: a Billitzek, a Freundok, a Hillerek, Steiner Mihály, a sokat kereső, gavallér gabonakereskedők: Albachary, Danon, Reisz, Bacher stb., egy sereg jó sorban élő, vidámlelkű ember, akik templomra, iskolára, jótékony célokra egymással versenyezve áldoztak. Remek orgonájuk volt a templomban, igen jól iskolázott kórusuk, az ország legszebb hangú, művész főkantora: Lewin Hermann, az övök volt, gyönyörű iskolájuk, amelyben hat kiváló tanító működött, a szigorú Pless tanító, a nagy német tudású: Feldheim, a magyar Bányay, akit dr. Klein Mór, az új pap hozott Pápáról a becskerekai zsidó iskolához, a tanári diplomával rendelkező Fischer Lipót, a zsidó tudású Löffler, s egy kézimunkatanítónő. Koldus, nyomorgó zsidó akkoriban nem élt az egész községben egyetlen sem. Olcsó volt az élet: a magyar Kanaánban éltek, gabona volt bőven, Ujvidék gyönyörű, olcsó gyümölcsöt szállított, hús, baromfi bőviben volt — a holnap senkinek se okozott akkor még gondot.

A vallásosságukról nem voltak nagyon híresek a becskerekiek. A Bánát és Bácska zsidósága elsőkül rendeztek be bizonyos szertartási újszerűségeket: orgonát, külső csinyt és rendet a templomaikban, a község vezetői cilinderesen, kifogástalan fekete öltönyökben álltak ünnepélyesen a nyitott frigyszekrény előtt istentisztelet idején a Tórák kivételekor. Az asszonyaik elegánsan voltak öltözve — Klein Wien-nek nevezték Becskereket az úgynevezett „flanc” miatt — már akkor igen sok család nyár idején külföldi fashionable fürdőhelyeket látogatott, szépen, elegánsan laktak. „Megkövéredett Jesurun — és bizony, bizony néha kirúgott a hámból.”

Ám azért csak a kor szokott vallásos mértéke szerint voltak elrugaszkodottak. Manapság ez a vallástalanság még némi orthodoxiaszámba menne. Voltak még szép számmal szombaton zárt üzletek, s szivarral a szájában senki se járt szombaton az utcán, a háztartások rituálisak voltak s különösen a templomot sűrűn látogatták. Péntek este, szombaton tele volt a templom. A hagyományos szokások éltek a gyülekezetben, szlichesz hajnalain senki se maradt otthon, purimkor álarcos sereggel volt tele a város, szimchász-tórákor a chevre gabek diót, mogyorót, almát szórtak a zsidó-

iskola nagytermének ablakából a visító, egymást fellökö gyerekek közé, a templomban a rabbi minden reggeli istentisztelet után talmudi előadást tartott s volt még jó néhány zsidó tudásban jártas balbósz: a mindig jókedvű Neugröschl bácsi minden délelőtt beállított a rabbihoz egy kis pilpulra, s ha az ízlésének megfelelő ebédet fedezett fel a konyhában: ebédre is ott marasztalta magát; Dohány Károly, egy verbói származású talmudtanító talmudra oktatta a hozzájáró ifjúságot, Narozsnyi, egy orosz eredetű lamden, Guttmann, az öreg doktor, a „Raaber Fischer“, a lipcsei Schlesinger, a vágújhelyi Spitzer, az öreg Reisz, az öreg Kassovitz, a marillai híres fürdőorvos: Hoffenreich dr., Jokly, a tudós lapszerkesztő, a zsidó tanítók mind szép zsidó tudással bírtak, s szívesen hallgattak meg egy-egy charifesz-előadást is. A rabbinak meg nem kellett zavarba jönnie, merjen-e valamely szentírási verset alkalmazni, van-e valaki még, aki tudja: mi az a sabesz póró, sabesz hachaudes? Mint ma igen sok haladó zsidó hitközségben, ahol vezausz habrochó szombatján egész nyugodtan elhitethetné a pap a gyülekezetével, hogy a „Sirát“ olvassák a Szentírásban — a macska se törődik vele.

A becskerekai új pap arra törekedett, hogy gyülekezetét visszatartsa a rohanó „haladás“-tól, hogy a zsidó élet és a zsidó lélek szépségeit megőrizze a mindjobban hűtelenné váló szívekben. Érezte, jós lélekkel sejtette, hogy ez a „haladás“ örvénybe vezet. Erélyes ember volt: abban a kicsiny, törékeny termetben vasenergia lakott és lángoló, prófétai zsidó lelkesedés. A szószéken óriássá magasodott az alakja; a gyűlésteremben szilárd, törhetetlen akarattal állott útjába a gondolatnélküli haladó irányzatnak; nem törődött vele, hogy csakhamar „maradi“-nak, „orthodox“-nak sóhajtották az úgynevezett felvilágosodottak. A papi tekintélyt, a pap irányító szerepét nem engedte csorbítani: rasekólokat, hitközségi nagyhatalmakat, döllyfös pasa-gabekat elkergetett a helyükből, ha a hitélet irányításába dugták illetéktelenül az orrukat. A hívek gyakorta viharoztak a kávéházban, hogy „ez már mégis csak sok“, „mi fizetjük-e a rabbit, vagy ő minket?“ vele szemben, önzetlen, szent, tiszta buzgalma és mély vallásossága előtt visszarettentek. A szava, a beszéde bátor és rettenthetetlen volt: korholt, intett, igazságokat mondott. Ilyenkor a felesége, a nagyműveltségű szelidlelkű papné a szombati istentisztelet után mindig tartózkodott a szokott elismerés nyilvánításától, s ha az ura aztán csodálkozva kérte a beszéd megszokott hízelgő kritikáját az ő „legilletékesebb kritikusától“ s azt mondta: „nos, ma nem tetszett a beszéd? miért ez a csend?“ a pap felesége azt felelte: „az ilyen beszédek nem szeretem attól, aki olyan gyönyörűen, magasbaszárnyalóan tud beszélni, miért szerzel magadnak ellenségeket? hát érdemes úgy magadból kikelni, mert Brauner gabe szombat este

fényes nappal végeztette el, a papot meg nem várva a szombat kimeneteli istentiszteletet, s aztán szivarra gyújtott?“ s a pap indulatos hévvel válaszolt: „nem vagyok deklamator, hogy csupán szavaljak a kilenek! Legfeljebb nem fogja többé a rongyos nedováját küldeni, aminthogy boldog lennék, ha mindnyájuknak visszaküldhetném a garasait, amivel szemben ellenértéknek a lelkem meggyőződésének függetlenségét kívánják.“

Az ifjúságot lángoló hithűségre oktatta.

Szép, meleg, színes ifjúságot élt át a becskerekai gyerekhad. A tágas templomudvaron lapdázta, golyóztak óraszünetekben, az előadás befejeztével. A Bega-folyó ott folydogált a templomutca alsó során, a legnagyobb boldogság volt egy Titel felé úszó tutajra felkapaszkodni, s aztán úszva visszajönni Becskerekre. Nagy csatározások folytak a szerb és a sváb fiúkkal, s volt egy „nemzeti hős“, az Eckstein Emil fiú, aki valósággal zsidó Kinizsy volt, s ha nem is két törökkel a fogai között, táncolt — a kedves, szép zsidó leánykákkel epedő verkliszó mellett lejtett a többi fiúkkal együtt a kapualjakban, egyik-másik leánykához vendégségbe híva. Volt egy úgynevezett zsecz-társaság, mindennemű csínytevésekre alakult, nagy kitüntetés volt: abba beleválasztatni, voltak nagy futások, amikor a Zabarics vendéglőbe záptojást dobtak, vagy a Póti cukrászda vendégeit füstölték ki, s utánuk rohant a tulajdonos furkósbottal. Ilyenkor a hosszú, sötét templompincébe menekültek a fiúk, jaj volt annak, aki abba a lobirintusba utánuk merészkedett, csapdák és gödrök voltak abban a titokzatos pincében, amelyről a fiúk elhíresztelték, hogy Belgrádig terjed a földalatti folyosó.

A templom padlásán galambok tanyáztak: nagy galambvadászatot rendeztek a fiúk, s addig ugráltak odafönn, amíg a templom mennyezete megrepedt, s kiindulási pontja lett a későbbi gyönyörű templom építésének.

Már akkor a gimnáziumba jártak a fiúk, a piaristákhoz, a szigorú Mészáros, latin professzorhoz, az öles termetű Obelczher, az elegáns Herr történelemtanárhoz. A nem kevésbé elegáns Streitmanner professzor úr eleibe, Zakához, Nyári tanár úrhoz.

A fiúk bizony alig tudtak akkor hibátlanul magyarul beszélni. Otthon, a szülői házban svábul beszéltek, s ilyen kifejezéseket lehetett tőlük hallani: „hat's schon gecsengetett?“ „ich hab aus latin einen négyes bekommen“.

Csak a rabbi úr Arnold fia nem tudott németül. S miután ő volt a fiúk dédelgetett és respektált fővezére: az ő kedvéért meg kellett magyarul tanulni, ő meg csakhamar megtanulta a német nyelvet a német környezetben.

A zsidó iskola akkoriban német műveltségben nevelte az ifjúságot. Pless tanár úr szigorúan örködött, hogy a gyerekek klasszikus németiségre tegyenek szert, Feldheim tanító úr kiváló

Goetheitsa volt, s nagy bűnös volt az Ur előtt, aki Goethet, Schillert nem ismerte. Feldheim tanító úr csak az irodalomnak élt; mindig válogatott, klasszikus németiséggel beszélt, nagyon szórakozott ember volt, aki a házassága első estéjén elfeledkezett róla, hogy már nő, s kizárta az ifjú feleségét a lakásból, amikor az az édesanyja látogatásából hazatért, s csak hosszas dörömbözés után nyitott neki meglepetten ajtót. Egy különös, kissé félszeg és félénk fia volt: a Géza, aki holtra ijedt, ha bárki is egy szót szólt hozzá, irult-pirult nagy szemérmességében, de csodálatosan járatos volt, fiatal kora dacára a német klasszikusokban és bölcséleti irodalomban. Korán halt el, úgy, amint élt: zajtalanul, félénken — elaludt.

A becskerekai zsidó pap az ifjúságot benső vallásos életre nevelte. A háza gyülekező helye volt nemcsak az öregebbeknek, de a fiataloknak is. Vidám, boldog, purim estéket, széder estéket töltöttek ott, Arnold barmicva-ünnepe esemény volt a községben. Gyönyörű barmicva beszédet mondott akkor az Arnold fiú, mindenki sírt, s mindenki azt mondta, hogy a fiúból nagy szónok lesz.

De a becskerekai pap hatalmas magyarosító munkát is végzett a német gyülekezetben. Eleinte csak németül beszélt a szószékről, azután minden második beszéde magyar volt, a hívek nagy álmélkodására, akik közül csak kevesen értettek magyarul. Ilyenkor aludtak vagy kisompolyogtak a templomból, de lassanként hozzáidomult a fülük a magyar szóhoz, s mivelhogy a gyerekeik is magyarul válaszoltak a hozzájuk intézett német szóra: ők is ráfanyalodtak a gyönyörű magyar nyelvre s nemsokára tüzes magyarokká lettek, legalább is lélekben, s boldogak voltak, ha egy-egy nemzeti templomi ünnepségen a főispán, az alispán, a megyei urak elragadtatással dicsérték a papjuk magyar orációját. Pápáról a lelkes Bányai tanítót hozta el a becskerekai zsidó iskolához dr. Klein Mór, Homonnáról a magyar Löfflert, aki hitközségi titkár és tanító volt, s akik csakhamar egészen magyarrá alakították át a zsidó iskolát.

Volt ugyan egy morózus morva tanító is az iskolában, aki szörnyen haragudott a papra magyarosító törekvései és mély vallásossága miatt, — azt hangoztatta, hogy a Bakonyba és az egyiptomi sötétségbe vezeti vissza a községet — lázított a pap ellen, apró pamfletteket helyezett el a németnyelvű hetilapocskába: a *Grossbecskereker Wochenblatt*ba, maga köré gyűjtött az első időben egy néhány hozzá hasonló mogorva és liberálisnak elnevezett vallásos közönyű embert, azok a „Korona“ kávéházban, délutáni feketekávé mellett haragosan csapkodták az asztalokat, hogy a „papi ukázokat“ nem szabad respektálni, „er soll nach Münkács gehen, Becskerek ist aufgeklärt“, de ezek, bár elég keserűséget okoztak a papnak, csakhamar arra a tudatra ébredtek, hogy kemény fába vágják a fejszéküket. A pap nem engedett a meggyőződéséből, s minden alkalommal elég érthetően megmondotta

róluk a véleményét, szellemesen a szószékről s világosan a gyűléstermekben. Körük csoportosult egy-két fiatalabb diplomás ember, ezek a papi „hierarchiát“ akarták megtörni, rasekól-aspiránsok voltak s „Papst Móríc Oszentségének“ csálhatatlanságát vitatták, szembe ugyan hízelegtek a papnak, de titokban aknákat helyeztek el. Ám a község túlnyomóan nagy többsége rajongással csüggött a papján, azt hirdették: az országnak nincs több olyan tudós, jámbor, tisztalelkű papja, mint dr. Klein; mindenekfölött pedig ott állt az oldalán: Pollák Hermann, a nagytekintélyű rasekól, az a lelkén is keresztülment annak, aki az ő papját bántani akarta. Az elégedetlenkedők különben is kellemetlen modorú emberek voltak, a község egyértelműen ellenük fordult. Ezek sohse jártak templomba, a legszentebb ünnepeket nyíltan megszegették, a garasukat semmiféle jótékony cél nem tudta kicsikarni a zsebükből — az egyik közülük, gazdag ember, az első volt, aki pészach ünnepnapján maga hajtotta a fogata előtt a lovait végig a becskerekai főutcán, a pap azt mondta róla, „fog ő még gyalog is járni“, s csakugyan, egy évre rá már a község jótékony intézményeit vette igénybe. Különös játéka volt a sorsnak: mindazok, akik vallástalan, embergyűlölő lélekkel a pap ellenesei voltak, mind szerencsétlen sorsra jutottak az évek későbbi során: koldusok lettek, elkerültek a városból, hírmondó se maradt utánuk, az egyik a fővárosban tengette életét, pattogatott kukoricát árusított a Dob-utca sarkán, a másik az egyik fővárosi templom küszöbös koldusainak sorában állott, nagyhasú, aranyláncos kilezsarnok volt valamikor Becskereken, későbbben könnyekkel a szemében hangoztatta: „nemesebb, drágább és szentebb ember nem élt a földön, mint az ő egykori becskerekai papja“.

Avigdor Hameiri:

A PEGÁZUSOK ISTÁLLÓJÁBAN.

*Piros vérük virágdalt zeng,
Almaik oly dus-kövérek, —
Jaj, Sechinánk,
Mért oly bölcsek, mért oly vének?*

*Szemük jövődökbe vájkál.
S gyökerük rut rothadásba,
Jaj, Sechinánk,
Adj nekik észet, szívet másra! ...*

*Bus szerelmet becéz szivük,
Agyuk — férgét gyűlöletnek,
Jaj, Sechinánk,
Mondd nekik, hogy szelet vetnek!*

*Királyfénnel sebzett homlok,
Görbedt szájjal gunyba marnak,
Jaj, Sechinánk,
Sugd meg nekik: mit akarnak?*

Patai József fordítása.

TOLLHEGYRŐL

„HÉDÁD, ALBION!...*)

A palesztinai határok elzárása nyomán fakadt hangulatot tükrözteti vissza az alábbi érdekes levél, amelyet néhány héber vers kíséretében Tel-Avivból kaptunk:

Igen tisztelt Szerkesztő uram!

Néhány szemelvényt küldök az újabb héber költészet termékei közül, melyek valaha kultúrtörténeti forrásai lesznek mai közállapotainknak és annak a lelkiállapotnak, melyet azok a nép lelkében kiváltottak.

Megnyilatkozik bennük a kegyetlen gúny, amelyet az „angol igazságszolgáltatás“ és az „angol jogrend“ kihívott, a harag és keserűség érzése, hogy a nép elmerülve kicsinyes napi bajaiba és élvezeteibe, némán tűri és feledi a napról-napra szenvedett inzultusokat és a közelmúlt orgyilkosságait, de ezekkel szemben az „örök nép“, az „idők népe“ bizonyos vigasztaló bizalommal tekint el az angol fejek felett az idők örök méhébe, mert történelme rég megmutatta neki, hogy nem volt még oly nép vagy intézmény, amely rosszat tett a zsidókkal — és ha még oly hatalmas is volt, mint egykor Róma — el nem pusztult volna; de a romok felett ott állott új életre kelve, mindig megújítva... Izrael.

Azt még nem tudjuk, hogy mit fog az országon kívül lakó zsidóság csinálni, hogyan fog az reagálni a legújabb eseményekre, mikor a „zsidó nemzeti otthon“-ba tilos a zsidónak belépnie; evvel szemben szabad az út minden egyiptomi, szudáni és transzjordániai berbernek, arabnak, koptnak. Difficile est satiram non scribere!... Az angolok — enyhén szólva — csúnyán jártak el velünk szemben; egy nép legszentebb álmát legmélyebb vágyódását kihasználni és mikor aztán kihasználták, csúful elárulni és cserbenhagyni ezt a népet, ez minden más, csak nem „gentlemanlike“ eljárás.

De hát a háború, mint mindenhol, úgy az angol régi erkölcsökben is szörnyű pusztításokat végzett. Vagy tán előfordulhatott volna még csak húsz év előtt is, hogy angol urak, angol miniszterek, képviselők és lordok kezét fogják, egy asztalhoz üljenek levantei orgyilkosokkal, akiknek a kezén még meg sem száradt a vér. Minden igazi angol úr elfordult volna tőlük, vagy keresztülnézett volna rajtuk és minden úri ajtó zárva maradt volna előttük. És ma? Ma néhány önkinevezett képviselője előtt párszáz ezernyi, alacsony műveltségű népnek ott hajlonganak a hatalmas Anglia hivatalos képviselői és ország-világ előtt magukra veszik a

*) A „Hedad Albion“: Bravo, Albion! c. verset Avi-Schaul, magyar származású poétánk írta — Seelenfreund barátunk veje, a „Ketuvim“ kitűnő héber folyóirat munkatársa. — A „Mishpat hacedek“-et David Shimonovits. B. D.

szószegés becstelenségét. Anglia erkölcsi és hatalmi presztízse meg fog csappanni még ezek előtt az egyszerű, de ilyen dolgok iránt igen jó érzékkel bíró emberek előtt is.

Sajnos!... Mert mindig sajnós, ha valamely hitünkben csalódtunk. Sajnos... mert mindig sajnós, ha azt hisszük, hogy kőszirtre támaszkodunk és kisül, hogy nádszálakra támaszkodtunk, melyek törnek és még kezünket is megsebzik.

Mindez sajnós, de a mi hitünket Isten örökérvényű ígéretesküjében meg nem ingatja, prófétáink látomásait szívünkől ki nem oltja, messiási vágyódásainkat el nem nyomja. Nekünk még sok mondanivalónk van az emberiség számára és tanításunk a népek számára. De ezek a tanítások csak innen indulhatnak ki, ahonnan már egyszer kiindultak és csak itt tudunk megújítani ahhoz a missióhoz, amely még ránk vár. Évszázadok rettenetes elnyomásán és vérözönén át vittük magunkkal szent missiónk tudatát, mi voltunk „Isten bárányai“, akik ott véreztünk minden oltárkövön. De mert minden poklokon keresztül nem mondtunk le és nem feledkeztünk el küldetésünkről, azért: alo naaleh v'gam jachol nuchal.

Dr. Barsi Dezső.

„EMUNA“ AZ UZSONNAJEGYEN.

Minden dicséret illeti meg *budai Goldberger Gyulánét* azért, hogy a leány tanonc-otthon javára rendezett Garden Party uzsonnajegyeire reányomatta ezt a héber szót **אמונה** „Emuna“, azaz „hit“. Hiszen hitről beszélnek itt minálunk eleget. Minden laikus vezér egyszersmind hitszónok és csepeg a kenetteljességtől; de künn a fórumon nem szívesen vállalják a héber betűt, amely mégis kissé „zsidós“. Hogy ezúttal a „Florida“-kioszk minden asztalán ott virított a héber szó **אמונה** igazán nemcsak hitet fakaszt, de zsidó önérzetet is.

A BERLINI HITKÖZSÉG SPORTPÁLYÁT ÉPIT.

A berlini hitközség kieszközlötte, hogy a város megajándékozta nagyszerű telekkel a Grünwald-pályaúdvár közelében. És máris megindult a szervező munka a zsidó sportpálya mielőbbi létesítésére. Az összes zsidó sportegyesületek bevonásával hozzáfogtak az akcióhoz, amely a legnagyobb siker jegyében folyik. És itt több dolog feltűnő és bámulatos. Legelőször a berlini hitközség gyors cselekvő lendülete. Másodsor Berlin város ajándékozó készsége és nobilitása a zsidó sporttal szemben. Harmadsor a zsidó sportegyesületek gyönyörű listája: Bar-Kochba, Zsidó frontharcosok, Maccabi, BoxClub, Zsidó frontharcosok dzsin-dzsicu-csoportja, Sprevia, Ivria zsidó evezőklub, Zsidó egyetemi hallgatók sportegyesülete, Berlini zsidó tornaegylet, Zsidó hitközségi iskolák volt növendékeinek sportklubja, Zsidó leányiskolák tornaklubja, Kadimah zsidó cserkészek szövetsége, Német-zsidó vándorszövetség, Ifjú zsidó szövetsége, Ifjú zsidók vándorszövetsége, Hechaluz, Német-zsidó ifjúsági

RADION

egymaga mos!

Gyártja:

HUTTER JÓZSEF

**Szappangyár — Olajipar
részvénytársaság**

Telefon: J. 461—94*

Budapest, VII., Erzsébet-körut 6.

sportegylet, Ezra, Ceiré Mizrachi, Cofim, Cionista ifjúsági szövetség. És ez a lista még nem is teljes. A cionista és nem-cionista sportegyesületek és szövetségek még számos alcsoportja és oldalága működik. A berlini hitközség pedig saját lapjában propagálja a zsidó sport szükségességét. „A zsidó hitközség sportpályáján a zsidó ifjúság nemcsak a testedzés nagyfotosságú feladatát fogja végezni, hanem részesévé válik a zsidó világnézetnek és magasabb etikai felfogásnak. Eleven zsidóság fejlődik itt a jövő számára.” — Mindez az irigylésreméltó perspektíva, pedig Berlinben táruul fel. Nálunk az egyetlen VAC magárahagyatva küzdi heroikus harcát és zsidó sportpályára legfőlebb csak álmában mer gondolni. — De a zsidó sportegyesületeket sem lehet szaporítani, mert mindjárt reáfognák, hogy „cionizmus”.

KISS JÓZSEF SÍRJA KÖRÜL

ott ragyogtak az összes hitközségi cilinderek. És ez örvendetes haladás. Mert amíg Kiss József itt járt közöttünk, a hitközség képviselőtestületi tagságra sem tartották méltónak. És még örvendetesebb, hogy a hitközség elnöke, aki minden beszédében oly pompásan fején találja a szöveget, adott kifejezést a halhatatlanságon esett sérelem nobilis korrekturájának, mondván, hogy minden földi értékek és javak megsemmisülnek, de amit a költő teremt, örökéletű. És valóban, ki fogja tudni pár évtized múlva, ki volt az a 300 izraelita, aki a pesti hitközség képét viselte Kiss József korában?

PRÁGÁBAN IS,

niként Berlinben, cionista vezér lett a hitközség elnöke. És sem a prágai gettó, sem a berlini előkelő villanegyed nem dült össze. Ellenkezőleg. A berlini hitközség *Kareski* elnöklete alatt adóemelést nélkül, sőt adóleszállítás mellett és minden kölcsön nélkül fejlesztette 12 millió márkás költségvetését és új intézményeket is teremtett. Prágában pedig *dr. Ludwig Singert*, a zsidó nemzeti párt megszervezőjét és parlamenti képviselőjét választották meg az összes pártok a történeti nevezetességű hitközség elnökévé és az új elnök máris reális programot dolgozott ki a prágai hitközség szanálására.

JEDIDIA SEELINFREUND.

Az Av hónapjában lejátsszódott nagy tragédiában is különösen megrendítő volt írók és művészek külön szerencsétlensége. Mint elemi csapás úgy sújtotta őket a vallási jelszavakkal örületig bősztített arab tömegek rombolása. Kéziratok és könyvek égtek el, szóródtak szét.

Pótolhatatlan veszteség érte Jedidia iparművészt, aki a Mótza melletti Bet-Talmának megalapítója volt. Ott épített magának otthont, Juda fiával együtt. Az apa művészetének élt, a fiú pedig a sziklákat túrta, ciszternát robbantott, fát ültetett. S azon a rettenetes éjszakán minden-minden elpusztult, porrá égett. Ami elrabolható volt — elrabolták, a megmozdíthatatlant pedig felégették, összezúzták eszüket veszett, őrzöngő fellachok.

Jedidia több mint 30 esztendei iparművészeti munkásságának úgyszólván magva pusztult el.

A legelső héber ornamentikát díszítőmotívumok (nagy-részük a *Mult és Jövő*-ben jelent meg — onnan másolja most vissza a mester, így próbálja rekonstruálni a megtett utat), az első kísérletek, a héber betűtipusok stilizált formái s velük együtt a már úgyszólván tökéletesített héber ornamentikai stílus mintái — ott veszttek.

Jedidia egész életét, szívének minden dobbanását e rajzoknak szentelte. Nincs olyan rajzolásra vagy művészi díszítésre alkalmas anyag, melyen ki ne próbálta volna héber motívumú terveit.

S mikor ott állott Bet-Talma-hegyével szemben, egy emeberséges arab nyomoruságos viskójának ajtajában — látván, hogy török, zúzzák, égetik, rabolják házát és kincseit, szíve vére ömlött ott patakokban, a köves wádiban és a vízmosásos hegyoldalon.

Mégis: „újából kezdem!”

Ezt mondta Jedidia, kinek finom, törékeny testében törhetetlen akarat és szeretet lakik.

És újra kezdte. Előlről, mint egy húszéves. Dolgozik, tervez könyvdíszeket, mindenfajta grafikát. Csak nem fog visszarettenni? Nem azért áldozta életét a zsidó művészetnek, hogy holmi tudatlan, megvadított tömeg gyujtogatással és rablással rémítse el. Ő kohanita. A „nér tamid”, — az örök mécses, — el nem aludhat. És eddig még nem akadt méltó utódja; bár sokan utánozzák, sokan tanulnak is tőle héber ornamentikát, de nála finomabban és tökéletesebben még senkisémm alkalmazta.

Jedidia most Tel-Avivban él.

„Csak ideiglenesen, — míg újból felépíthetem házamat ott, ahol egyedül, feleségemmel, egy sátorban ütöttem fel először tanyámat — Benjámin hegyei között.”

Fiatalos bizalommal, jókedvvel dolgozik a mester. Rajzol, vés, farag, tervez. Az „Omonut” kiadócégnak imakönyvcímlapot, betűt rajzol, a hebroni jeshibának oklevelet, itt mesekönyvet, amott plakettet, exlibrist. S ha éppen nem akad munka más számára, dolgozik önmaga számára, előveszi a *Mult és Jövő* legrégibb számain, megkomponálja, mint egy drága melódiát fejlődésének, művészi útjának üdítő muzsikáját.

Tel-Aviv, 5690.

Ben-Hajjim

BÁRÓ HATVANY BERTALAN CIKKÉHEZ legutóbbi számunk megjelenése óta is számos hozzászólás érkezett. Európa minden részéből és Amerikából is küldtek reflexiókat és megjegyzéseket Hatvany gondolatmenetéhez, részben pro, részben contra álláspontot elfoglalva. *Athénből Widder S.* kifejti, hogy az eddigi hozzászólások nem nyúltak a kérdés gyökeréig. Minden baj oka, hogy az ifjúság nélkülözi a céltudatos zsidó szellemben való iskolai nevelést. Hitközségeinkben csak az fontos, hogy szép templomuk, dörgő hangú papjuk és jó hangú kántoruk legyen, de nem nagy súlyt helyeznek a tanítók nívójára, illetve az ifjúság nevelésére. Jó tanterv, jó tankönyv kell, mely beléltja a zsidó ifjúságba a zsidó öntudatot, hogy a legrégibb kultúrközösség tagja. *Dr. Miller S.* orvos, Yonkersből, az *amerikai* tapasztalatok alapján világítja meg a kérdést. *Pollák Béla* budapesti építész írja: „Remek finomságokkal terített asztalnál ülünk. Olyanok találunk, mint Hatvany Bertalan, Kiss Arnold, Kaufmann Vilmos. Vége volna már a lakomának? Nem szabad. Mert olyan kérdés került szőnyegre, melynek megpendítéséhez nagy bátorság kellett.” Ezután igen érdekes részletkérdéseket boncol, melyekre még visszatérünk. *Lebovics József* mágocsi főrabbi halachikus szempontból bizonyítja, hogy a zsidóság minden törvénye egyforma érvényű. *Weinberger S.* Póstyénből éles kritikát gyakorol már a kérdés fölvetése felett is. *Koch Jenő* budapesti gyáros szerint báró Hatvany cikke a jelent látó és a jövő zsidó nemzedéket féltő hittestvéreinkben élénk visszhangra talált. „Ne dugjuk homokba a fejünket, hanem nézzünk körül, hogy hol a hiba és hogy az miképpen orvosolható.” *Dr. F. Horn Londonból* reámutat arra, hogy a liberális zsidóság kebelében alig fordul elő kitérés.

Sajnos, nincs módunkban közölni az összes hozzászólásokat, melyeknek eszmemenete részben egybevágónak is tűnik. A kérdést azonban nem vettük le a napirendről.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

ELŐADÁS A „MULT ÉS JÖVŐ”-RŐL AZ AMERIKAI RÁDIÓN. Dr. Schönfeld Lázár newyorki rabbi hetenként angol, német és magyar nyelvű előadásokat szokott tartani a W. P. C. H. rádióállomáson. Május 22-ikén előadásában a *Mult és Jövő*-t méltatva a következőket mondotta:

Heti zsidó irodalmi rádióelőadásom keretében nagyszámú magyar zsidó hallgatóim figyelmét egy Budapesten magyar nyelven megjelenő havi folyóiratra szeretném terelni, amelyet Amerikában is igen sokan ismernek. Dr. Patai József szerkesztésében megjelenő „Mult és Jövő” az, amelyről egynehány szóval meg akarok emlékezni.

A „Mult és Jövő” a magyar zsidó irodalom legremekbebb megnyilatkozása. Zsidó irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóirat. 1910-ben indult el dicsőséges útjára és húszéves fennállása sok elismerést és tiszteletet szerzett a külföldön a magyar zsidóságnak.

Gyönyörű művészi képes mellékletei és illusztrációi, előkelő díszes külseje, az írók legjobbjainak magas színvonalú cikkei, az igazi zsidó szellem, amely azokat áthatja, dr. Patai József, a ma élő zsidó költők legjelesebbjének írásai, azok a tényezők, amelyek a „Mult és Jövő”-t oly híressé és kiválóvá tették, hogy mi magyar zsidók igazi büszkeséggel tekinthetünk rá az egész földkerekségen. A „Mult és Jövő” helye a zsidó irodalmi folyóiratok között a legelső sorokban van kijelölve. A „Mult és Jövő” a világ minden részén, ahol csak intelligens magyar zsidó él, el van terjedve. Szerény magam is előfizetői közé tartozom. Minden művelt magyar zsidónak a legmelegebben ajánlom a „Mult és Jövő” rendszeres olvasását. A „Mult és Jövő” szerkesztőségének címe: Budapest VI., Révay-utca 14.

LÖW IMÁNUEL GYÁSZÁ. Fájdalmas gyász érte Löw Imánuel szegedi főrabbit, a magyar zsidóság felsőházi képviselőjét. Leánya, férj. Weisz Gyuláné hosszas betegség után elhunyt. Temetése az egész város részvétele mellett folyt le Szegeden. A mélyen sújtott apa maga tartotta meg a gyászbeszédet elhunyt leánya koporsójánál. Sírásba fuló szavai az egész közönség szívébe markoltak. Az egész magyar zsidóság osztatlan részvétele veszi körül a világhírű főpapot mély gyászában.

KISS ARNOLD budai vezető főrabbi annak a megállapítására kért fel bennünket, hogy az „Egyenlőség” sevuoszi számában közölt ünnepi cikk az ő tudta és beleegyezése nélkül jelent meg — és az „Egyenlőség”-nek egy régi évfolyamából lett újra lenyomatva.

VISONTAI SOMA sírkövének leleplezése alkalmából föllevenítik a tényt, hogy Visontai volt az első zsidó politikus nálunk, aki teljesen értékelni tudta Herzl fellépését a zsidó jövő szempontjából. Több ízben a parlamentben is védelmére kelt a cionizmusnak a különböző támadásokkal szemben.

Kitűnő minőségű

Hutter szarvas szappan

כשר

Kapható

minden fűszer- és festékkereskedésben.

Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbínatusának felügyelete mellett:

Hutter József Szappangyár — Olajipar Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet-körut 6. Tel.: J. 461-91, 92, 93, 94

KISS JÓZSEF SÍRKÖVÉNEK LELEPLEZÉSE mélyes hódolat volt a nagy zsidó költő génusza előtt. Koszorúk sora borította a sírt, amelyet a költő három fia és egyetlen leánya, továbbá írók, művészek és az irodalom és művészet rajongói meghatva állottak körül. *Abrahámson* főkantor zoltáréneke, dr. Weisz Miksa biblikus veretű avatóbeszéde után Stern Samu udv. tanácsos, a hitközség elnöke rótta le a zsidóság hálás kegyeletét nagy poétája iránt: „Csak amit az igazi író, az igazi költő teremt, az örökéletű”. Szép Ernő izzó poézistól áthatott emlékbeszéde után dr. Sziklai János, az Otthon Újságírók Egyesülete, a Magyar Írók Egyesülete hódolatát fejezte ki. Beregi Oszkár pedig elszavalta Kiss József hatalmas ódáját a naphoz. A síremlék Gárdos Aladár szobrász művészi alkotása.

HAMEIRI TENGERPARTI VILLÁT KAP AJÁNDÉKBA TEL-AVIVBAN. Amint russinskói levelezőnk írja: Hameirinek előadótornéja Russinskóban óriási sikerrel, a költő lelkes ünneplésével megy végbe. Munkácson, Berger Márton (Massarykova 16) vezetése alatt bizottság alakult, mely céljaul tűzte ki, hogy Hameiri műveit 20 kötetben, összesen 10 dolláros kedvezményes árban Európában is elterjessék. Hameiri művei közül már 5 kötet leszállítható. A többi egymásután jelenik meg. Ugyanekkor bizottság alakult Szlovénzkóban és Rómániában, hogy Hameirinek nemzeti ajándékol villát építsenek a telavivi tengrparton, hogy nyugodtan folytathassa irodalmi működését. A 20 kötetes sorozatra a *Mult és Jövő* is készséggel fogad előjegyzéseket.

TÓRASZENTELÉS ÉS ARANYLAKODALOM. Gyönyörű ünnepe volt sevuoszkor a paksi aut. orth. izr hitközségnek. Akkor tartotta nagyszámú gyermekei körében aranylakodalmát a hitközségnek sok éven át volt elnöke a jótékonyágáról és puritánságáról jólismert Rosenbaum-Ignác és neje született Berczeller Róza. Ez alkalommal a jubiláló házaspár egy Palesztinában megírt művészi fölszerelésű Tórát ajándékozott a paksi templomnak.

GERÉB JÓZSEF

Legutóbbi számunkban utolsó munkáját közöltük. A Goldmarkról szóló mély tanulmányt, melyet zenei harmóniákba merülő lélekkel írt meg. És néhány nap múlva ott álltunk koporsója mellett, tanítványainak zokogó ezreivel. Temetésén *dr. Kiss Arnold* vezető főrabbi méltatta a kiváló tudós esztétikust és pedagógust, *Szántó Jenő* igazgató a budai hitközség alelnöke, a budai zsidóság gyászának adott kifejezést, *Glückstahl Samu*, a felsőház tagja a Pesti Izr. Hitközség elnökhelyettese és közoktatásügyi előjárója, a pesti hitközség nevében vett búcsút és fájalmának adott kifejezést, hogy Geréb József közbejött hirtelen halála meghiusította azt a tervet, amelyet a hetvenéves jubileum alkalmából megvalósítani akart, hogy Geréb Józsefet állítsa a Pesti Izr. Hitközség egész közoktatásának élére. *Dr. Kepes Ilona* a zsidó leánygimnázium igazgatósága és tanári kara nevében, *Patai Éva* a zsidó leánygimnázium Önképzőkörének elnöke, az idén érettségiző növendékek és a többi tanítványok nevében vett búcsút a mestertől.

HALÁLOZÁS. A Pesti Izr. Hitközségnek régi, érdemes tisztviselője halt meg júniusban: *Bossányi Adolf*, a hitközség adóhivatalának buzgó hivatalnoka, aki több mint két évtizede szolgálta a hitközséget. Végtisztességén testületileg jelent meg a hitközség tisztviselő kara. *Abrahámsohn Manó* főkantor vezetésével közreműködött a templomi ének-kar, majd *dr. Fischer Gyula* mondott megható beszédet, végül pedig az előjáróság és a hitközség összes alkalmazottai nevében *Eppler Sándor* főtitkár búcsúztatta meleghangú, megindító beszéddel.

Beck Miksa, Mohol, rövid szenvedés után meghalt. Az elhunyt vezető tagja volt Mohol társadalmának és halála őszinte részvétet keltett mindenütt ahol ismerték. Felesége és három gyermeke siratja.

Rafael Jakob (Belény, Románia) 88 éves korában jobblétre szenderült. Egy nemesen gondolkozó és jótékony-ságáról ismert zsidó szív megszűnt létezni. Nevezett vallásos életet élt. Öt gyermekén kívül nagy családja gyászolja.

* A VERŐ-FÉLE LEÁNYNEVELŐINTEZET a Vilma királynő-úti gyönyörű épületben ez évben is már megnyitotta kapuit. A Verő-intézet évtizedek óta úgyszólván az egyedüli pesti leányinternátus, ahová vallásos zsidó szülők leánygyermeküket nyugodtan küldhetik. A növendékek szigorúan zsidó ellátásban részesülnek, a vallásos szellemű nevelés pedig a *legmodernebb pedagógiai rendszerekkel* kapcsolatos. A leányok teljes kiképzést nyernek a modern embert érdeklő minden irányban: világnyelvek, sport, iparművészet, irodalom, zene, kertészet, stb., az intézet kereskedelmi tanfolyama pedig előkészítést nyújt a gyakorlati életre. A tanítás nyelve az egész vonalon német és franczia. Az intézet Vilma királynő-út 50. szám alatti otthona a legkényesebb igényeket is kielégítheti.

A MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVET-SÉGÉNEK EGYETEMI BIZOTTSÁGA *prof. Donath Gyula* elnöklete alatt felhívást intézett úgy egyesekhez, mint tudományos testületekhez és egyesületekhez, könyvkiadókhoz és művészekhez, hogy könyvekkel és műtárgyakkal gyarapítsák a Jeruzsálemi Nemzeti és Egyetemi Könyvtárt és az ottani múzeumokat. A beérkezett könyvek főleg természet- és orvostudományi, népszerű, tudományos, vallás-erkölcsi és szépirodalmi tartalmúak. Az adományozók: Bárd és Fia cég 7 magyar zenemű; Debreceni Egyetemi Élettani Intézet (prof. Verzár Frigyes) 2 kötet; Donath Gyula prof. 4 kötet; dr. Fischer Árpád 5 kötet; dr. Fränkl Bernát 5 kötet; Gáspár Bernát 10 kötet; Kenéz-Kurländer Ede 1 kötet; Királyi Magyar Természettudományi Társulat 44 kötet; dr. Kubányi Károly 19 kötet; Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat (prof. Nékám Lajos) 21 kötet; dr. Natonek Jenő (Balassagyarmat) 1 kötet; Pfeiffer Ferdinánd könyvkereskedése 5 kötet; Pogány Margit (olajfestmény, saját műve: „Magyar róma”); Rainer Vilmos 8 kötet; Vágó Géza 2 kötet, összesen 227 kötet, 7 zenemű és 1 olajfestmény. Ezek rendeltetési helyükre már el is indultak. Az Egyetemi Bizottság hálás köszönetet mond a nemes adakozóknak és további adományokat kér a következő cím alatt: Pro Palesztina Iroda, Budapest, VI., Teréz-körut 40—42 sz. IV. emelet.

GRÜNWARD LIPÓT a magyar származású rabbi, az ismert nevű héber történetíró a napokban Budapesten átutazott Palesztinába. Szerkesztőségünkben tett látogatása alkalmával érdekes történeti anyagot adott át az amerikai zsidókra vonatkozólag.

SZÜLŐK

kik a magyar kultúrát és a külföldi nevelőintézetek nyelvoktatási eredményét egyesíteni kívánják, leányaik továbbképzése céljából forduljanak prospektusért

VERŐ ADÉC

leánynevelőintézetének igazgatóságához,
Budapest legszebb villanegyedében
VI., Vilma királyné-út (Fasor) 50. szám.

31. TANÉV

Kerti pálya lég- és ritmikus tornához. Tetőterasz napfürdéshez. Nyilv. jogú kereskedelmi és továbbképző tanfolyamok. Korlátolt létszám. Elsőrangú tanerők és nyelvmesterek. Polgári árak mellékdíjak nélkül. Vallásos nevelés. Orth. kóser ellátás. Telefon: Automata 288—13.

ELNÖKI JUBILEUM. Főlemelő ünnepségben volt része a tapolcai izr. hitközségnek sevuosz második napján. Dr. Berger Sándor hitközségi elnök és az előljáróság, névszerint: Szűcs Jenő alelnök, dr. Szűcs Arnold iskolaszéki elnök, Grosz Dezső, Rechnitzer Rezső, Steiner Miksa templomgondnokok, ifj. Lessner Mór pénztáros, Rosner Mór ellenőr és Löbl Béla chevra alelnök tízéves harmonikus együttműködését megható, ünnepélyes szavakban méltatta a Tóra előtt a hitközség szeretett főabbija, dr. Halpert Salamon. Az elnök és előljáróság a legválságosabb időben vették át a hitközség vezetését és dacára a külső és belső ezernyi megpróbáltatásnak, tudtak alkotni szépet, nemeset és maradandót. Dr. Halpert Salamon főrabbi átnyújtotta ajándékképpen — ezen tízéves évfordulóra összeállított — „Ünnepi órák“ címen megjelent első könyvének gyönyörű bőrkötésű példányát, majd papi áldást mondott az elnökre és általa az előljáróság tagjaira. Dr. Berger Sándor elnök meghatódottan köszönte meg a váratlan ünneplést.

DEUTSCH VILMOS ÜNNEPLÉSE. Meleg szeretettel vették körül a társadalom minden rétegében Deutsch Vilmost jubileuma alkalmából. A humánusan érző és minden jótékony mozgalomban tevékenyen részt vevő férfiú iránt a közbecsülés megható formákban nyilatkozott meg.

FÉLSZÁZADOS ÜGYVÉDI JUBILEUM. A székesfehérvári ügyvédi kamara és Székesfehérvár társadalma júniusban ünnepelte dr. Löwy Károly 50 esztendősi ügyvédi jubileumát. Az ünnepségen, amely a törvényszék esküdt-széki termében folyt le, megjelent Széchenyi Viktor főispán, dr. Zavaros Aladár polgármester és dr. Havranek alispán is. Az ünnepeltet dr. Kalteneker felsőházi tag üdvözölte, majd Zavaros Aladár beszélt.

A PÁNCOTAI HITKÖZSÉG hősi halottainak emléktábláját ünnepélyes keretek között leplezték le. Megjelentek a hatóságok és egyházak képviselői. Sonnenschein Zsigmond aradi kántor megható éneke után, Sonnenschein Élias főrabbi mondott hatásos beszédet. Az istentisztelet után a küldöttségek és a hősök hozzátartozói Molnár József hitközségi elnök vendégszerető házába gyülekeztek. Itt Löwy Márkus apateleki malomtulajdonos a háborúban elesett fia és veje emlékére alapítványt jelentett be a Chevra Kadisánál. — Az ünnepély impozáns lezajlásához nagymértékben járultak hozzá: Márton Sándor hitk. pénztárnok, Irányi Mór templomgondnok és Sonnenklár Vilmos Chevra-gondnok.

A BUDAI IZR. NÖEGYLET „Szeretet-Otthon“-a javára rendezett Garden Party a legfényesebb erkölcsi és anyagi siker jegyében folyt le. A Labanc-út 7. számú pompás villa valósággal jótékonyági központtá válik. Schiffer Mórné, a villatulajdonos gondoskodik a vendégek ellátásáról és fedez minden költséget, a jövedelem pedig a maga egészében a jótékony célra jut.

Adina Selcer, a jeruzsálemi Rothschild-iskola növendéke, aki az iskola vezetésétől héber és angol tudásáért kitüntetést kapott.

A TANONCOK KÉPZÉSE ÉS ZSIDÓ NEVELÉSE kétségtelenül van olyan fontos feladat, akár az egyetemi hallgatók ellátása. Mert a jövő zsidó iparosok és kereskedők megnyerése a zsidóság számára époly életkérdés, mint a lateiner-réteg megtartása. Szép és üdvös munkát végez dr. Frisch Armin munkatársainak lelkes gárdájával, akik a tanoncok ügyét annyi szeretettel karolják fel. Az OMIKE termében rendezett kiállítás a tanoncok munkáiból, örömdetes credményről tett tanúságot.

* ARANYSZÖKE lesz, ha Eisner-féle Eau Radieuse-t használ, 1 pengő 60 fillér. Barna vagy fekete hajat nyer az Eisner-féle dió kivonattól, 1 pengő 60 fillér. Eisner-drogéria, Budapest VI., Andrássy-út 37.

והשתיה כדת! תחת השגחת ב"ד צדק דקהל יראים נודאפעסט.

HAZAI LIKÖR-, RUM- ÉS SZESZÁRUGYÁR R.-T.

BUDAPEST, VI., FORGÁCH-UTCA 9/B.

Telefon Aut. 913 - 37, — Aut. 913 - 42.

A budapesti aut orth. hitközség rabbiságának legszigorúbb felügyelete mellett
borpárlat kizárva, feltétlenül megbízhatóan gyártott és párolt összes
szeszes italok, pálinkák, likőrök és rumok kaphatók.

A VI. KÖZSÉG KERÜLET közgyűlésén báró Kohner Adolf elnök visszapillantást vetett az elmúlt esztendő működésére, Stern Samu udv. tanácsos, elnök a pesti hitközség üdvözlétét tolmácsolta, dr. Vincze erzsébetfalvai hitk. elnök a zsidó iskolák felkarolását sürgette, dr. Ostern Lipót a Palésztina-munka támogatásáról szólt, dr. Pfeiffer Izsák monori ker. főrabbi a vidéki hitközségek problémáit, dr. Péner Miklós bajai főrabbi a vidéki zsidó iskolák megszűnését tette szóvá. Stern Samu indítványára egyhangulag megválasztották újból a régi vezetőséget, alelnök lett dr. Endrei Henrik, bírósági előadó dr. Gábor János. A közgyűlés Hevesi Simon vezető főrabbi buzdító szavaival és imájával ért véget.

DR. PATAI JÓZSEF kéri mindazokat, akiknek birtokában vannak Herzl-relikviák, képek, levelek, Herzltől vagy hozzátartozóitól, sziveskeljenek azokat eredetiben vagy másolatban rendelkezésére bocsátani a sajtó alatt lévő Herzl-életrajz mellékletein való felhasználás céljából. Cím: Budapest, VI., Révay-utca 14. Telefon: 199—55.

ARANYLAKODALOM. Königstein Adolf és neje szül. Kurländer Hanny Sajószentpéteren 50-éves házassági évfordulójukat ünnepelték, melyen az elterjedt rokonságon kívül nagyszámú tisztelőik is résztvettek.

HÁZASSÁG. Dr. Dániel Ernő szombathelyi ügyvéd és neje eBrnfeld Ida, leányát Katót június 17-én férjhez adta dr. Echleifer Sándor szombathelyi ügyvédhez.

Szászbereki Kohner Imre István báró és Menko Hartogensis Alice 1930 június 11-én házasságot kötöttek Enschedében (Hollandia).

Dr. Zollner Gyula (Füzesgyarmat) és Öhlmacher Margit (Füzesgyarmat) Párisban házasságot kötöttek.

Bernfeld Ármin tekintélyes nagykereskedő Érsekújvárról, e napokban férjhez adta leányát Katót, Süszholz Lajos kassai bornagykereskedőhöz.

Weisz Alice (Poprád) Weinstein Illés (Kosice) július 6-án tartották esküvőjüket.

E napokban vette nőül Berkovits Lajos, a Favoritgőzmosó tulajdonosa (Budapest) Bernát Sámuelnek a budapesti orth. izr. hitközség kántorának leányát, Bernát Irén kisasszonyt.

ELJEGYZÉS. Dr. Löw Lipót, dr. Löw Immanuel szegedi főrabbi, felsőházi tag és neje fia, eljegyezte Hajdu Verát Temesvárról.

Wexberg Böske (Tolcsva), Berkovics Andor (Forróencs) jegyesek.

Vida Adriennet, dr. Vida Sándor csongrádi hitközségi elnök a T. B. főügyészének leányát eljegyezte dr. Meller Frigyes győri orvos.

Lövin Adolf sárvári bornagykereskedő leányát, Blankát eljegyezte Stern Zsigmond wieni nagykereskedő, az Agudah Jugend Gruppe wieni elnöke.

Koritsoner Margitot, Koritsoner Lajos MÁV-szállító leányát Pápáról, eljegyezte Steinhoff Sándor.

Kiss Annus (Debrecen), Tannenbaum Tibor (Putnok) jegyesek.

Kaufmann Klárka Jelsaváról (Jolsva) és Birnbaum Adolf Gálszécsről (Secovce) jegyesek.

NAGYLELKÜ ADOMÁNY. Lindenbaum P. Lipót fővárosi mérnök Sevuosz másodnapján a Kazinczy-utcai orth. főtemplomban édesanyja, néhai Lindenbaum Jakabné szül. óbudai Freudiger Sára emlékére 1000 pengőt adományozott a budapesti jesivákat támogató egylet részére.

A HYMALAJA KYD TEA

a feakultura csodája

Magyarországi egyedárusítója

KOTÁNYI JÁNOS

Budapest, VI., Teréz-körút 10. sz.

Telefon: Aut. 225—27.

ELNÖKI JUBILEUM. Meleg őszinte ünneplésben részesítette a dési izr. hitközség újonnan megválasztott elnökét, Rosenzweig Jakabot 50-éves hitközségi vezetői ritka jubileuma alkalmából. Érdemei elismeréseül a tisztujító választás előtt az előljáróság „örökös díszelnök“-nek választotta meg, majd egyhangulag nagy lelkesedéssel újból hitközségi elnöknek. 50 évvel ezelőtt lett képviselőtestületi tag, majd kultuszelőjárója, alelnöke és évek óta elnöke a hitközségnek. „Egyet tartottam mindig szem előtt — mondotta e sorok írójának — zsidóul gondolkoztam és zsidóul cselekedtem.“ És valóban tárva-nyitva ajtaja minden zsidó ügy előtt, bizalommal fordulhat mindenki bajával, panaszával hozzá. És míg másutt gyakran éles surlódások vannak a hitközségek kebelén belül, Désen orthodox, cionista, Chaszid megfér egymás mellett és ez Rosenzweig Jakab legnagyobb érdeme. „Mindenki idvezüljön a maga felfogása szerint“ az utcán, a kávéházban, a körben; de a hitközség keretén belül minden és mindenki „csak“ orthodox. Minden zsidó intézmény az ő nevét hirdeti és minden felekezet tiszteletre méltóan köszönti benne az áldozatkész férfit.

DR. PÁSZTORNÉ új internátusa fiúnevelőintézet

mindenféle iskolabeli bentlakó és bejáró tanulók részére

BUDAPESTEN,

VI., Délibáb-utca 25.

Prospektus!

Telefon: Aut. 191—48

Balatoni gyermeküdülő

5—15 éves fiúk és leányok részére

Előkészítés javítóvizsgára.

Felvilágosítást nyújt:

Dr. Pásztor Józsefné Internátusa

Budapest, VI., Délibáb-utca 25 Telefon: Aut. 191—48

Hajszálakat arcról, karról utónyomok nélkül kiirtja, összes szépséghibák kezelését. biztos sikerrel végzi: **Pollák Sarolta**, Andrassy-út 38., I. em- (Párisi áruházszal szemben). »Miracle« hajeltávolítószer (e téren a legtükrözetesebb), valamint „Miracle“ szépítőszerek szétküldése utasítással. 25 éves működés. Aranyéremmel kitüntetve. (Prospektus.)

NEIGER J. RITUÁLIS ÉTTERME

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 4. * UJONNAN ÁTALAKITVA

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem.

Polgári árak.

Abonnement esetén kedvezményt adunk.

Polgári árak.

TALMUDTÓRA-VIZSGÁK. Annak a kis gyülekezetnek, amely véletlenül jelen volt a Síp-utcában, amikor a pesti talmudtóra növendékek bemutatták a lefolyt év alatt szerzett tudásukat, méltán feltűnt, hogy „ilyesmi“ is van Budapesten, hogy iskolás fiúk és leányok szabad délutáni idejüket zsidó tudásuk gyarapítására fordítják, amikor minden egyes iskolában tizennyolcféle szaktanfolyam van, amely éppen elegendő elfoglaltságot nyújt amúgyis. Egy-két gyerek, még a Barmicva-kor előtt, feltűnő jártassággal magyarázza könyv nélkül a halachikus kérdéseket a megfelelő eredeti idézetekkel. És ami még feltűnőbb, hogy serdülő leányok folyékonyan felelnek talmudból, olvassák a pontosan héber szöveget, a misnát, a gemarát, Rasival és Toszafottal és analógiákat idéznek hozzá a Talmud egyéb traktatusaiból. És dr. Fényes Mór, a tanárjuk, a Talmudtóra vezetője büszkén hallgatja a feleleteket. Pedig bizonyos, hogy nem gondolt produkáltató parádéra. Hiszen a nyíl vánosság nélkül folyik le az egész intim munka. És hasonlóképpen örvendenek a Talmudtóra többi mesterei, dr. Engelsmann, dr. Firedmann Jónás, dr. Schmelczer, dr. Schwarz Mór, Stern Ignác és Weisz Jenő, akik Tórát, Prófétákat, imarendet és egyéb zsidó ismereteket oltanak a növendékekbe nagy buzgalommal. És örvend a patrónus, dr. Kecskeméi Adolf előjáró, hogy a Talmudtóra ilyen nagyszerű sikert arat. És örvendenek a növendékek a dicséretnek, jutalomdíjnak és jutalomkönyveknek és a közelgő vakáció örömeinek. Ha a külföldön járva látnók valahol „ilyesmit“, neológ és amhaarec szülők gyermekei tanulnak talmudot kommentárokkal, tele volnának dicsérettel és elragadtatással. Itthon senki senki próféta a hazájában és bizony senki se tud a síputcai Talmudtóra csendes munkájáról.

FELHIVÁS A NEMESSZIVŰ GYERMEKBARÁTOKHOZ. Az Izraelita Szünidei Gyermektelep Egyesület kérő szóval fordul a nemesszivű emberbarátokhoz, hogy a küszöbön lévő nyaraltatási akció alkalmából az egyesületet támogatni kegyeskedjenek. Az egyesület minden lehetőt elkövet, hogy a fővárosi szegény, csenevész gyermekeket balatonboglári és diósjenői telepein elhelyezhesse, ez azonban csak úgy lesz lehetséges, ha arra áldozatkész hitfeleink

módot nyújtanak. Azért minden nemesen gondolkozó, a szegények iránt érző szívvel bíró jótevőhöz intézi kérését az egyesület, hogy ki-ké tehetségéhez képest fedezze néhány gyermek nyaraltatási költségét és ezáltal adjon alkalmat arra, hogy ezen ártatlan kis gyermekek elmehessenek a főváros fojtó levegőjéből. Egy gyermek nyaraltatási költsége 50 pengő. Adományok küldhetők az Angol-Magyar Bankhoz, a Magyar Általános Hitelbankhoz, vagy a lap kiadóhivatalához.

* GYÖNGYÖS-MÁTRAFÜRED és PARÁD-FÜRDŐRE UTAZÓ KIRÁNDULÓK figyelmét felhívom az újonnan berendezett orth. kóser falatozó és kifőzésemre. Iskolai és társaskirándulások részére előre megrendelés esetén kedvezményes árban készíték kitűnő ízletes házikosztot. Kereskedelmi utazók részére kedvezmény! Szíves pártfogását kéri Ifj. Klein S. Gyöngyös, Szent Bertalan utca 3.

* HA EGY TELEPEN a patkányok és egerek nagyon elszaporodtak, ajánljuk a „Ratinol“ alkalmazását. A Ratinol laboratóriumot (Budapest VII., Murányi-utca 36.) rég időtől fogva nagyon megbízhatónak ismerjük, gyártmányait szívesen ajánljuk, mivel tudjuk, hogy a cég igen jó irtóanyagokat hoz forgalomba és mint ilyen még azon előnnyel is bír a többi patkányirtószerekkel szemben, hogy sem emberre, sem hasznos háziállatra nem veszedelmes és így bármilyen ételmszer mellett szabadon alkalmazható. Ugyanitt beszerezhet sváb, csótány, ruszni, hangyairtószereket is.

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben
olcsó árak mellett

HERZ EMMA aranyhimző-műterme

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3. sz., I. emelet

Telefon: Aut. 856—32.

SIRKÖVEK

Városi üzlet:

BUDAPEST, VII., KAROLY-KÖRÚT 3/c

Telefon: J. 349—95.

Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK SIRKÖRAKTÁRA

BUDAPEST, X. KERÜLET, ÚJTEMETŐNÉL.

TELEFON: Kőbánya 75—71.

Sirkőlebontást és újra felállítást garancia mellett
juttatásos vállalunk.

Keleti szőnyegek ✿ antik bútorok ✿ műtárgyak

alkalmi vételekből

„ANTIKART“ Rt.-nál (Sternberg Z. J.) Budapest, VII., Dob-u. 31.

Kazinczy-utca sarkán. — Telefon: J. 403-68 és J. 423-59.

Transitó vámraktár az üzlethelyiségben. Állandó export keleti szőnyegekben Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Olasz-, Német- és Svédországba.

„ERMA” KÉZIMUNKAHÁZ

Budapest, VIII., József-körút 11. — Telefon: József 300—57.

Függönyök, terítők, diszpárnák, gobelinek nagy választékban. Összeállítás, montírozás saját műhelyünkben. Filet és klöpli, valamint ruhacsipkék dús raktára.

Értékes perzsa szőnyegek és más lakásdíszek házi készítése.

A mai gazdasági helyzet hozta magával, hogy akinek nincs módjában sok pénzért megvásárolni a drága keleti szőnyeget, az kevés kiadással és saját ügyességével igyekszik kielégíteni lakásával szemben támasztott esztétikai igényeit. Ezren és ezren szövik és varrják ma már egyedül szőnyegeiket. Sokan sajnálatosan silány minták után dolgoznak, azért óhajtunk kis irányítással olvasóink segítségére lenni, mikor némi tájékoztatót közlünk egy speciálisan lakberendezéssel foglalkozó fővárosi üzem életéből. „Erma” József-körút 11 káprázatosan szép, muzeális értékű antik perzsa szőnyegek fényképei után készített magyar perzsák (szebbek, jobbak és jóval olcsóbbak az átlag keletiekénél), melyek elsősorban meglepik a látogatót. Bármelyiknek mintája és színei tökéletes összeállításban házi készítésre is kaphatók.

Függönyök. Minden stilusnak megfelelően gazdag párművészi összeállításban.

Gobelinek (fali szőnyeg, kép vagy ülőgarnitúra) szöve vagy himezve korabeli antik minták után. Mutatóul mindegyikből közlünk valamit. Megemlítjük, hogy az „Erma” művészi vezetése és megbízhatósága folytán immár olyan nivóra emelkedett, hogy külföldi szállításra is

be kellett rendezkednie. Exportárai olyanok, hogy vámmal együtt sem drágábbak mint különben. Rendeléseket 24 órán belül elintézik bárhová.

Csipkeszövet stór túll fodrozással közepén „Erma”-Hungária csipkével. A csipke horgolva készíthető, nem a megszokott módon, hanem szalagvezeéssel kevés munkával. Készen úgy néz ki, mint a valódi klöni. A kézi vert szalag méterenkint 55 fillér. Rajza vászonra nyomtatva 9 pengő.

A fent bemutatott szőnyeg egy eredeti Tsetsi után készült „Erma” szőnyegszövő műhelyében. Főbb színei: alapszín sötét kék, a bordűr alapszínei: világos zöld, sötét piros, csontszín. Házilag készítve, a kész szőnyegnek egyharmadába kerül.

Készíthető:

Szöve 30-as felv.	65×115 kisebb forma összes anyaga	P	25.—
	Minta ára	„	2.80
„ „ „	100×200 nagyobb forma összes anyaga	„	56.—
	Minta ára	„	4.—
„ 25-ös „	70×140 kisebb forma összes anyaga	„	35.—
	Minta ára	„	2.80
„ „ „	120×220 nagyobb forma összes anyaga	„	110.—
Varrva 110×160 kisebb forma összes anyaga		„	50.—
	Minta ára	„	2.80
„ 150×250 nagyobb forma összes anyaga		„	150.—
	Minta ára	„	4.—

Louis XVI. korabeli gobeline szék (támla-, ülőke- és karlapon kívül külön bordűr is van) előhuzva fej, arc és kéz petit-point öltéssel himezve, a hozzávaló teljes anyaggal „ 110.—

Festve P 39.—. Ugyanaz a minta mint a szék ülőlapja párnának előhuzva „ 22.—

Bordűrrel zsámolynak „ 28.—

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmefestő

Telefon: József 302—37

Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85.

Telefon: József 302—37

KARIN MICHAELIS AZ ANTISZEMITIZMUS-RÓL. Karin Michaelis méltatja gróf Richard Coudenhove-Kalergi-nek az antiszemitizmusról szóló művét a berlini „Tageblatt”-ban és többek között a következőt írja: „Meg vagyunk rendülve, hogy az első keresztények inkább vadállatok elé vetették magukat, semhogy lemondjanak hitükről, de a zsidó ellenállás a rákényszerített hittel szemben még sokkal nagyobb. A zsidó bátorság annyira megkapó, hogy az ember nem győzi csodálni. A középkorban kényszerítik, hogy külön éljenek, megbélyegzik, megvonják a lehetőséget, hogy földet műveljenek, ipart űzzenek, nem marad semmi más számukra, mint a kereskedelem. Ha pedig ezzel vagyont szereznek, elveszik pénzüket és száműzetésbe kergetik őket országokon át és mégis ellenállást tanúsítanak, mártíromságot szenvednek, ahelyett hogy vallást cserélnének és amellet a zsidó tan alapja a felebaráti szeretet. Ismerek sok zsidót, kik inkább élnek a hegyi beszéd elvei szerint, mint a mai keresztények. Mi van abban, hogy ők egy új messiást várnak ahelyett, hogy elismernék Krisztust?”

AZ „ÁHÁVÁSZ RÉIM” Országos Felebaráti Szeretet Egylet f. évi június hó 9-én tartotta a Pesti Izr. Hitközség székházában rendes választmányi ülését Ungár Ármin elnök vezetése mellett. Hübsch Alfréd titkári jelentésében beszámolt az egyesület jótékony munkájáról, élelmezési akciójáról. Dr. Láczer Dénes körzeti rabbi, dr. Endrei S. Henrik az egyesület hivatását aposztrofálták. Arányi Ignác, Hegedüs Ernő, dr. Gelencsér Miksa, Wiener Mór és Rosenberg J. Lipót hozzászólásai és Ungár Ármin elnök lelkes szavai után az ülés véget ért.

ORTH. OVODA ÉS GYERMEKOTTHON. Érdekes elmenni a Kazinczy utcai gyermekotthonba és végignézni, végighallgatni egy-egy órát, melyet Eckstein Wolf, a pozsonyi jesivából kikerült okleveles rabbi a négy-ötéves apróságokkal produkál. Ahogyan éneklük együtt a legszebb zsidó dalokat, ahogy szavalnak és mesélnek és jelenetekben játszáik meg a heti szidra szakaszait és megelevenítik a misna életképeit, valóban élmény. És milyen rajongó szeretettel csüggnék a kicsinyek mesterükön! Ez a gyermekotthon valóban megérdemelné, hogy megkapja a fejlődésnek minden lehetőségét és az eszközöket arra, hogy valóságos nagyszabású ovodává épülhessen ki.

„ZSIDÓ UJSÁG” a magyarul olvasó orthodox zsidóság egyedüli orgánuma. Közkelettsége és nagy elterjedtsége folytán elsőrangú hirdetési orgánum. Szlovénzkóban és Erdélyben is erősen olvasott lap. Ha még nem fizette elő, úgy kérjen még ma mutatványszámot, melyet díjtalanul küld a Zsidó Ujság kiadóhivatala, Budapest VII., Sip-utca 10.

RUHÁJA ÚJ LESZ
FLÓRA ÚGY TISZTÍT ÉS FEST
BUDAPEST, V. KER., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 4.
(Átjáróház, Erzsébet-tér 12.) Telefon: Aut. 802—22.

DR. LÁZÁR PIROSKA LEÁNYLICEUM

Egyetlen leányközépiskola hazánkban, mely vallásos szellemben vezetett internátussal kapcsolatos.

BUDAPEST, V., SZEMÉLYNÖK-UTCA 21. SZÁM.

Magyar-angol elemi.

Német továbbképző.

A MIKÉFE 88 ÉVE

kétségtelenül nagyobb térhódításra predesztinálná ezt a nagymultú intézményt. Ma itt kellene állania nagy birtokkal, gazdasággal, zsidó földbirtokosoknak birtokreformelőtti nagy földadományával, alapítványával. Ehelyett dr. Stein Emil elnöki megnyitójából, Kertész igazgató beszámolójából inkább a panasz csendült ki, hogy sem a zsidó közvélemény, sem a zsidó áldozatkészség nem áll kellő közelségben ehhez a 88 éves egyesülethez. Hiába az elnök és Klein Gyuláné társelnöknő minden buzgósága, ha széles rétegek nem állanak a vezetőség mellé, hogy ennek a régi intézménynek megadják a működéshez szükséges segítséget, melyet méltán megérdemel.

KÉT PÁLYANYERTES MŰRŐL számolt be az IMIT legutóbbi közgyűlésén dr. Heller Bernát professzor jelentése. A jeligés levelek felbontásakor kiderült, hogy az első díjjal kitüntetett mű szerzője dr. Fényes Mór, a másiké dr. Hirschler Pál. Dr. Fényes munkája „Bevezetés a bibliába”, az IMIT kiadásában fog legközelebb megjelenni. Wertheimer Adolf, az IMIT elnöke, a pályadíjak kitűzésével ebben a tekintetben is restaurálta az IMIT működését, amely ezzel teljesen elérte a békebeli színvonalát.

* ERDŐS JÓZSEF áthelyezte hirdetési irodáját Budapest VI., Teréz-körút 35. számú házba. Ez az országsszerte előnyösen ismert hirdetési iroda eredeti kiadóhivatali árban vesz fel hirdetéseket az összes bel- és külföldi napi-, heti- és szaklap részére. Erdős József három évtizedes értékes reklámtanácsait igénybe veszik az ország legnagyobb hirdetői és új irodahelyiségeiben bizonyára ezentúl is fölkeresik mindazok, akiknek egészséges, hasznosító és ötletes reklámra van szükségük.

KUFFLER ÉTTEREM

BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-UT 39

Nyugati pályaudvar közelében.

Újonnan átalakítva, 1 teremmel megnagyobbítva

25 év óta ellismert

Házi konyha • Polgári árak

Menü-rendszer, délben — este

Társasbódékat és vacsorákat vállalok. Tel.: Aut. 167—57.

SZÉKELY JENŐ ÜZLETE

IV., Petőfi Sándor-utca 9.

Férfi ingek, nyári takarók,
fürdőruhák, fürdőköppenyek
nagy választékban.

A VIII—IX. KERÜLETI IZR. NŐEGYLET sikerült Garden Partyt tartott választmányi tagjának, *dr. Fritz Zsigmondnének* Labanc-út 7. sz. alatti villájában, nyári menzája és utazási alapja javára. A vendégeket *Rosenberg Sándorné*, a kitűnő elnökasszony, *dr. Zahler Emil*, a Nőegylet ügyvezető elnöke, *dr. Zahler Emilné* társelnök, továbbá a szeretetreméltó háziasszonyok, *Schiffer Mórné*, a Nőegylet köztisztelt alapító elnöke és régi jótévője, leányai és unokája, *dr. Fritz Zsigmondné*, *dr. Fritz Sándorné* és *dr. Sándor Lászlóné* fogadták. Ugyancsak a Fritz-család látta vendégül saját költségén az összes megjelenteket. Az összejövetel anyagi sikere lehetővé tette, hogy az áldásosan működő VIII—IX. kerületi Izr. Nőegylet a nyári hónapokban is nyitva tarthassa népkonyháját, mely az egyedüli nyitva lévő rituális konyha.

ZENEI FIGYELŐ. Budapesten június havában a zenei élet természetesen a zenei tanintézetek vizsgaelőadásainak jegyében folyt le. Ezek kapcsán a különben kisszámú zsidó növendékek közül több fiatal zsidó művészelőadót volt alkalmunk hallani, különösen a Zeneművészeti Főiskola és a Nemzeti Zenede vizsgáin tűntek fel reményre jogosító tehetségek.

A Zeneművészeti Főiskola június 3-iki zongoraművészi oklevél-pályázatán két fiatal zsidó művésznő mutatkozott be: *Farnadi Edit*, akinek első nyilvános fellépése a *Mult és Jövő* kultúrestjén történt, játéka tökéletesen kiegyensúlyozott, úgy technikailag, mint felfogásában a legmagasabb fokon áll. *Dobos (Deutsch) Rózsi*, aki szintén a *Mult és Jövő* pódiumán lépett fel először, nagyfokú technikai fejlettséget árut el. — A június 7-iki növendékhangversenyen *Kiss Erzsébet* tűnt fel, ki drámai erejű szopránjával és átértzett előadásával aratott sikert.

A Nemzeti Zenede operanövendékeinek vizsgáján két fiatal zsidó tehetséget kell kiemelnünk: *Markovits Etelka* a „Pillangókisasszony” címszerepében melegtónusú drámai szopránhangjával, tiszta stílusérzéke mellett jelentős színész-tehetségről tett bizonyosságot. Míg *dr. Erdős Árpád* a „Varázsfuvola” Papageno szerepében érces, képzett baritonhanggal s mint vérbeli komikus keltett feltűnést.

A Goldmark-centennárium alkalmából a wieni kereskedők dalosszövetsége a nagy zsidó zeneszerző lakó- és halottasházán emléktáblát leplezett le. Ugyancsak Wienben *Franz Werfel*, a kiváló zsidó író Verdi-operáinak szövegekönyvét a wieni Opera megbízásából a modern követelményeknek megfelelően dolgozza át. *Solt Magda.*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

CIPÓRA. Igaz érzésekkel teli írás, finom lélekre vall, kapunk még onnan technikailag is fejlettet, közlésre alkalmasat.

PAUL NATHAN-PLAKETT *Jakob Plessner* berlini zsidó szobrász műve. A plakett eredetije egy életnagyságú relief, amellyel a német zsidók nagy szervezete, a Hilfsverein egykori alapítója emlékének hódolt.

L. N. Boris Schatz-féle reliefek ügyében leghelyesebb egyenesen a művészhez fordulni. Címe: Prof. Boris Schatz, Bezalel School Jerusalem, P. O. B. 398.

URIEL BIRNBAUM „ISTEN HÁBORÚJA” című verseskötete csak németül jelent meg „Gottes Krieg” címen R. Löwit kiadásában.

KÖZGAZDASÁG

* A FONCIÉRE ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG igazgatósága megállapította az intézet múlt évi mérlegét, mely szerint a 108.000 pengőt meghaladó nyereségből, részvényenként 3 pengő osztalékot fizetnek a tavalyi két és fél pengő helyett.

* A „NOVA” KÖZLEKEDESI ÉS IPARI RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG igazgatósága megállapította az 1929. évi mérlegét és zárszámadását, amely az előző évi nyereséghezattal együtt 1,022.296.13 pengő nyereséget tüntet fel. Az igazgatóság a f. é. június 30-án megtartandó közgyűlésnek részvényenként 2 pengő osztalék fizetését fogja javasolni.

KITÜNTETVE PÁRIS 1900.

GOLDMANN BÉLA

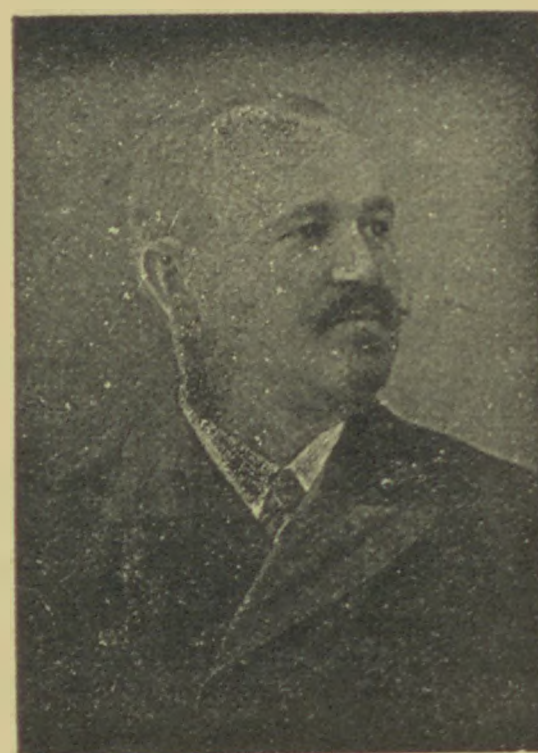
ANGOL ÚRISZABÓ

okleveles amerikai designer

Budapest, V., Wekerle Sándor-u. 14

TELEFON: AUT. 135—03.

SIRKÓ

LÖWY-nél

Budán

Fő-utca 88 (saját ház)

leszállított árban

Alapított 1898-ban

TELEFON: AUT. 515—81.

Szépségápolásban Váradiné Pataky Aranka vezet

„Arany” szépségápolási szereim és „Radyo” szőrvesztőim a legjobbak. Hajszálak, szemölcsök végleges eltávolítása, utónym nélkül. Ingyen tanácsadás és prospektus. — Olcsó bérletrendszer

Budapest, VII., Erzsébet-körut 8. I. em.

(Newyork palotával szemben.)

Telefon: József 436—81.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete Budapest.

ספרים מלימים Héber és magyar könyvek
 az ország összes iskolái részére is kaphatók.
 Héber könyveket legmagasabb árban vesz
MÜLLER könyvkereskedő, Laudon-ucca 2

PATKÁNYT, EGERET, MEZEI EGERET csak
„RATINOL“
 Svábhogarat, csótányt, rusznit, hangyát
„RUSSIN“
 irt gyökeresen! Más állatra, emberre
 veszélytelen! — Napiárban szállítja:
 Ratinol Laboratorium. Bpest, Murányi-u. 36

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Szép, olcsó, zsidótárgyu
vizsgai jutalomkönyvek

40 fillértől — 10 pengőig

terjedő áron

a **REMÉNY** zsidó ifjúsági folyóirat
 kiadóhivatalában

Budapest, IV., Magyar-utca 3.

Kivánatra díjtalan könyvjegyzék!

STRASSER MANÓ

lakberendező, kárpitos és diszítő
 BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-UTCA 9. SZÁM
 (Vilmos császár-út mellett).

Készít:

egyszerű és iparművészeti lakásberendezéseket,
 valamint javításokat és átalakításokat.

„KULATÁR“ művészi sarkó-vállalat

Budapest, VII., Rákóczi-út 86. sz.

TELEFON: József 321-60.

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISS GYULA

TELEFON:

AUT. 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

EZÜST

diszínűárú,
 evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 435-28.

BUTOR

Hálószobák, ebédlők, uriszobák, szalonok,
 előszoba-, konyhaberendezések
 legolcsóbban.

Rubin Károly

Budapest, VII., Wesselényi-utca 47. szám.
 Erzsébet-körut mellett

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból
 legolcsóbb árban, részletfizetésre is kaphatók
EICHBAUM MÓR SÍRKŐGYÁROS
 V., POZSONYI-UT 1-3.

Tervrajzok díjtalanul.

Telefon: Aut. 246-74

BRAUN TESTVÉREK

szücs mesterek szörmeáruháza

Budapest, VII., Dohány-u. 1/b

(Zsidótemplommal szemben.)

Megóvó
 intézet.

TELEFONHÍVÓ: József 416-18.

Dr. Heinemann-féle leánynevelő-intézet

Tulajdonosa: Schönberger Márta, okl. középiskolai tanárnő.
Frankfurt a/M, Mendelssohnstrasse 84.
 Alapítva 1869.

Szakzszerű vezetés.

Szigorúan rituális ellátás.

Alapos gyakorlati, tudományos és tár-
 sadalmi kiképzést ad serdülő leányok-
 nak, kiket bármely iskolafaj számára
 is előkészít. Legjobb referenciák bel-
 és külföldről.

Saját villában minden kényelem, sport-
 üzésére legjobb alkalom.

Kivánatra prospektussal szolgálók.

SÍRKÖVEK

a legolcsóbb
 árban
 kaphatók,
 מצבות

ADLER J. sírkőraktárában

Bpest, VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20.

Szombaton és
 ünnepnap zárva.

Egyedüli szombattartó a

„Favorit“ Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)
Budapest, VI., Andrassy-út 9.

Háztól- és házhoz szállítás.

Vidékre külön póstaosztály.

Üzlethelyiséggel rendelkező
egyéneknek helyben és vidékre
képviselést adok.

Az iskolai Idényre

a vidéken lakó izraelita szülők, ha gyermeküket
a fővárosban jól akarják elhelyezni, úgy fordul-
janak VIRÁG GYULÁHOZ, hol szigorúan rituális
elsőrangú ellátás, gondos felügyelet és kitűnő
nevelésben részesülhet két-három fiúgyermek.

Az összes középiskolák és a Zeneakadémia
közelében. ————— A legjobb referenciák

Cím: VIRÁG GYULA, Budapest, VI., Ó-utca 42. II. em.

KOLLER CSILLÁRGYÁR

BUDAPEST, VIII., DOBOZI-UTCA 15. SZ.
(az udvarban)

TELEFON: JÓZSEF 313-37.

5 mintaterem. Felújítások, színezés, nikkelezés, ezüs-
tőzés és aranyozások.

Igen mérsékelt árak.

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI., Király-utca 18

Bútor hitelre

Megcsodálják lakását, ha berendezését 32 év óta
fennálló **bútoráruháza** szállítja. Óriási választék
háló-, ebédlő- és úrizzobákból. Nagyon kedvező fi-
zési feltételek

SÁNDOR IGNÁC bútoráruháza
Budapest, VI., Desseffy-utca 18-20.
(Saját ház)

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatáruháza

Budapest, VII., Király-utca 53.
(Akácfa-utca sarok)

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
Aut. 153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY-UTCA 6

KATZER E.

udvari szücs
Molykár elleni megóvás.

Letétjegyünkre bankunk

pénzkölcsönt nyújt

Budapest, VI., Ó-utca 34.
Nagymező-utca sarok.

GRÓF JENŐ

speciális
betegkocsi
gyártó

Budapest, VIII., József-u. 54. Telefon: J. 328-14.

A múzeumköruti 26 év óta fennálló

CSÁNGÓ bőröndös-cég

megszűnik, magas házbér miatt
teljesen feloszlik.

Dúsan felszerelt bőrönd- és díszműáru-
raktárát önköltségi áron alul is árusítja.
Ilyen olcsón soha többé nem vehet!

CSÁNGÓ bőröndös csak IV., Múzeum-körút 5. szám alatt.